

WYSTAWA

WYSTAWA BUDOWLANO

MIESZKANIOWA

B.G.K.
V VIII
1935
WARSZAWA

KATALOG

ROZWÓJ DZIAŁALNOŚCI K. K. O. POW. WARSZAWSKIEGO

Założona przed sześciu laty — jako Instytucja o cechach użyteczności publicznej i popularnej gwarancji funduszy lokowanych (vide Dekret p. Prezyd. Rzplitej z dn. 13/IV.1927 r.) — Komunalna Kasa Oszczędności (K. K. O.) pow. Warszawskiego osiągnęła — pomimo panującego kryzysu — pokaźne wyniki swej działalności.

O rozwoju tym świadczy cyfrowo wzrost:

wkładów i lokat oraz liczba wkładców			
1/I.1929 r.	zł.	229.630	360
„ 30 r.	„	2.111.367	1.763
„ 31 r.	„	7.409.697	5.966
„ 32 r.	„	10.990.673	16.013
„ 33 r.	„	13.280.271	20.309
„ 34 r.	„	16.536.553	23.928
„ 35 r.	„	20.112.223	28.997
15/II. 35 r.	„	21.849.262	31.332

Gmach własny K. K. O. (ul. Zgoda 7).

Kwota procentów, wypłacona wkładcom względnie im dopisana do lokat za okres 6-letni, przekracza sumę zł. 4.200.000. Suma obrotów rocznych K. K. O., przekracza 100 milionów zł. Rozciągając działalność na teren podstołeczny (5 miast i 26 gmin podstołecznych, stanowiących razem Związek Poręczycielski tej Instytucji), udziela K. K. O. stałej pomocy kredytowej mieszkańcom osiedli podstołecznych.

Rozwój rzemiosł, popieranie inwestycji w gospodarstwach drobnych, zakładanie sadów i zakup inwentarza, wreszcie budowa i rozbudowa wsi i letnisk — znalazły ze

strony K. K. O. gorliwego orędownika. Rozmiar akcji kredytowej K. K. O. w okresie ubiegłego sześćciolecia ilustruje fakt udzielenia 26.019 osobom pożyczek (zabezpieczonych materialnie, na ogólną kwotę zł. 47.906.617.— (z saldem na 1.I.35 r. zł. 15.103.633.—).

Rozbudowa osiedli i udostępnienie wogóle ludności taniego a bezpośredniego kredytu z K. K. O. łagodziły tą drogą kryzys gospodarczy, gdy się zważy tylko, że na cele budowlane przeznaczyła w tymże okresie K. K. O. kwotę zgórą 12.900.000 zł. pożyczek.

Ugruntowany rozwój K. K. O. przy licznym zespole obsługiwanej codziennie klienteli (ponad pół tysiąca osób), — stwarzał konieczność posiadania siedziby własnej. Cel ten osiągnięto przez nabycie przed półtora rokiem gmachu po Banku Przemysłowców (przy ul. Zgoda Nr. 7, róg ul. Złotej) wraz z całkowitem urządzeniem i skarbami.

Za sprawdzian zaufania, jakim darzy społeczeństwo nowopowstałą Instytucję użyteczności publicznej, służyć może fakt — jak to uwidacznia tabela powyższa — stałego wzrostu wkładów i lokat.

Od Redakcji Katalogu

Terminowość prac, związanych z uruchomieniem Wystawy i zmiany, jakie do ostatniej jeszcze chwili zachodziły w spisie Wystawców i ich rozmieszczeniu — nie zezwoliły na uchronienie Katalogu Wystawy od drobnych błędów i usterek. Usterki te znaleźć mogą usprawiedliwienie w wydaniu Katalogu na dzień otwarcia Wystawy i umożliwieniu w ten sposób wszystkim P. T. Zwiedzającym zapoznania się ze szczegółowym jej programem i założeniami.

Zauważone usterki podajemy poniżej.

Errata i uzupełnienia:

- Str. 2 — opuszczono Członka Komitetu Wystawy inż. arch. Gutta Romualda.
„ 3 wiersz 11 winno być Pożerski Mieczysław, plk.
„ 24 kolumna 1 — stoisko 50 winno być w Grupie betonowej.
„ „ „ 2 — stoiska 59, 60 winne być w Grupie Żelazo.
„ 25 „ 2 wiersz 26 winno być „Gaśnice pianowe Perkeo”.
„ 26 właściwą numerację stoisk i dokładne brzmienie firm należy brać z Alfabetycznego Spisu Wystawców str. 65 — 69.
„ 28 kolumna 2 opuszczono „Roboty posadzkarskie f-ma Centkiewicz i Niedzielski, ul. Piusa 43.
„ 29 kolumna 1 pomiędzy wierszami 5 i 6 opuszczono „b) domy bliźniacze”.
„ 29 „ 2 wiersz 4 od dołu winno być „str. 53 i 58”.
„ 53 koszt działki wynosi zł. 5.500.
„ 58 kolumna 2 tytuł winien brzmieć „Opis ogródka przy domu Nr. 34”.
„ 61 budynek 3 — piętro, budynek 5 — parter i budynek 10 — piętro, winno być „Mieszkanie wolne pokazowe”.
„ 62 budynek 17 winno być „Wnętrze zaprojektowane przez Atelier Wnętrz i Architektury Proszyński i Magnuski”.
„ 62 kolumna 1 między wierszami 25 — 26 opuszczono „budynek 18 (typ 402/2)”.
„ 63 „ 1 wiersze 5 i 6 winno być „w Gościnie” i „W Krakowskiej”.
„ 68 Tow. Starachowickich Zakł. Górniczych S. A. Warszawa, powinno być: Warecka 15.

Redakcja wyjaśnia, że część II katalogu stanowią płatne artykuły i ogłoszenia reklamowe za treść których Redakcja nie bierze odpowiedzialności.

BLACHA CZYSTO-CYNKOWA

JEST NAJLEPSZA,

**BO TRWAŁA, NIERDZEWNA,
PODATNA DO OBRÓBK
≡≡≡ i TANIA! ≡≡≡**

**Zwiedzajcie nasz
pawilon na wystawie!**

„BLACHA CYNKOWA”

—— S-ka z o. p. ——

**BIURO SPRZEDAŻY
POLSKICH WALCOWNI CYNKU
KATOWICE – STAWOWA 10**

W NOWOCZESNEM WNĘTRZU
NOWOCZESNY SPRZĘT:

ROYAL

PIĘKNE MODELE 1935 ROKU

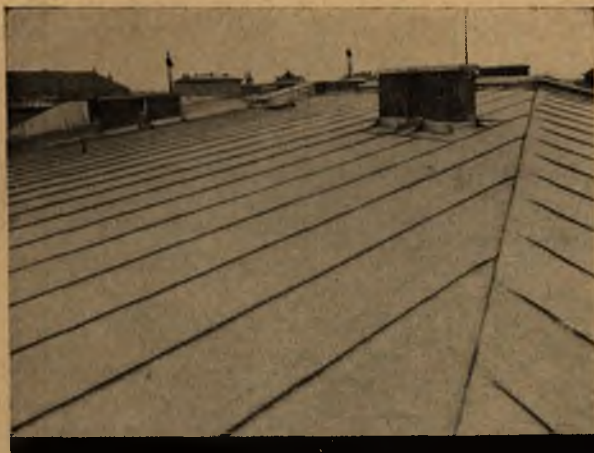
TOW. HANDL.

ROYAL TYPEWRITERS W POLSCE S. A.

WARSZAWA, PL. NAPOLEONA 1

TELEFONY: 288-14, 288-41, 288-42

Osiedle oficerskie w Krakowie...

DONIOSŁY WYNALEZEK POLSKI **PIERWSZA W ŚWIECIE PRODUKCJA** syst. inż. SĘDZIMIRA

blachy żelaznej cynkowanej
w taśmach o dowolnej długości
i 710 mm. szerokości.

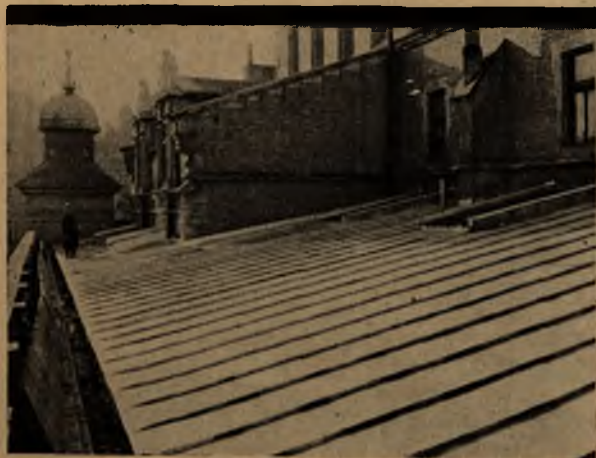
Taśma cynkowana „Sędzimir” stanowi
najidealniejszy materiał do krycia dachów,
budowy wielkich magazynów, hangarów, hal
targowych, spichrzów zbożowych i t. p. gdyż:
jest bardzo **oszczędna** w użyciu
(zbyteczność łączenia poszczególnych arkuszy)

ŚLĄSKI PRZEMYSŁ CYNKOWY S. A.

KOSTUCHNA
(WOJ. ŚLĄSKIE)

Na Wileńszczyźnie...

Sukiennice w Krakowie...

jest **jednolita**, daje przeto zupełnie
szczelną powierzchnię,
daje możliwość budowy **tanich** lekkich
płaskich dachów, tarasów etc.

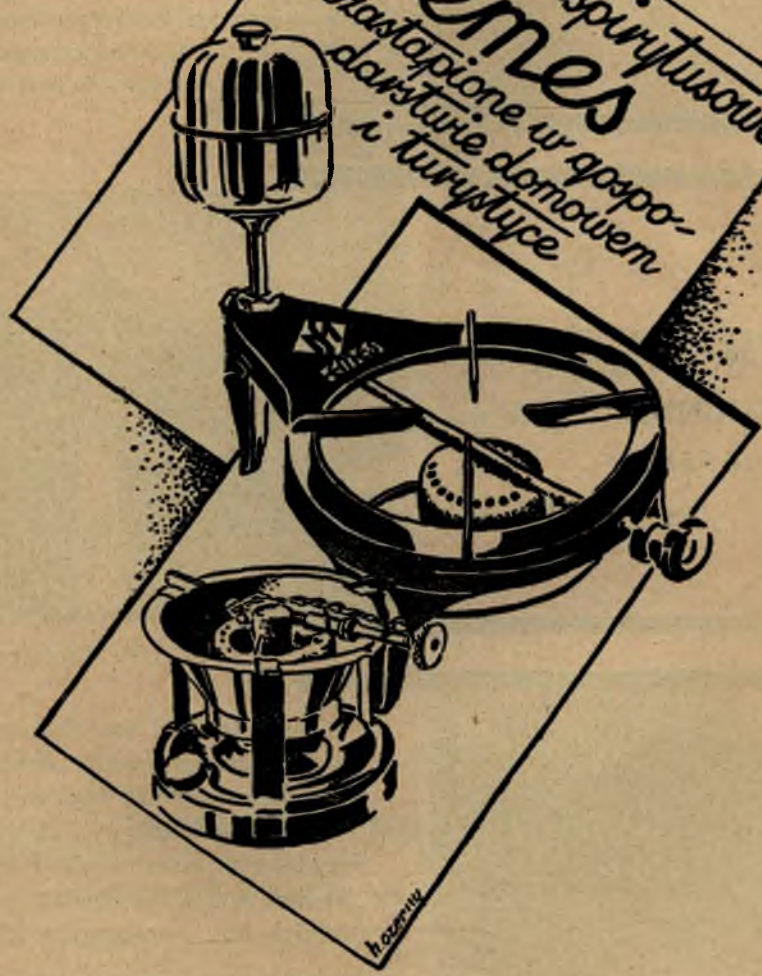
Przy lekkich konstrukcjach żelaznych taśmy
„Sędzimira” ułatwiają szybką budowę
wielkich hal, magazynów i baraków.

Bliższych informacji i porad technicznych

U D Z I E L A

ŚLĄSKI PRZEMYSŁ CYNKOWY S. A.
W KOSTUCHNIE.

Kucharki spirytusowe
emes
niezastąpione w gospodarstwie domowym
i turystyce

h. o. z. m. i. n. i. s. t. r. o. w. a

zbior E-1

KATALOG

WYSTAWY BUDOWLANO - MIESZKANIOWEJ
BANKU GOSPODARSTWA KRAJOWEGO

W WARSZAWIE NA KOLE **1935** MAJ - SIERPIEŃ

OPRACOWANY POD REDAKCJĄ
MAGR. **TOMASZA BOBERA** – DYREKTORA WYSTAWY
PRZY WSPÓŁUDZIALE KOMITETU REDAKCYJNEGO
MIESIĘCZNIKA „DOM, OSIEDLE, MIESZKANIE”

OPRAC. GRAFICZNE **ADAM BOWBELSKI** – ART. GRAFIK
ADMINISTRACJA – **SZYMON WODZIŃSKI**

WYDAŁ
ZWIĄZEK PROPAGANDY TURYSTYCZNEJ
M. ST. WARSZAWY

BB-943/B

D-09/22/12

14.01.

5,-

L. Brzuch

W 503689-
1178142 "

K-4/78/183

z kolegozbioru
Ludwika Brożka

Zdrowe mieszkawie jest warunkiem
fizycznego i moralnego zdrowia
Narodu.

Łosiewicz.

SPIS RZECZY

	Str.
CZEŚĆ I	
Dr. ROMAN GÓRECKI, prezes B. G. K. — Słowo wstępne	1
ORGANIZACJA WYSTAWY	2
TADEUSZ I ECHNICKI, V.-Minister Skarbu — Problemy polityki budowlano - mieszkaniowej	5
Dr. TADEUSZ GARBUSIŃSKI, dyr. B. G. K. — Geneza Wystawy Bu- dowlano - Mieszkaniowej na Kole	6
TEODOR TOEPLITZ, v.-prezes P.T.R.M. — Trzy wystawy budowla- no - mieszkaniowe w Warszawie	10
N. JANKOWSKA, arch. i J. TOEPLITZÓWNA — Wnętrze i ogródek	11
M. CHMIELEŃSKA, v.-przew. Zw. Pań Domu — Jak sobie urządzić mieszkanie	14
Osiedla Podstołeczne	15
PRZEWODNIK PO WYSTAWIE	
Pawilony	19
Wystawcy na wolnym terenie	25
Ogródki działkowe	27
Domy mieszkalne i ogródki, opis ogólny, opisy szczegółowe i plany, opisy ogródków	28
Domy w budowie	60
Wystawcy w domach mieszkalnych	60
Budowle i urządzenia wystawowe	63
Plan pawilonów wystawowych	64
Alfabetyczny spis wystawców	65
CZEŚĆ II	
Wszystkie drogi prowadzą do Warszawy	70
Akcja budowlana i majątek nieruchomy Instytucyj Ubezpieczeń Społ.	71
Postęp techniczny a materiały budowlane w Polsce	72
Gaz jako paliwo w gospodarstwie domowym	73
Beton w drobnym budownictwie	76
„L — orzeł — P“	78
Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Zarządu Miejskiego	79
OGŁOSZENIA	

Jednem ze statutowych zadań Banku Gospodarstwa Krajowego jest popieranie budownictwa mieszkaniowego. Włączenie tej gałęzi gospodarstwa narodowego do zakresu działalności Banku i poświęcenie jej przez Bank znacznej ilości pracy i wysiłku nie jest rzeczą przypadku, bowiem mieszkanie jest podstawą każdego gospodarstwa. Jednostka ludzka, stanowiąca w gospodarstwie indywidualnym, czy zbiorowym czynnik twórczy i gospodarstwo to kształtujący — znajduje w mieszkaniu nie tylko zaspokojenie potrzeby niezastąpionej, jaką jest dla niej dach nad głową, lecz w sposobie zamieszkiwania znaleźć może zdrowie moralne i fizyczne. Zbiorowość natomiast, skupiająca się na pewnych przestrzeniach i tam tworząca osiedla — w układzie tych osiedli może uzyskiwać zarówno rozwiązania logicznego i racjonalnego gospodarstwa społecznego, jak i dochodzić do rezultatów... nieekonomicznego marnotrawstwa.

Podnoszenie poziomu kultury w płaszczyźnie mieszkania, domu i osiedla jest jednocześnie zwiększeniem postępu w rozwoju życia gospodarczego i zaczątkiem dla nowych wartości materialnych w gospodarce narodowej, dlatego też każdy wysiłek, zmierzający do poprawy w tej dziedzinie — choćby o skromnym zakresie i wynikach — jest społecznie i gospodarczo pożyteczny. Te też przesłanki kierowały pracami Banku Gospodarstwa Krajowego nad realizacją Wystawy Budowlano-Mieszkaniowej.

Dr. ROMAN GÓRECKI

Prezes Banku Gospodarstwa Krajowego

Organizacja Wystawy

WYSTAWĘ URZĄDZA

Bank Gospodarstwa Krajowego

Celem zrealizowania Wystawy Prezes Banku Gospodarstwa Krajowego powołał Komitet Wystawy, w skład którego weszli przedstawiciele Rządu, Zarządu Miejskiego m. st. Warszawy, Funduszu Pracy, Funduszu Kwaterunku Wojskowego, Izby Przemysłowo-Handlowej, sfer przemysłowo-gospodarczych, instytucyj społecznych, organizacyj fachowych technicznych, znawców zagadnień budowlano-mieszkaniowych oraz delegatów Banku Gospodarstwa Krajowego. Komitet Wystawy powołany został w charakterze ciała doradczego i opiniodawczego Banku w dziedzinie realizacji problemów, związanych z urządzeniem Wystawy.

Skład Komitetu Wystawy

Pzewodniczący — Dr. GÓRECKI ROMAN — Prezes B. G. K.

CZŁONKOWIE

ADAMSKI Wincenty Inż. — Fundusz Kwaterunku Wojskowego
AMBROŻEWICZ Stefan Inż. Arch. — Naczelnik Wydz. Architektury Zarządu Miejskiego m. st. Warszawy
BEILL Jerzy Inż. Arch. — Radca Ministerstwa Spraw Wewnętrz.
BLACHARSKI Ryszard Artur Dr. med. — Tow. Przyjaciół Dzielnicy „Kolo“
BRANNY Paweł Inż. Arch. — Kierownik Komitetu Rozbudowy Zarządu Miejskiego m. st. Warszawy
BRUKALSKI Stanisław Inż. Arch.
CHMIELEŃSKA Marja — V.-Przewodnicząca Związku Pań Domu
CHOYNOWSKI Jan Inż. Arch. — Komisarjat Rządu m. st. Warszawy
DANIELEWICZ Leon — Dyrektor Wydz. Ogrodniczego Zarządu Miejskiego m. st. Warszawy
DUNIN Edmund Inż. Arch. — Kierownik Komitetu Rozbudowy Zarządu Miejskiego m. st. Warszawy
GARBUSIŃSKI Tadeusz Dr. — Dyrektor Banku Gospodarstwa Krajowego
GŁAZEK Wacław Inż. — Dyrektor Tramwajów Miejskich
GRZYWIŃSKI Tadeusz — Radca Ministerstwa Przemysłu i Handlu
JANKOWSKI Tadeusz Inż. Arch. — Wydz. Regulacji Zarządu Miejskiego m. st. Warszawy
JURKIEWICZ Stanisław Dr. Minister — Prezes Polskiego Towarzystwa Reformy Mieszkaniowej
KACZOROWSKI Michał — Radca Prezydium Rady Ministrów
KUNIŃSKA Zofja Inż. — Związek Towarzystw Ogródków Działkowych Oddział Warszawski
LUFT Izydor Inż. — Redaktor Przeglądu Budowlanego

ŁOKCIKOWSKI Mieczysław Inż. Arch.
 MARYNOWSKI Wiktor Dr. — Naczelnik Wydziału Min. Skarbu
 MILLER Romuald Arch. — Prezes Stowarzyszenia Architektów Polskich
 NOWAKOWSKI Tadeusz Arch. — Dyrektor Urzędu Inspekcyjno-Budowlanego
 Zarządu Miejskiego m. st. Warszawy
 OLSZEWSKI Antoni Inż. — Dyrektor Wydziału Technicznego Zarządu
 Miejskiego m. st. Warszawy
 PONIKIEWSKI Marjan — Dyrektor Funduszu Pracy
 PRZYBYLSKI Czesław Inż. Arch. — Profesor Politechniki Warszawskiej
 PRONASZKO Stanisław — Stow. Zawodowe Przem. Budowlanych R. P.
 POŻELSKI Mieczysław plk. — V. Dyrektor Zakładu Oczyszczania Miasta
 RATYNSKI Michał — Zrzeszenie Przemysłowców Ceramicznych R. P.
 ROMER Adam Redaktor — Syndykat Dziennikarzy Warszawskich
 RUCKGABER Jan — Dyrektor Banku Gospodarstwa Krajowego
 RUTKOWSKI Bolesław — Izba Przemysłowo - Handlowa
 RYBAŁTOWSKI Stefan — Naczelnik Wydziału w Min. Skarbu
 SKORASZEWSKI Włodzimierz Inż. — Dyrekcja Wodociągów i Kanalizacji
 STACHIEWICZ Jerzy Inż. Arch. — Kierownik Inspektoratu Techniczno-
 Budowlanego Banku Gospodarstwa Krajowego
 STARZYŃSKI Stefan Minister — Prezydent m. st. Warszawy
 STRZELECKI Jan — Dyrektor Towarzystwa Osiedli Robotniczych
 TOEPLITZ Teodor — V. Prezes Polskiego T-wa Reformy Mieszkaniowej
 WAŃKOWICZ Melchior — Dyrektor Biura Reklamy Pocztovej
 ZABŁOCKI Jan Inż. — Dyrekcja Naczelna Lasów Państwowych

Celem umożliwienia stałej i ścisłej współpracy z Bankiem Gospodarstwa Krajowego Komitet Wystawy wyłonił z siebie STAŁĄ KOMISJĘ DORADCZĄ.

STAŁA KOMISJA DORADCZA zaznajamiała się szczegółowo z przebiegiem i postępem prac wystawowych w poszczególnych etapach ich realizacji, dyskutowała związane z temi pracami zagadnienia oraz wypowiadała opinie co do dalszych programów i zamierzeń organu wykonawczego Wystawy.

Skład Stałej Komisji Doradczej

Przewodniczący — Dr. GARBUSIŃSKI Tadeusz — Dyrektor B. G. K.
 Zast. Przewodniczącego — RUCKGABER Jan — Zast. Dyr. B. G. K.

CZŁONKOWIE

JANKOWSKI Tadeusz Inż. Arch. — Wydział Regulacji Zarz. Miejskiego
 m. st. Warszawy
 NOWAKOWSKI Tadeusz Arch. — Dyrektor Urzędu Inspekcyjno - Budowl.
 Zarządu Miejskiego m. st. Warszawy
 PRZYBYLSKI Czesław Inż. Arch. — Profesor Politechniki Warszawskiej
 STRZELECKI Jan — Dyrektor T. O. R.
 TOEPLITZ Teodor — V. Prezes Polsk. T-wa Ref. Mieszk.

Nadto w pracach Stałej Komisji Doradczej wzięli udział jako rzeczoznawcy:

DANIELEWICZ Leon — Dyrektor Wydz. Ogrodów Miejskich
 GRUNWALD Tadeusz — Dyr. Woj. Biura Funduszu Pracy na m. st. Warszawę
 PRONASZKO Stanisław — ze Stow. Zaw. Przemysł. Budowl.
 WOJCICKI Stefan — Radca Prawny B. G. K.

Czynności wykonawcze, związane z przygotowaniem Wystawy, powierzone zostały Departamentowi Kredytów Budowlanych Banku Gospodarstwa Krajowego, który w tym celu uruchomił specjalny REFERAT WYSTAWOWY przy Inspektoracie Techniczno - Budowlanym.

Kierownik Departamentu Kredytów Budowlanych —

Dyr. Dr. GARBUSIŃSKI Tadeusz

Kierownik Inspektoratu Techn. - Budowlanego —

Inż. Arch. STACHIEWICZ Jerzy

Referat Wystawowy

Arch. NOWAKOWSKI Tadeusz — Kierownik Referatu do dnia 9/VI.1934 r.

Inż. DUDRYK Maksymiljan — Kierownik Referatu od dnia 9/VI.1934 r.

Inż. Arch. BRUKALSKI Stanisław — doradca architektoniczny

Arch. JANKOWSKI Józef — doradca programowo - eksponatowy

Arch. Ogr. SCHÖNFELD Stanisław — doradca ogrodnicy

PETER Antoni — projekty, rysunki wykonawcze i kosztorysy

KOCH Oskar — referent organizacji wystawców

BANASZKOWA Zofja — sekretarjat

Kierownictwo Budowy

a

domów mieszkalnych zwartych szeregowych, bliźniaczych, budowli i urządzeń prowizorycznych, urządzeń terenowych wraz z robotami ogrodnictwem i ogrodnictwami — z ramienia B. G. K. — inż. Maksymiljan DUDRYK

Zastępca Kierownika Budowy — Mieczysław HARTWIG

b

domów parterowych wolnostojących — Fundusz Kwaterunku Wojskowego — Inż. Arch. TARASIN Zygmunt

Zastępca Kierownika Budowy — Inż. Jerzy EBERT

Zarząd Wystawy

Celem załatwiania wszelkich spraw administracyjno - prawnych, gospodarczych i finansowych, związanych z przeprowadzeniem i likwidacją Wystawy, ustanowiony został z ramienia Banku Gospodarstwa Krajowego Zarząd Wystawy.

Zarząd Wystawy sprawuje Mgr. BOBER Tomasz, Dyrektor Wystawy

Administrator Wystawy — HARTWIG Mieczysław

Sekretarjat — BANASZKOWA Zofja

Problemy polityki budowlano-mieszkaniowej

W roku 1932 — ówczesny Premier Pułk. Aleksander Prystor polecił swym współpracownikom zająć się energicznie sprawą udzielenia poparcia dla ruchu budowlanego w Polsce. Przesłanki społeczne i gospodarcze, z których wynikała jego decyzja, były następujące:

Mieszkamy w Polsce źle i drogo. W żadnym z krajów Europy Zachodniej tak duża część ludności nie gnieździ się w mieszkaniach jednoizbowych, w żadnym bodaj z krajów mieszkania małe nie są tak przeludnione. A zatem mieszkań jest zbyt mało w stosunku do potrzeb szybko rosnącej ludności miejskiej — i co więcej — w stosunku do realnego zapotrzebowania na rynku. Ceny mieszkań, zwłaszcza małych, są nieproporcjonalnie wysokie w stosunku do cen mieszkań dużych — i nawet w stosunku do cen za podobne mieszkania w innych krajach Europy. Częściowo opublikowane wyniki ostatniego spisu ludności zdają się świadczyć, że liczba ludności miejskiej rośnie szybciej, niż liczba izb mieszkalnych. Istnieją więc obiektywne podstawy gospodarcze dla rozwoju budownictwa mieszkaniowego. Narastanie popytu zapewnia rentowność lokaty w budownictwie.

Pod jednym tylko warunkiem: że budowa będzie wykonana tanio i w sprzyjającym momencie. To znaczy wtedy, gdy koszty budowy są niskie. To znaczy dzisiaj.

Sięgnijmy pamięcią wstecz. Przed kilku laty jeszcze koszt budowy w Warszawie wynosił ok. 60 — 70 zł. za 1 m³ i 10.000 zł. za izbę mieszkalną. Dzisiaj obniżył się do 30 — 35 zł. za 1 m³ i 5.000 zł. za izbę. Jest zatem o połowę niższy. Ten sam kapitał, inwestowany w budowę, przynosi zysk dwukrotnie wyższy.

I rzecz ciekawa, że momenty te rozumie, czy też intuicyjnie odczuwa szary człowiek z ulicy. Nie ten kapitalista ze śródmieścia,

który dopiero zaczyna przystępować do pracy, ale kolejarz, rzemieślnik, drobny kupiec, a w ślad za nimi urzędnik. Gdy przestały rosnąć za kredyty publiczne wznoszone, o ileż na nasze warunki za wspaniałe gmachy spółdzielcze, rozpoczął się ruch budowlany inny. Gdzieś na odległych krańcach zaczęły powstawać niepozorne domki, klecone przez właścicieli nierzadko z nawpół zużytych materiałów. Budziły odrazę architektów, zapatrzonych na wspaniałe wzory Zachodu, niechęć we władzach miejskich, pragnących widzieć inną kolejność zabudowy — i inną, bardziej uporządkowaną zabudowę. Robione gdzieś tam trudności nie zahamowały jednak dzikiego budownictwa. Rosło żywiołowo, rosło — gdyż miało zdrową gospodarczą podstawę: stwarzało obiekt mieszkalny, ściśle dostosowany do możliwości płatniczych właściciela, dawało tani dach nad głową.

Przed trzema laty Rząd zaczął rozciągać opiekę nad drobnym budownictwem. Uruchoił na ten cel specjalne kredyty, zorganizował pomoc techniczną dla budujących, nie tylko w celu wzmocnienia budownictwa tego typu, ale i jego porządkowania. Budujący dostał kredyt — mógł więc budować solidniej, dostał plany i porady — mógł budować racjonalniej. Obok budek, wznoszonych bezładnie, zaczęły powstawać domki w celowo rozplanowanych osiedlach. Podjęta została wielka i trudna praca porządkowania ruchu żywiołowego. Jednym z jej ogniw jest wystawa na Kole.

Niewątpliwie, dalecy jeszcze jesteśmy od kresu wysiłków w tym kierunku, zwłaszcza przy naszym braku kultury budowlanej. Tembardziej nie wolno ich przerywać.

Nie chcę bynajmniej powiedzieć, że drobne budownictwo wyczerpuje całokształt problemów budownictwa. Przeciwnie. Niech rosną bloki mieszkalne w centrach miast,

niech korzystają z pomocy kredytowej publicznej. To jednak nie wystarczy. W naszych warunkach winniśmy ułatwić lokatę w budownictwie wszystkich kapitałów, szukających tam lokaty. Rzemieślnik czy urzędnik nie wybuduje bloku w śródmieściu. Może jednak — i chce budować dom na użytek własny. Trzeba mu to ułatwić, gdyż podaż mieszkań, wznoszonych w celu eksploatacji kapitalistycznej nie pokryje rosnącego zapotrzebowania.

Pamiętajmy przytem, że publiczny kredyt budowlany mieści w sobie z trudem płacone przez obywatela pieniądze podatkowe. Kredyt ten, w niewielkich sumach wprowadzie, udzielany jest każdemu budującemu. W miarę poprawy sytuacji przydział tych kredytów będzie niewątpliwie ograniczany do budownictwa najbardziej społecznie pożądanego — budownictwa domów robotni-

czych, których brak jest najboleśniejszy z punktu widzenia potrzeb społecznych.

Korzystajmy więc z możliwości. Idźmy drogą, wskazaną przez szarego człowieka. Budujmy dziś.

Na zakończenie wreszcie pragnę podkreślić, że uważam jako rzecz wyjątkowej doniosłości ścisłą koordynację wszelkich dyspozycji Rządu w sprawach polityki budowlanej. Koordynacja ta zapoczątkowana została przez powierzenie Bankowi Gospodarstwa Krajowego w latach 1932 — 1935 wykonania zasadniczych decyzji Rządu w sprawach budownictwa. Nie przesadzając, jak w przyszłości układać się będą stosunki w tej dziedzinie, pragnę z prawdziwym uznaniem podkreślić zapał i sprawność, z jaką zadanie to zostało przez B. G. K. wykonane. Piękna wystawa, którą otwieramy, jest nowym tego dowodem.

Dr. TADEUSZ GARBUSIŃSKI

Dyr. Banku Gospodarstwa Krajowego

Geneza Wystawy Budowlano - Mieszkaniowej, jej założenia, cele i program

Rolę instytucji, finansującej budownictwo mieszkaniowe z funduszy publicznych, spełnia w Państwie Polskim od 1924 roku Bank Gospodarstwa Krajowego. Rezultaty w tej dziedzinie osiągnięte, przedstawione są na tablicach statystycznych, pomieszczonych w stoisku Banku (lewa strona pawilonu głównego) i niema potrzeby bliżej ich tu omawiać. Z tablic tych w szczególności zaobserwować można, że — poczynając od roku 1931 — akcja kredytowo - budowlana Banku Gospodarstwa Krajowego wykazuje, w porównaniu z latami poprzednimi, ilościowy spadek sumy udzielonych pożyczek budowlanych, a mimo to jednak stale wzrasta ogólna ilość izb, jakich dostarczają dla rynku mieszkaniowego finansowane przez Bank budowle. Okoliczność tę należy tłumaczyć tem, że równocześnie ze spadkiem

sum kredytów budowlanych, spowodowanym obniżeniem się wpływów Państwowego Funduszu Budowlanego, następowała zmiana zasad i metod finansowania budownictwa mieszkaniowego. Zmiana ta wyraziła się w ograniczeniu finansowania dużych domów blokowych, wymagającego w naszych warunkach znacznych środków kredytowych, względnie w obniżeniu tych norm kredytowych dla tego budownictwa, a skierowaniu natomiast głównego wysiłku na popieranie *drobnego* budownictwa mieszkaniowego.

Głębszą pobudką do rewizji metod i form finansowania budownictwa mieszkaniowego — niezależnie od obniżenia się sumy środków, które można było inwestować w budownictwie mieszkaniowym — było stwierdzenie, że udział kapitałów prywat-

nych w budownictwie mieszkaniowym ograniczył się w dobie kryzysu przede wszystkim do budownictwa domów na użytek własny, pomijając bowiem względy pozagospodarcze, odgrywając tu doniosłą rolę dążenia do pewności lokaty. W tych warunkach nawet stosunkowo nieznaczna pomoc kredytowa ze strony Banku Gospodarstwa Krajowego potęgowała inicjatywę prywatną, dając przez to w sumie znaczne dla życia gospodarczego efekty. W ten więc sposób skoncentrowanie kierunku polityki budowlano-mieszkaniowej Państwa głównie na popieranie drobnego budownictwa mieszkaniowego przez przeznaczenie na ten cel większości środków kredytowych, zapewniało nie tylko znaczniejszy ruch budowlany, stanowiący jeden ze skuteczniejszych środków ożywienia życia gospodarczego i wzrostu zatrudnienia, lecz zezwoliło także na osiągnięcie celu zasadniczego, jakim jest przybytek izb mieszkalnych, t. zn. pokrywanie zapotrzebowania mieszkaniowego. Właściwość tego kierunku polityki budowlano-mieszkaniowej Państwa w okresie trwającego przesilenia gospodarczego potwierdziły wyniki lat ostatnich, przedstawione w ekspozycjach, pomieszczonych we wspomnianem wyżej stoisku Banku Gospodarstwa Krajowego.

Zaobserwowany w latach ostatnich silny rozwój drobnego budownictwa mieszkaniowego nasuwał poważne niebezpieczeństwo w odniesieniu do racjonalnej zabudowy osiedli, gdyż, nawet przy najsprawniejszym aparacie kontroli władz budowlanych, brak koordynacji zamierzeń poszczególnych budujących pod względem formy, wzajemnego ustosunkowania budynków i zaopatrzenia ich w instalacje, utrudnia, jeśli nie wyklucza zupełnie, racjonalną zabudowę terenu. Pamiętać przytem należy, że porządek racjonalnej zabudowy terenu, który polegać winien najpierw na przysposobieniu go pod zabudowę przez dokonanie inwestycji komunikacyjnych i higieniczno - sanitarnych (drogi, kanalizacja, woda, światło), potem na uregulowaniu jego hipoteki, a dopiero w końcu na budowie — od szeregu lat w Polsce — w przeciwieństwie do innych krajów zachodniej Europy — był i jest odwracany: budowano na gruntach nieprzewłaszczonych

i hipotecznie nieuregulowanych, niejednokrotnie bez dostępu do miejsca budowy, umożliwiającego dogodny dowóz materiałów, bez wodociągów i światła. Błędy te — niestety — ciągle jeszcze pokutują, a tłumaczą się tem, że taki odwrócony porządek zabudowy osiedli daje odrazu widoczny efekt: powstają domy. Przy racjonalnej zabudowie sama budowa domów odkładana jest na drugi dopiero etap od rozpoczęcia akcji zabudowy (gdyż w pierwszym etapie przeprowadza się uporządkowanie stanu prawnego i hipotecznego nieruchomości, potrzebne inwestycje terenowe i t. d.), jednak takie opóźnienie widocznych efektów szybkiej zabudowy terenów podmiejskich ułatwia samą budowę i chroni budującego przed niespodziankami co do kosztów „uzbrojenia“ terenu.

Oceniając należyte niebezpieczeństwa, jakie dla racjonalnej zabudowy osiedli nieść może nieuporządkowany rozwój drobnego budownictwa mieszkaniowego — Bank Gospodarstwa Krajowego w prowadzonej od roku 1933 parcelacji gruntów państwowych na cele budowlano - mieszkaniowe w 13-tu, jak dotychczas, miastach — przede wszystkim stosuje racjonalny porządek parcelacyjny wyżej omówiony, t. zn. sprzedaje grunty budowlane dopiero po przysposobieniu ich pod zabudowę i hipotecznym uregulowaniu.

Dalszym środkiem, zmierzającym do podniesienia poziomu technicznego drobnego budownictwa mieszkaniowego w osiedlach podmiejskich — jest ustalenie przez Bank Gospodarstwa Krajowego wyższych norm kredytowych dla t. zw. budownictwa zbiorowego t. zn. dla tych przedsięwzięć budowlanych, które polegają na planowo prowadzonej zabudowie zwartych odcinków terenowych większą ilością domów o zbliżonych do siebie typach, budowanych jednocześnie przez zorganizowany aparat projektodawczy i wykonawczy.

Tego rodzaju akcja drobnego budownictwa zbiorowego w Polsce znajduje się dotychczas jeszcze w fazie początkowej, gdyż rozwój jej hamują głównie: brak większych kapitałów prywatnych, niezbędnych do realizowania w jednym czasie stosunkowo

znaczących programów budowlanych, brak urządzonych i tanich terenów oraz wybujały indywidualizm przyszłych właścicieli domków, utrudniający stosowanie typowości domów i normalizacji elementów budowlanych. Temniej jednak zaobserwowane dążności budownictwa zbiorowego — częściowo już zrealizowane — pozwalają stwierdzić, że ta forma budownictwa dać może poważne rezultaty na polu racjonalizacji budowy osiedli (Babice pod Warszawą — dojazd linią B. od terenu Wystawy).

Dalsze niebezpieczeństwo przy masowym rozwoju drobnego budownictwa mieszkaniowego — i to zarówno indywidualnego, jak zbiorowego — polegać może na obniżeniu przeciętnego stanu technicznego wykonywanych budowli, wynikającego zarówno z niskiego poziomu fachowego projektodawców i wykonawców tych budowli, jak i niskiego stopnia kultury mieszkaniowej osób budujących. Doceniając konieczność ingerencji i w tej dziedzinie, Bank Gospodarstwa Krajowego obok bezpośredniej akcji finansowania drobnego budownictwa mieszkaniowego prowadził akcję informacyjną w zakresie propagandy budownictwa racjonalnego. Wyraziła się ona przede wszystkim w ogłoszeniu dwu konkursów architektonicznych na racjonalnie, estetycznie i ekonomicznie zaprojektowane typy domów dla drobnego budownictwa mieszkaniowego. Wyróżnione na konkursach typy opracowane zostały w formie katalogu, który łącznie z wydaniem przez Bank Gospodarstwa Krajowego pod firmą Polskiego Towarzystwa Reformy Mieszkaniowej poradnikiem dla budujących, oddany został do sprzedaży księgarskiej i wypełnia lukę w tej dziedzinie. Prócz tego Bank subwencjonuje prowadzoną przez wspomniane Polskie Towarzystwo Reformy Mieszkaniowej poradnię budowlaną, udzielającą fachowych porad z zakresu wszelkich spraw, związanych z budową, a głównie z należytem jej wykonaniem technicznym.

Poważnym środkiem propagandy, mogącym mieć niewątpliwie wielkie znaczenie dla racjonalizacji drobnego budownictwa mieszkaniowego — jest Wystawa Budowlano - Mieszkaniowa, urządzona w Warszawie

w dzielnicy „Koło“ przez Bank Gospodarstwa Krajowego. Celem Wystawy jest uświadomienie drogą popularno - dydaktycznego pokazu — szerokich sfer społeczeństwa, budujących małe domy mieszkalne na własny użytek — o tych wszystkich zagadnieniach, jakie są związane z budową małego domu. W szczególności zaś wskazanie na konieczność wyboru przy budowie — zarówno racjonalnych, ekonomicznych i estetycznych projektów typów mieszkalnych, jak i celowego użycia materiałów i konstrukcyj budowlanych. Zasadniczym warunkiem racjonalnego budownictwa domów na użytek własny pozostaje ciągle konieczność podnoszenia ich poziomu kulturalnego przez zabudowę tylko takich terenów, które przedtem zaopatrzone zostały w nieodzowne inwestycje komunikacyjne i higieniczno - sanitarne. Podkreśleniem tego warunku jest na Wystawie wybór jej terenu. Jeszcze przed kilkunastu miesiącami teren Wystawy, położony w zaniedbanej dotychczas dzielnicy miasta, posiadającej jednak wszelkie możliwości rozbudowy, przedstawiał wydmy lotnego piasku, wśród których znajdowały się bajora nieczystości, zasilane ściekami sąsiednich zakładów przemysłowych. Pragnąc dać początek przyszłego wzorowego osiedla mieszkaniowego na Kole — należało przede wszystkim wykonać prace kanalizacyjne, wodociągowe, doprowadzić światło elektryczne i urządzić arterie komunikacyjne. Prace te z dużym nakładem wysiłków wykonane zostały z funduszy Specjalnego Rachunku Terenowego, administrowanych w B. G. K. — przez Zarząd Miejski w poważnym odsetku jeszcze w roku ubiegłym. Dopiero po wykonaniu tych wszystkich inwestycji terenowych można było wzniesione osiedle wystawowe doprowadzić do takiego stanu, w jakim ono obecnie się znajduje. Osiedle to da początek dalszej zabudowie dzielnicy „Koło“, gdyż dla części gruntów państwowych i miejskich na „Kole“ sporządzony już został oszczędny i racjonalny plan parcelacyjny, przewidujący zabudowę różnej kategorii domami (luźne, bliźniacze i szeregowy), dalej — działki w liczbie około 200-tu wytyczono już na gruncie, otrzymały one miejskie numery hipo-

teczne i są obecnie do sprzedania w B. G. K. Ponadto przewiduje się w roku bieżącym i w latach następnych przygotowanie pod zabudowę dalszych kilkuset parcel budowlanych z terenów państwowych i miejskich na „Kole“ — na wyżej wymienionych zasadach państwowej akcji terenowo - budowlanej. W ten więc sposób obecna Wystawa będzie punktem zwrotnym w historii tej zaniedbanej dzielnicy robotniczej m. st. Warszawy, a może stać się wzorem racjonalnego zakładania dzielnic mieszkaniowych dla mniej zamieszkałych rzesz pracowniczych.

Najistotniejszym z działów Wystawy jest pokaz samych domów mieszkalnych. Uwzględniono w nim wszystkie trzy typy drobnego budownictwa mieszkaniowego, t. zn. domy wolnostojące, bliźniacze i szeregowe. Domy wybudowane zostały według projektów, uzyskanych z konkursów architektonicznych, o których wyżej wspomniałem. Po zamknięciu Wystawy zostaną one rozsprzedane reflektantom na dogodnych warunkach kredytowych wraz z działkami gruntu, na których zostały wzniesione.

Na Wystawie brak jest typu dużego domu czynszowego. Pominęty on został z tego powodu, że domów takich w osiedlach podmiejskich buduje się obecnie niewiele, a ich poziom techniczny, przy obowiązujących przepisach budowlanych i sanitarnych, jest w porównaniu z drobnym budownictwem znacznie wyższy. Pomimo tego programowego braku — Wystawa nie traci swego znaczenia propagandowego, gdyż obserwowany na przedmieściach nowych miast i miasteczek kompletny chaos zabudowy,

jej bezplanowość i szpetota — dosadnie wskazują na konieczność przeciwstawienia tej akcji — celowego i skoordynowanego wysiłku, zmierzającego w kierunku uzbrojenia zabudowanych terenów i harmonijnego usytuowania na nich wznoszonych budynków.

Niedoceniana ciągle jeszcze estetyka otoczenia — znajduje na Wystawie swój skromny wyraz w założonych obok domków ogródkach ozdobnych i użytkowych.

Korzystając z uprzywilejowania zainteresowanym osobom szczegółowego zwiedzenia osiedla na „Kole“ — Bank Gospodarstwa Krajowego zorganizował na Wystawie przegląd wszystkich branż przemysłu budowlanego, który urządza pokaz wytworów i materiałów wyłącznie pochodzenia krajowego, dając szczegółowy i wyczerpujący przegląd postępu z lat ostatnich w tej dziedzinie.

Działalność instytucyj publicznych, państwowych i samorządowych oraz organizacyj społecznych i zawodowych — na polu akcji budowlano - mieszkaniowej — przedstawiona jest na Wystawie bądź w pawilonie głównym, bądź też we wnętrzach mieszkalnych wybudowanych domów.

Wystawa Budowlano-Mieszkaniowa Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie na „Kole“, będąca pierwszą większą tego rodzaju imprezą w Polsce — pomimo braków, jakie może jeszcze posiadać — w przekonaniu mojem powinna spełnić swój cel zasadniczy, jakim jest danie impulsu do podniesienia poziomu technicznego, kulturalnego i estetycznego nowych osiedli podmiejskich, a w osiedlach tych — domów i mieszkań.

Trzy Wystawy Mieszkaniowe w Warszawie

W ciągu niespełna 6 lat swego istnienia Polskie Towarzystwo Reformy Mieszkaniowej zorganizowało (nie licząc stoisk własnych na Targach Poznańskich i Lwowskich, na wystawie „Przyroda i Zdrowie“ i „Opieka Społeczna“ oraz w Pociągu Wystawie), dwie wystawy mieszkaniowe, i bierze obecnie żywy udział w organizowaniu trzeciej wystawy B. G. K.

Pokazy i wystawy organizowane przez Polskie Towarzystwo Reformy Mieszkaniowej odpowiadały wszystkim naczelnym zadaniom T-wa, nie tylko jako propaganda właściwych sposobów zamieszkania, ale i jako okazja badania stanu sprawy mieszkaniowej u nas i sposób oddziaływania na władze państwowe i samorządowe.

Pierwsza z wystaw, mieściła się w gotowych, nie dla celów wystawowych zbudowanych, *mieszkaniach robotniczych* Warszawskiej Spółdzielni Mieszkaniowej. Celem jej było postawienie najważniejszych zagadnień budownictwa mieszkaniowego i sprzętarkstwa w całej ich ostrości, a hasłem skromnem a tak trudnem do osiągnięcia: *Zapewnienie każdej rodzinie oddzielnego mieszkania, a każdej osobie w rodzinie oddzielnego łóżka.*

Pod tym kątem widzenia, oprócz kilkunastu mieszkań gotowych przedstawiono w planach (międzynarodowe plany mieszkania najmniejszego) i we wzorach materiałów, rezultaty poszukiwań, mających na celu możliwie tanie rozwiązanie.

Tablice i wykresy obrazowały stosunek wielkości mieszkania, komornego i zarobków, oświetlając tragizm położenia.

Druga Wystawa inny miała charakter. Wysuwając na plan pierwszy zagadnienie małego domu jednorodzinnego zwróciła ona uwagę architektów i przemysłowców na konieczność zajęcia się tem trudnem, ale wdzięcznem zadaniem, pokazując jednocześnie interesującym się małemi domkami co i za jaką cenę może dać przemysł budowlany,

uświadamiając przemysłowca czego ew. nabywca żąda.

Wystawa 1932 stała się pokazem eksperymentalnym (z położeniem głównego nacisku na możliwości rozmaitego sposobu użycia drewna w budowie): dwudziestu kilku architektów zbudowało 20 rozmaitych typów domów. Jasnem jest, że poszczególne eksperymenty dać musiały różne rezultaty, które na dalszy rozwój budownictwa domów jednorodzinnych odpowiednio oddziaływały. Ale nie tylko to było niewątpliwym sukcesem tej wystawy, zorganizowanej dzięki krótkiemu intensywnemu wysiłkowi niewielkiego grona osób.

Doświadczenia tej wystawy przekonały zainteresowane sfery, że nie jesteśmy dostatecznie przygotowani do rozwoju budownictwa małych domów w sposób odpowiadający uzasadnionym wymaganiom kulturalnym i — możliwościom finansowym szerokiej mas. Stan prawny sprzedawanych powszechnie parcel budowlanych, przygotowanie terenów pod budowę — są niedostateczne, a koszty notarialne i hipoteczne, koszty przyłączenia do sieci miejskich kanalizacyjnej i wodociągowej, tembardziej koszty przeprowadzenia tych sieci, wreszcie koszty planów budowlanych i ich zatwierdzenia są niewspółmiernie wielkie, nie dostosowane do kosztów budowy małego domu.

W rezultacie tego stwierdzenia rozpoczęta została przez Bank Gospodarstwa Krajowego akcja mająca na celu ułatwienie drobnego budownictwa: konkursy na plany małych domów, sprzedaż planów już zatwierdzonych i planów roboczych, prace inwestycyjne na terenach państwowych i parcelacja tych terenów, pomoc Polskiemu Towarzystwu Reformy Mieszkaniowej w organizowaniu poradni budowlanej, wreszcie wystawa na Kole — oto poszczególne ogniwa tej działalności.

Wystawa na Kole tem przedewszystkiem się różni od wystawy na Bielanych, że w

najmniejszej nawet mierze nie ma charakteru eksperymentalnego, natomiast w znacznie wyższym stopniu charakter dydaktyczny, zwracając się temsamem bardziej do szerokiej publiczności niż do fachowców lub osób zawsze szukających „nowinek“.

Zwiedzający wystawę przekona się jak drogą prawidłowej parcelacji złączonej z całkowitem uzbrojeniem i planowym zabudowaniem można zaśmiecone pustkowie zmienić w pociągające osiedle.

W tem osiedlu są do nabycia zwykłe muryrowane domy wybudowane podług wybranych planów konkursowych, umeblowane i urządzone (podobnie jak w 1930 i 1932) przez firmy przemysłowe, wzbogacone obecnie w doświadczenie ubiegłych lat i wystaw.

Dom w budowie pozwoli każdemu zobaczyć poszczególne etapy budowy, a dział „*źle i dobrze*“ zorganizowany przez Poradnię Budowlaną przy P. T. R. M. z cenną pomocą Departamentu Służby Zdrowia Ministerstwa Opieki Społecznej, Państwowego Zakładu Hygjeny, Państwowej Szkoły Hygjeny, Związku Pań Domu, Instytutu Gospodarstwa Domowego, Stowarzyszenia Elektryków Polskich oraz katedry Budownictwa Ogólnego Politechniki Warszawskiej, wskazuje główne, najczęściej popełniane przy budowie i użytkowaniu mieszkań błędy.

Wystawa 1930 r. pokazywała mieszkania budowane dla robotników w oparciu o znaczne kredyty ulgowe — a jednak za drogie, — domy zbudowane na wystawę r. 1932 okazały się dostępne tylko dla osób ekonomicznie wolniejszych i to po ułatwieniu warunków sprzedaży.

Wystawa r. 1935, pomimo uczynionych postępów, nie zamyka oczu na zagadnienie, z którego wagi wyraźnie sobie zdaje sprawę. Domy na Kole — to jeszcze nie domy dla wszystkich.

Wystawa nie mogła dać w tym samym czasie i na tem samym miejscu rzeczywistych przykładów domów tańszych, ani tem mniej mieszkań w domach zbiorowych.

Znajdują one jednak poczesne miejsce w dziale zorganizowanym przez Tow. Osiedli Robotniczych, którego zadaniem jest takie mieszkania i domy budować, względnie budowie ich pomagać.

W tym dziale wystawy znajdziemy znowu obraz sprawy mieszkaniowej w całej jej ostrości i środki jakie obecnie są do dyspozycji dla tego, by wreszcie zostało zrealizowane hasło pierwszej w Polsce wystawy mieszkaniowej:

„Każdej rodzinie oddzielne mieszkanie, każdej osobie w rodzinie oddzielne łóżko“.

Inż. arch. N. JANKOWSKA i J. TOEPLITZÓWNA

Wnętrze i ogródek

Teorja względności obejmuje nie tylko zagadnienia kosmiczne, ale da się zastosować i do codziennego naszego życia. Patrząc na nowe domy mieszkalne, doznajemy wrażenia, że nastąpiła nagle zmiana klimatu. Szerokie okna, oszklone ściany tarasu, jakże dalekie są od dawnych szczelnie zamkniętych wnętrz, których zdawałoby się głównym zadaniem była ochrona przed zimnem i gorącem. Cóż się zmieniło? Lata są upalne, a zimą mamy nieraz mrozy jakich wedle utartego wyrażenia „najstarsi ludzie nie pamiętają“. Wpływ postępu o-

grzewnictwa i wentylacji jest nieznaczny w stosunku do całości zmian jakie zaszły w budownictwie. Zmiana tkwi w nas — w nowym ustosunkowaniu do przyrody, powietrza i słońca. Nowy kierunek wychowania zahartował nasz organizm na zmiany temperatury, wiatry i wpływ słońca. Przyzwyczailiśmy się do sportów letnich i zimowych, do ruchu na świeżem powietrzu. Z drugiej strony ogólne obniżenie zarobków skłania nas do oszczędności we wszystkich dziedzinach, a w pierwszym rzędzie do ograniczania przestrzeni w nowo budowanych do-

mach. Stąd wynika konieczność nowych rozwiązań w stosunku do wnętrza domu i ogrodu, który go otacza. Ten ostatni nabrał obecnie znaczenia: dawniej był tylko tłem, ozdobą domu, obecnie jest rozszerzeniem mieszkania.

Zamiłowanie do przestrzeni wyraża się w odmiennym niż dawniej rozwiązaniu wnętrza. Małą jego przestrzeń staramy się kompensować różnemi środkami. Utrzymanie całego mieszkania w jednolitych barwach, ograniczenie ilości mebli i ich rozmiaru, odpowiednie ich ustawienie, to wszystko sprawia, że nowe wnętrza wydaje się nieraz większe niż dawne duże, ale źle rozplanowane i zastawione pokoje. Rozplanowanie odgrywa teraz o wiele większą rolę niż w czasach, kiedy nie liczono się z ilością pokoiów i metrów kwadratowych. Stąd precyzyjne rozgraniczenie funkcji, wyliczenie przestrzeni do centymetra i ścisłe dostosowanie do niej mebli. Czynnikiem, wpływającym na poszerzenie wnętrza jest też stosunek jego części statycznych, przeznaczonych do pracy czy spoczynku, a dynamicznych, których celem jest ruch, komunikacja. Stół i krzesła koło niego to element statyczny. Jeżeli postawimy go w środku pokoju, nada charakter ten całemu wnętrzu i zacieśni je. Ten sam stół, postawiony gdzieś pod oknem czy z boku, nie na linii komunikacyjnej, sprawi odmienne wrażenie, gdyż we wnętrzu przewagę będzie miał czynnik dynamiczny. Chcąc podnieść wrażenie przestrzenności wnętrza, musimy dążyć do przewagi czynnika dynamicznego. Wszelkie schody, sienie, są elementem dynamicznym, widok na nie nie da też nigdy uczucia ciasnoty. Szerokie oszklone drzwi na taras też powiększają mieszkanie, łącząc je z ogrodem. Okno, nie przesłonięte firankami, a zwłaszcza okno, przystosowane do kwiatów, będące ogrodem zimowym w miniaturze, zaakcentuje bardziej jeszcze to zbliżenie.

W szczęśliwych warunkach, kiedy można sobie pozwolić na dobudowaną do domu małą szklarnię, mamy możliwość współżycia z przyrodą przez cały rok bez przerwy i niemal całkowitego połączenia domu z otaczającym go ogrodem. Normalnie ogród jest naszym letniskiem mieszkaniem. Taras, łączą-

cy go z domem, czy mały placzyk do siedzenia pod drzewem, to wstęp do ogrodu, jego sień, czy pokój mieszkalny. Części kuchennej domu odpowiadają grządki z warzywami i drzewa owocowe, sypialniom trawnik do leżenia i odpoczynku. Ogród w większym jeszcze stopniu niż dom musi mieć przewagę części dynamicznych, dla tego, że ma zaspokoić wymagania współczesne ruchu na świeżem powietrzu. To też drogi w ogródku, poza koniecznym dostępem muszą dać również i możliwość spaceru. Dlatego często damy ścieżkę naokoło ogrodu — pod szpalerem czy murem, otaczającym go zzewnątrz. Te „ściany“ ogrodu są jego ważnym elementem. Zależnie od tego czy chcemy się całkowicie odgradzić od otaczającego świata, czy też zachować z nim pewną łączność, otaczamy ogród siatką, niskim płotkiem, albo szpalerem, wyższym murkiem, czy strzyżonym żywopłotem. Pergola pod murem, to jednocześnie miejsce spaceru i ochrona przed zbyt silnemi promieniami słońca.

Umeblowaniem ogrodu są grupy roślinne i kwiatowe. Tu też, jak we wnętrzu musi panować ścisłe przystosowanie do potrzeb i miejsca, jakim rozporządzamy. Dlatego ogrodnicy starają się o wyprodukowanie nowych form karłowatych, które nie rosną za szybko i nie zabierają za dużo światła. Te same zalety przystosowania do nowych warunków mają iglaki, dające ozdobę przez rok cały, niewielkie i kształtne.

Żeby jednak otrzymać zupełnie zadawalającą całość, trzeba pamiętać jeszcze o jednym. Ogród, stanowiący uzupełnienie mieszkania, musi nie tylko łączyć się z nim przez taras czy szerokie okno. Powinien być tworzony jednocześnie i w połączeniu z wnętrzem, żeby nie razić innem ujęciem. Zależnie od zamiłowań właściciela i architekta, akcent dominujący może być położony na dom, a ogród będzie jego zielonym tłem, albo też dom może tonąć w zieleni ogrodu, który dla mieszkańca jest ważniejszym od zamkniętego w czterech ścianach wnętrza. Nie może dom iść sobie, a ogród sobie. Ogródnik i architekt nie powinni być dwoma rywalizującymi twórcami, ale współpracownikami, których zadaniem jest zaspokojenie naszych potrzeb i tęsknoty do piękna.

Towarzystwo Osiedli Robotniczych

Akcja budowlano-mieszkaniowa prowadzona przez Bank Gospodarstwa Krajowego nie obejmuje najszerzych warstw pracowniczych. Z pomocy Banku nie mogą korzystać ludzie, których niskie zarobki nie pozwalają na zaoszczędzenie tych paru tysięcy koniecznych dla dokonania wkładu własnego, wymaganego przy udzielaniu pożyczki na budowę. A właśnie wśród tych rzesz robotniczych nędza mieszkaniowa się największe spustoszenie.

Chcąc zatem przyjść im z pomocą, chcąc umożliwić uzyskanie mieszkań suchych, widnych, słonecznych, należało wszcząć akcję, opartą na zasadach odmiennych od dotychczasowych, a dostosowanych ściśle do możliwości ekonomicznych tych warstw.

Względy natury gospodarczej musiały ustąpić tutaj na plan dalszy, dając pierwszeństwo momentom społecznym.

Dlatego też motywy społeczne stanowią dominującą treść akcji Towarzystwa Osiedli Robotniczych, instytucji, powołanej w roku 1934 do życia uchwałą Komitetu Ekonomicznego Ministrów.

Ażeby cel, dla osiągnięcia którego powstało Towarzystwo O. R., nie był wypaczony, należało przedewszystkiem wyznaczyć ramy jego działalności, znaleźć kryterja, określające komu ma służyć ta instytucja.

Takim sprawdzianem mogła być w pierwszym rzędzie wysokość zarobków pracowników, którym ma śpieszyć TOR z pomocą. Stąd bierze źródło ta zasada, iż o pomoc TOR ubiegać się mogą jedynie ci pracownicy, których zarobki nie przekraczają 250 zł. miesięcznie. W ten sposób została wyznaczona strefa działalności TOR. Wyznaczenie górnej jedynie granicy wysokości zarobków nadaje temu sprawdzianowi ściśle społeczny charakter.

Moment społeczny, wybijający się na plan pierwszy w całej działalności TOR, znajduje swój wyraz w pierwszym dziale stoiska TOR na wystawie na Kole.

Pokazane są tam na szeregu tablic te przesłanki, które skłoniły do utworzenia To-

warzystwa O. R. i nadania mu tego właśnie społecznego charakteru.

Ponieważ potrzeby mieszkaniowe najszerzych warstw pracowniczych, będących przedmiotem pomocy TOR, są olbrzymie, przeto naczelną zasadą jego działalności musi być dążenie do dostarczenia jaknajwiększej ilości jednostek mieszkaniowych, przy ograniczonych środkach pieniężnych. Wielkość zatem mieszkań musi być sprowadzona do minimalnych rozmiarów. Jednak w zmniejszaniu powierzchni mieszkalnej jest pewna granica, poniżej której zejście byłoby nieracjonalne, nie stwarzałoby bowiem możliwości należytego użytkowania mieszkania przez rodzinę robotniczą, nie poprawiałoby jej dotychczasowych warunków mieszkaniowych.

Z poszukiwania tego minimum realnego w dzisiejszych warunkach, a stanowiącego jednak w stosunku do przeciętnego obecnego mieszkania robotniczego krok naprzód, zrodziły się normy TOR.: 42 m. kw. powierzchni użytkowej w mieszkaniach jednorodzinnych i 36 m. kw. w domach wielorodzinnych t. z. blokowych.

Dla zobrazowania możliwości rozwiązania mieszkania w tych granicach przedstawiony został w stoisku TOR. szereg planów i modeli, zarówno tych domów, które zostały wzniesione na skutek akcji TOR w r. ub., jak i tych, które mają być wybudowane w r. b.

Jednak plan nie dla każdego jest zrozumiały, a modele mimo całą dokładność wykonania nie dają nigdy należytego obrazu rzeczywistości. Ponieważ zaś sprawa wielkości mieszkań, wznoszonych przez TOR jest rzeczą pierwszorzędного znaczenia dla całej akcji jego, przeto wykonane zostały dwa modele mieszkań naturalnej wielkości, całkowicie urządzone, jako ilustracja norm powierzchni mieszkaniowych TOR. Typy mieszkań TOR będą niewątpliwie rozwijać się i zmieniać w przyszłości, w związku z użyskiwaniami z prowadzonej akcji doświadczeniami, zarówno na polu społecznym, jak i na polu techniczno - finansowym.

Jak sobie urządzić mieszkanie

*„Niech mieszkanie służy człowiekowi,
a nie żeby człowiek był niewolnikiem
swego mieszkania”.*

Oddawna już zagranicą weszło w zwyczaj, że tylko zajęcia związane z pracą zawodową zatrzymują ludzi w mieście i większość mieszkańców wolny czas od zajęć spędza we własnym domku, zdala od hałaśliwego śródmieścia, w bliższej styczności z przyrodą.

Ażeby jednak to zadowolenie było kompletne, koniecznem jest, aby domek taki był jaknajstaranniej przystosowany do potrzeb i wygody wszystkich członków rodziny i uwzględniał wygodne warunki 'pracy domowej.

Wnętrze powinno stanowić harmonijną całość, łącząc estetykę z wygodą.

Trzeba przewidzieć miejsce do pracy i odpoczynku dla dorosłych; dzieci w wieku szkolnym powinny mieć wygodne miejsca do odrabiania lekcji, a pani domu jakiś kącik ze stolikiem lub biurkiem na kwity, rachunki, kartotekę domową, względnie robótki. Jeżeli dzieci nie mają osobnego pokoju, to powinny mieć jakiś kącik w mieszkaniu ze stolikiem lub szafeczką na zabawki, aby od małego przyzwyczajały się do porządku.

Co się tyczy strony estetycznej mieszkania, to ogromne znaczenie w urządzeniu wnętrza stanowią barwy ścian i formy mebli. Ściany powinny być jasne, harmonizujące z sobą i urządzeniem. Wszelkie ostre lub ciemne kolory wpływają ujemnie na nerwy, pomniejszają pokoje i stanowią zwykłe niekorzystne tło dla mebli, ozdób, kwiatów, a nawet dla samych ludzi.

Umeblowanie powinno być jak najbardziej celowe, przystosowane do przeznaczenia, z odpowiedniem rozmieszczeniem półek i głębokością, zależnie od tego, czy to będą szafy na książki, czy na ubranie i bieliznę. Meble powinny być proste w linjach i wykończeniu, łatwe do utrzymania w czysto-

ści. Bardzo praktyczne są meble, umieszczone w ścianie, dające oszczędność miejsca i ułatwiające sprzątanie. Szafy, biurka nie powinny mieć nóżek wcale lub tak wysokie, aby nie utrudniały sprzątania. Takie właśnie nowoczesne umeblowania powinny wyręczać będące dotąd w powszechnem użyciu meble z różnemi rzeźbami i przybraniami.

Nie mówi się tu oczywiście o antykach, pięknych w rysunku i wykonaniu, które zawsze mają swą wartość.

Wobec tego, że nowoczesne mieszkania bywają niewysokie a pokoje niewielkie meble powinny być możliwie niskie, a przez to powiększające wnętrza. Wygodne tapczany i fotele zastępują dawne kanapki i częściej krzesła.

Firanki — raczej w charakterze zasłon i zasłonek bez bogatych deseni, z tiulu lub muślinu, siatki gładkiej lub snutej w prosty nieskomplikowany deseń. Zasłony takie mogą być w różnych barwach, a nawet kretonowe w kwiatki lub kwiaty. Do firanek używane są solidne nikłowe drążki i haki, ułatwiające zakładanie i przesuwanie.

Obrazów jaknajmniej, a jako wykończenie wnętrza — makaty, kilimy i ludowe tkaniny, lniane lub wełniane, dadzą nowoczesną ładną całość.

Ponieważ kuchnia jest miejscem, gdzie się przygotowuje pożywienie, powinna być urządzona tak, aby można ją było utrzymać we wzorowej czystości. Meble powinny być gładkie i celowe, a rozmieszczone tak, aby ułatwić pracę w gospodarstwie i uniknąć zbytecznej bieganiny. Ubranie i obuwie nie powinno być czyszczone w kuchni, dlatego też przyrządy do tego potrzebne powinny być umieszczone poza kuchnią gdzieś w sionce. To samo dotyczy przyrządów do sprzątania.

Osiedla podstołeczne

Rozwój większych miast wykracza poza granice administracyjne miasta i przetrzuca się na bliższe lub dalsze okolice, czyli na obszary stanowiące składowe części danego regionu. Ludność, nadal zatrudniona w samym mieście, dąży do osiedlania się poza jego obrębem, w zdrowszych i tańszych warunkach życia. Jest to proces żywiołowy i w zasadzie zdrowy oraz uzasadniony z punktu widzenia celowości gospodarczej. Zapobiega on nadmiernemu rozwojowi samego miasta, powodującemu poza gwałtownym pogorszeniem warunków zdrowotnych, również znaczny wzrost kosztów utrzymania miasta, wypadających na jednego mieszkańca, gdyż wydatki administracyjne, koszt budowy i eksploatacji kosztownych urządzeń komunikacyjnych, kanalizacyjnych i t. p. wzrastają prędzej od liczby mieszkańców większych miast.

Zjawisko osiedlania się ludności poza miastem występuje również wyraźnie w stosunku do Warszawy i jej okolic. Ludność Warszawy wzrasta w okresie 1921 — 1931 r. z 936.713 na 1.178.914, czyli o 25,7%, a ilość mieszkań ze 194.441 na 248.185, czyli o 27,6%, gdy natomiast w powiecie warszawskim w tym samym okresie ludność wzrasta ze 181.625 na 325.885 czyli o 79,4%, a ilość mieszkań powiększa się z 36.507 na 69.725, czyli o 90,9%.

Spółeczeństwo jest zainteresowane w tem, by proces powstawania i rozwoju osiedli regionalnych uwzględniał wymagania interesu publicznego, a nie tylko interes i chwilowe nieraz konjunktury gospodarcze właścicieli terenów, na których ma się rozwijać osiedle.

W procesie powstawania nowych osiedli jedną z zasadniczych kwestji jest ustalenie właściwego zapotrzebowania na tereny budowlane w danej okolicy.

Podaż działek budowlanych powinna przewyższać w pewnym stopniu zapotrzebowanie. Natomiast tworzenie nowych działek w ilości nadmiernej, wielokrotnie

przewyższającej popyt na okres kilku lub kilkunastu lat, jest zjawiskiem niewątpliwie ujemnem. Rozparcelowane bowiem, lecz niezabudowane działki, stają się przeważnie terenami martwemi, utraconemi dla produkcji rolnej, lub leśnej. Zarazem rozdrobnienie terenu parcelowanego na wielką ilość działek budowlanych utrudnia przeprowadzenie na tych terenach wszelkich zamierzeń natury ogólnej (drogi, koleje i t. p.), o ile parcelacja terenu nastąpiła przed ostatecznym ustaleniem i zabezpieczeniem tych zamierzeń, np. w planie regionalnym.

Dane lat ubiegłych wykazały w regionie Warszawy zarówno znaczną nadprodukcję nowych działek jak i przypadkowe, nieuzasadnione rozrzucenie powstających osiedli oraz chaotyczność ich układu.

Nie oznacza to bynajmniej, iż należałoby na szereg lat wstrzymać wszelką parcelację budowlaną w regionie Warszawy, lecz jedynie podkreśla konieczność prowadzenia świadomej polityki terenowej w odniesieniu do powstających osiedli. Nie możemy rozparcelować i zabudować wszystkich terenów np. w obrębie powiatu warszawskiego. Należy ograniczyć ilość powstających osiedli i uniemożliwić ich powstanie w miejscach nieodpowiednich lub w sposób niewłaściwy.

Wybór miejsca pod założenie osiedla nie może być uzależniony jedynie od tego, iż właściciel danych terenów pragnie je sprzedać po droższej cenie w postaci działek budowlanych, gdy odczuwa brak gotówki, lub gdy uważa, iż lepiej się kalkuluje sprzedaż rozparcelowanego terenu, aniżeli prowadzenie na niem w dalszym ciągu gospodarki leśnej lub rolnej. Niestety, właśnie te przyczyny spowodowały w wielu wypadkach powstanie osiedli podstołecznych na miejscu niezmiernie cennych lasów potrzebnych dla stolicy i ogółu społeczeństwa, lub też spowodowały zabudowę terenów wilgotnych i podmokłych.

W wielu wypadkach powstawanie nowych osiedli powodowało obustronną obudowę najważniejszych dróg prowadzących do stolicy. Domy powstające bezpośrednio przy arterjach drogowych uniemożliwiają samochodom rozwijanie większych szybkości. Pojazdy zatrzymują się na jezdni przed temi domami, ruch pieszy poprzez drogę komunikacyjną lub niekiedy zabawy dzieci na jezdni przekreślają w tym wypadku istotną wartość arterji drogowej dla ruchu szybkiego; społeczeństwo ponosi wielomilionowe straty przez degradację szerokiej i kosztownie urządzonej arterji drogowej do roli ulicy osiedlowej; w następstwie zachodzi konieczność wykupu terenów i budowy nowej arterji poza obrębem osiedla.

W wielu wypadkach nowe osiedla utrudniały lub nawet uniemożliwiały realizację niezbędnych zamierzeń drogowych lub kolejowych. Brak w chwili powstania osiedla ustalonych projektów kolejowych lub drogowych wymagał przy ich realizacji wykupu kosztownych, bo zabudowanych działek i rozbiórki domów.

Niektóre osiedla powstawały na terenach pozbawionych wszelkich środków komunikacji, podczas gdy jedynie racjonalnym byłby — w pierwszym rzędzie — wybór terenów położonych w pobliżu miejsca zatrudnienia większej ilości robotników, lub terenów, istniejących obok linii kolejowej o niewyzyskanej zdolności przewozowej, która by łączyła osiedle z Warszawą lub innem miejscem zatrudnienia mieszkańców.

Wymieniliśmy szereg przykładów powstawania osiedli w miejscach niewłaściwych.

Czy byłoby jednak celowe zakładanie osiedla na każdym terenie regionu podstołecznego, o ile tylko jest to — na przykład — teren suchy i zdrowy, a zarazem osiedle w danym miejscu nie spowoduje utraty cennego lasu lub nie utrudni budowy kolei lub drogi?

Bynajmniej tak nie jest. Brak powyższych wyraźnych „przeciwwskazań“ do powstania osiedla w danym miejscu bynajmniej jeszcze nie uzasadnia celowości jego założenia. Należy w tym wypadku oprzeć się na planie regionalnym, którego jednym

z podstawowych zadań jest stworzenie racjonalnego programu normującego proces powstawania i rozwoju osiedli podstołecznych. Plan regionalny wskaże, czy istotnie powstanie osiedla w danym miejscu jest celowe i jaki ono powinno posiadać charakter. Należy określić, czy będzie to osiedle letniskowe użytkowane tylko w lecie, czy też osiedle ludności stałej, zatrudnionej w Warszawie, wreszcie osiedle obsługujące pobliskie zakłady przemysłowe, gdyż każdy z tych typów osiedli wymaga odrębnego usytuowania i rozplanowania.

Bez planu regionalnego osiedla byłyby przypadkowo rozproszone wokół Warszawy, w dalszej zaś przyszłości groziłoby miastu „uduszenie“ go nieprzerwanym pierścieniem osiedli, zlewających się bezpośrednio z zabudowanymi obszarami miasta.

Plan regionalny usiłuje zracjonalizować i ująć w pewien system rozmieszczenie nowych osiedli (rys. 2) i dąży do tego, by powstawały one w miejscach zdrowych, w pasach obsługiwanych przez odpowiednie środki komunikacji oraz by układ osiedli był uzgodniony z warunkami terenowymi i zdrowotnymi, z dalszemi zamierzeniami rozwoju sieci wodnej, kolejowej i drogowej i przyszłym rozmieszczeniem przemysłu.

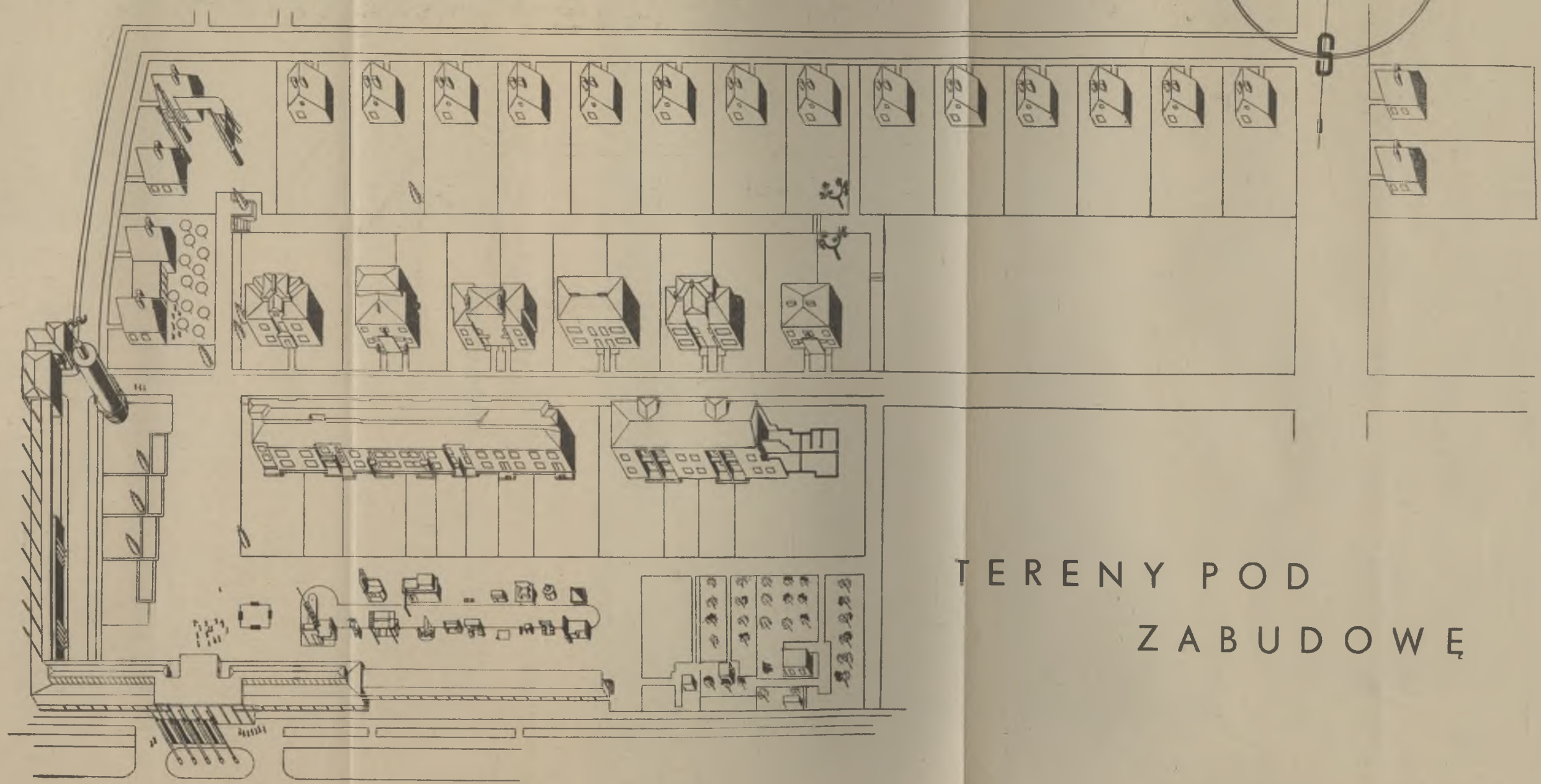
Plan regionalny ustala zarazem takie dopuszczalne granice rozwoju danego osiedla, aby nie złało się ono z osiedlami sąsiednimi w jedną całość, wytwarzając organizm ciągnący się niekiedy na przestrzeni kilku kilometrów (rys. 1), trudny do właściwego urządzenia i zagospodarowania oraz, aby rozwój osiedla nie kolidował z zachowaniem istniejących pobliskich lasów, z możliwością zabezpieczenia ruchu szybkiego na pobliskich drogach i t. d.

Nowopowstające osiedle powinno mieć taki obszar, by mogło ono podolać ciężarom finansowym, związanym z jego urządzeniem i rozwojem. Stopień urządzenia i wyposażenia osiedla zależy od jego przeznaczenia i wielkości, jednak każde osiedle podstołeczne powinno czynić zadość chociażby najskromniejszym wymaganiom: powinno być odwodnione, powinno posiadać minimalne urządzenia ulic, nie-

WIDOK

OSIEDLA WYSTAWOWEGO

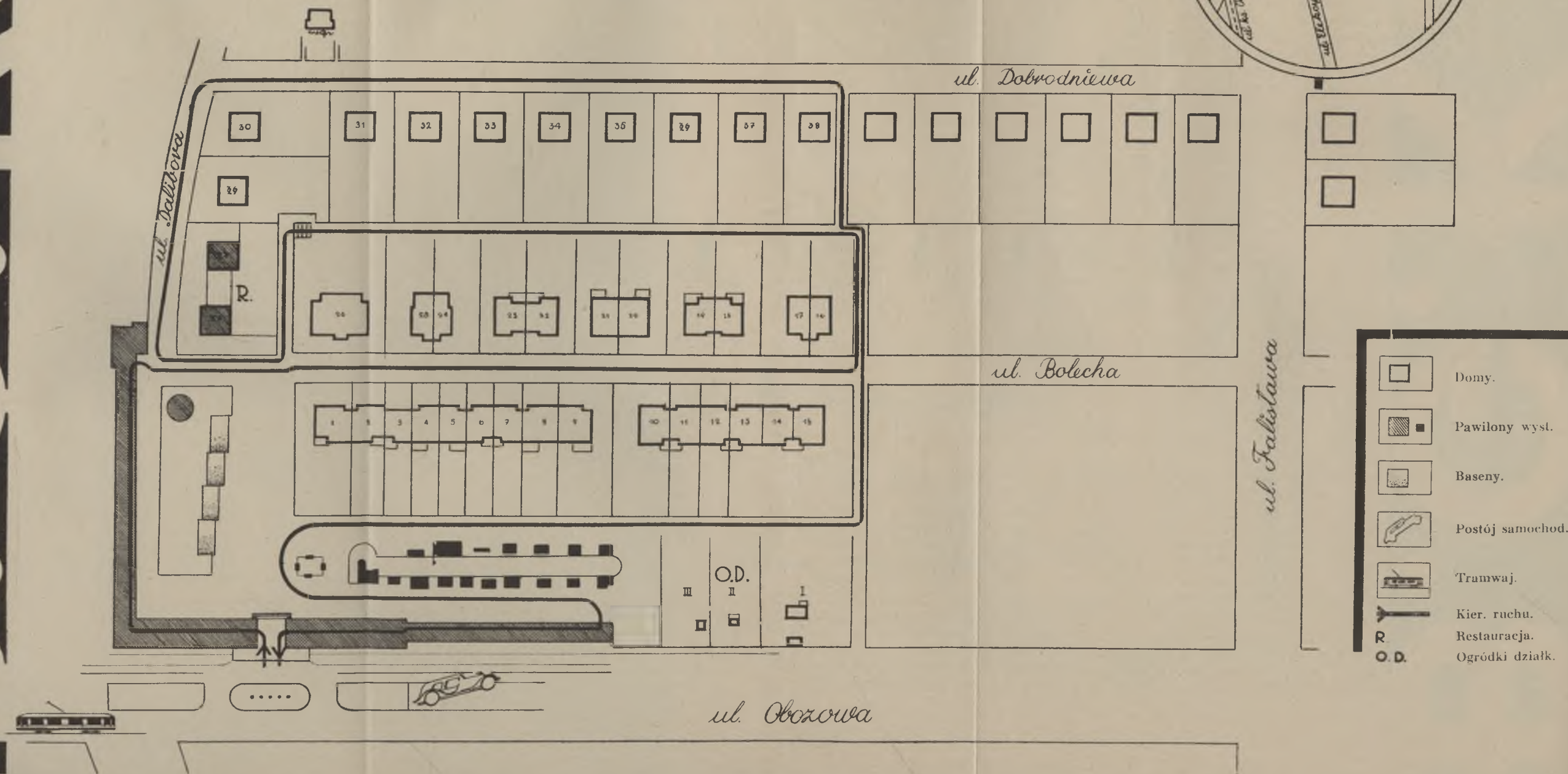
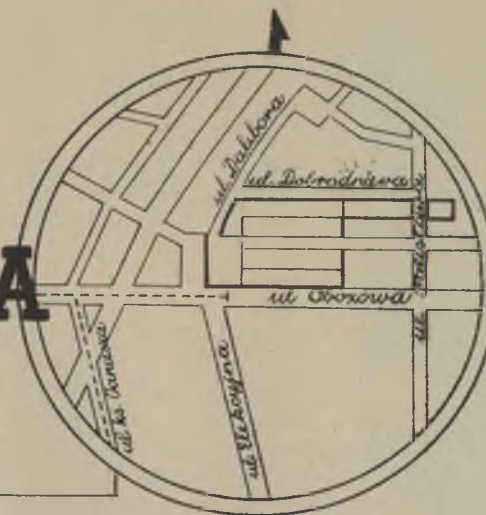
B.G.K.

TERENY POD
ZABUDOWĘ

PLAN ORIENTACYJNY

WYSTAWA BUDOWLANO-MIESZKANIOWA

- Domy.
- Pawilony wyst.
- Baseny.
- Postój samochod.
- Tramwaj.
- Kier. ruchu.
- Restauracja.
- Ogródki działk.

Rys. 1. Nadmiar i nieład zabudowy na szlaku Warszawa — Pruszków.

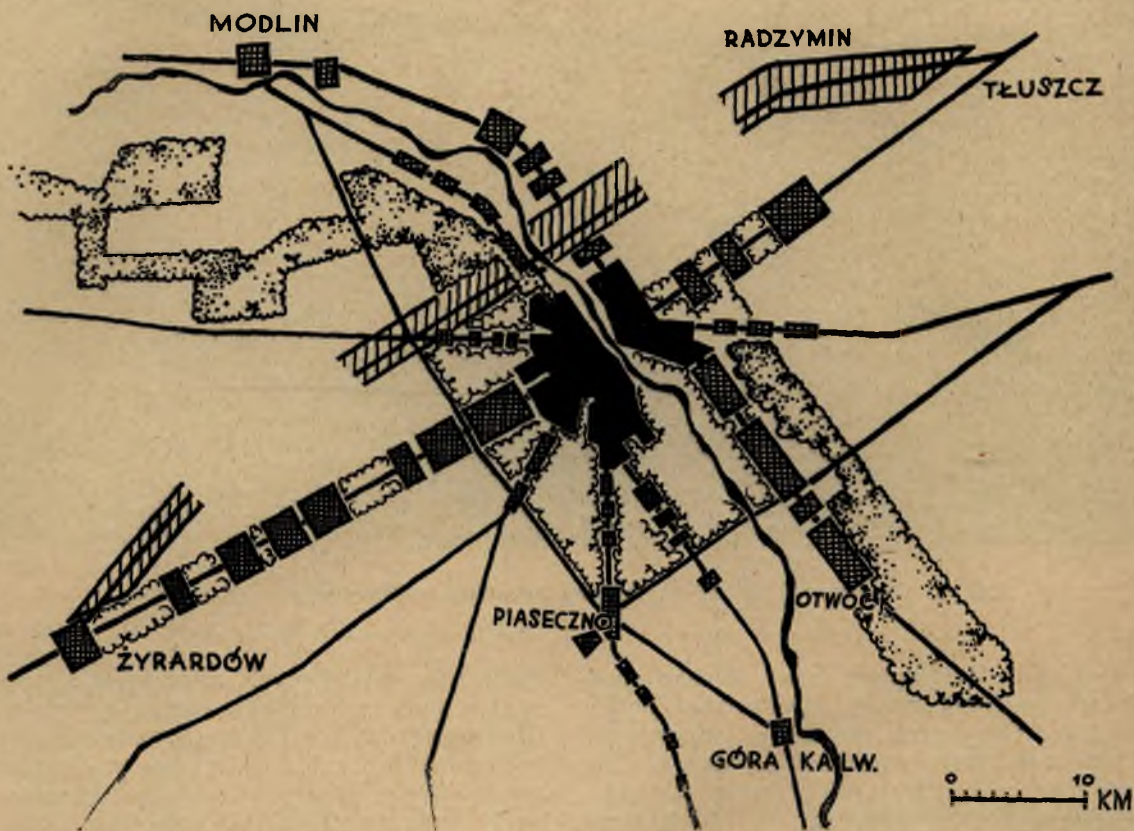
zbędną ilość sklepów, szkołę, boisko sportowe, budynek gminny, posterunek policji i t. p. Oczywiście nie może odpowiadać tym wymaganiom rozparcelowany i zabudowany pojedynczy pas gruntów włościańskich, nieraz oddalony od najbliższego osiedla o parę kilometrów.

Zasadniczymi wadami osiedli, które powstawały w ubiegłych latach, były braki w ich rozplanowaniu oraz brak programu stopniowego rozwoju i urządzenia. Osiedla te w wielu wypadkach narastały przypadkowo jedno przy drugim, przyczem nie posiadały jednolitego racjonalnego rozplanowania; układy ulic poszczególnych części nie były uzgodnione, osiedle nie posiadało wyraźnego ośrodka handlowego lub kulturalno - administracyjnego, wreszcie terenów zieleni lub boiska.

Zarazem nie posiadały one ustalonego programu kolejności i finansowania urządzenia i zabudowy. Wielokrotnie parcelowano i zabudowywano tereny rozproszone chaotycznie po całym obszarze osiedla. Wskutek tego budowlę powstawały w szczerem polu, na działkach pozbawio-

nych dróg dojazdowych, odwodnienia i zaopatrzenia w wodę. Takie rozproszenie wysiłków podraża koszt samych budowli, wykonywanych bez dojazdów i bez wody oraz uniemożliwia przeprowadzenie koniecznych inwestycji, lub też powoduje załamanie się gospodarki gminnej pod ciężarem tych inwestycji.

Przekształcenie terenu uprawy rolnej lub leśnej na teren budowlany, sprzedawany „na łokcie, a nie na morgi“, powoduje zazwyczaj kilkakrotny wzrost wartości terenu, jednakże przeważnie ten moment nie zostaje wykorzystany do stworzenia podstaw finansowych racjonalnego urządzenia osiedla. Zysk idzie do kieszeni sprzedawcy terenu, natomiast kosztami przyszłego urządzenia osiedla są nadal obciążeni gmina lub nabywcy, którzy niejednokrotnie nawet nie spostrzegają, iż niska (pozornie) cena działki nieurządzonej jest w istocie nadmiernie wysoka i nieuzasadniona, o ile się uwzględni koszt przyszłego jej urządzenia oraz zwykłą kosztów budowy prowadzonej indywidualnie bez urządzonych dróg.

Rys. 2. Schemat układu osiedli i głównych komunikacji w planie regionalnym Warszawy (pas kreskowany Żyrardów — Radzymin — Tłuszcz oznacza strefę przemysłową).

(Prostokąty kratkowane oznaczają proponowane tereny mieszkaniowe).

Z powyższych rozważań widać, że zachodzi konieczność normowania procesu powstawania i rozwoju nowych osiedli w regionie: muszą być one możliwie najzdrowsze oraz racjonalnie położone i urządzone; niewłaściwie powstające osiedla powodują straty, pokrywane przez całe społeczeństwo i wynoszące miliony złotych.

Plan regionalny ma być czynnikiem

normującym proces powstawania osiedli podstołecznych. Oczywiście jest to tylko jedno z zadań planowania regionalnego, które ponadto stwarza wytyczne rozwoju dzielnic przemysłu, sieci komunikacyjnej, podziału terenów wg. sposobu użytkowania, spraw wodnych, leśnych oraz innych zagadnień, związanych z ustaleniem właściwszego zagospodarowania danej polaci kraju.

PRZEWODNIK P O W Y S T A W I E

P a w i l o n y

CZĘŚĆ LEWA
(z a c h o d n i a)

PAWILON
G Ł Ó W N Y

DZIAŁ OFICJALNY – INSTYTUCJE

Stoisko 1, 3, 5.

Bank Gospodarstwa Krajowego.

Eksponaty z zakresu ogólnej działalności Banku ze specjalnem uwzględnieniem akcji budowlano - terenowej.

Stoisko 2, 4.

Pocztowa Kasa Oszczędności.

Eksponaty z zakresu działalności P. K. O., ulotki i broszury propagandowe, fotografie budynków.

Stoisko 6.

Fundusz Pracy.

Eksponaty obrazujące graficznie rozmiary i system finansowania przez Fundusz Pracy budownictwa mieszkaniowego, budownictwa gmachów publicznych oraz rozbudowy miast w zakresie urządzeń kanalizacyjnych, wodociągów, gazyfikacji, elektryfikacji, urządzeń komunikacyjnych, chłodni i rzeźni, urządzeń zdrowotnych oraz nawierzchni ulic i przygotowania terenów pod zabudowę. Tablice repartycji kredytów na poszczególne kategorie robót oraz osiągnięte wyniki techniczne w latach 1933/34 i 1934/35. Fotografie.

Stoisko 8, 10, 12.

Zarząd Miejski w m. st. Warszawie.

I. Biuro Planu Regionalnego Warszawy.

Tablice obrazujące rolę planu regionalnego w rozbudowie osiedli podstołecznych (patrz artykuł p. t. „Osiedla podstołeczne“ str. 15).

II. Biuro Regulacji i Pomiarów.

Tablice obrazujące zabudowanie m. st. Warszawy, podział miasta na dzielnice mieszkaniowe i oddzielenie ich od dzielnic pracy, teoretyczne zasady budowy dzielnicy mieszkaniowej i przykłady praktyczne, zaludnienie dzielnic mieszkaniowych. Fotografie, plany i t. p.

III. Biuro Komitetu Rozbudowy m. St. Warszawy.

Tablice obrazujące zasady kredytowania budownictwa w poszczególnych latach, średni kredyt na jedną izbę w budowlach czynszowych i drobnych, ilość izb i lokali w budynkach finansowanych na podstawie wniosków Komitetu Rozbudowy, zasady kredytowania budownictwa mieszkaniowego w Warszawie w roku 1935 oraz w okolicach podmiejskich. Plan m. st. War-

szawy ze wskazaniem terenów państwowych i fundacyjnych, przeznaczonych na cele rozbudowy miasta Warszawy i terenów przejętych przez Gminę Miejską. Napisy dydaktyczne dla budujących.

Stoisko 7, 9, 11.

Urząd Wojewódzki Śląski, Magistrat miasta Katowic, Magistrat miasta Chorzowa.

Prace i studja Biura Planu Regionalnego Zagłębia, dotyczące zagadnień mieszkaniowych, prace i studja, dotyczące Uzdrowisk w Województwie Śląskiem. Parcelacje, kolonje mieszkalne, budynki budownictwa. Finansowanie budownictwa mieszkaniowego. Ekspozaty miast Katowic i Chorzowa.

Stoisko 13 i 15.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Warszawa, ul. Czerniakowska Nr. 231.

Plansze z planami sytuacyjnymi budynków mieszkalnych, typy mieszkań, wykresy ilustrujące działalność Z. U. S. na terenie budownictwa i kapitały na ten cel przeznaczone oraz fotografie istniejących budynków mieszkalnych Z. U. S.

Stoisko 14, 16, 17.

Zarząd Miejski w m. st. Warszawie — Wodociągi i Kanalizacja.

Stopniowy rozwój zaopatrzenia Warszawy w czystą i zdrową wodę.

1) Plany i modele urządzeń Stacji Pomp Rzecznych.

2) Przekroje i modele wstępnej filtracji pośpiesznej i następującej po niej filtracji powolnej. Chemiczne i bakteriologiczne badania wody.

3) Urządzenia, służące do rozpraszania wody po mieście. Rozwój sieci wodociągowej rozwój zapotrzebowania na wodę. Przyrost, połączonych do sieci wodociągowej posesyj. Plan sieci kanałów ulicznych, przyrost sieci z biegiem lat. Na ruchomym modelu proces oczyszczania ścieków. Wpływ zaprowadzenia w Warszawie

wodociągów i kanalizacji na zmniejszenie śmiertelności.

Sieć wodociągowa i kanalizacyjna, osiedla podmiejskiego i połączenie do tej sieci oddzielnych domków mieszkalnych, ze wskazaniem kosztów instalacji.

Stoisko 18, 19, 20.

Komunalna Kasa Oszczędności Powiatu Warszawskiego.

Wykresy, fotografie, witryna, skarbonki, materiały propagandowe i t. p.

PAWILON BOCZNY

DZIAŁ INSTALACJI

Stoisko 21, 22.

Gazownia Miejska miasta stołecz. Warszawy, Kredytowa 3 przy współudziale firm: Herzfeld i Victorius S. A. w Grudziądzu, Jan Serkowski w Warszawie, A. Radłowski i M. Sztoś w Warszawie, „Djana” w Warszawie, Richmonds.

Kuchnie i kuchenki, piece kąpielowe, grzejniki do wody, żelazka do prasowania, piece do ogrzewania pomieszczeń.

Stoisko 23.

„Lilpop, Rau i Loewenstein” S. A. w Warszawie, ul. Bema nr. 65.

Maszyny pralnicze, maszyny do prasowania, motopompa.

Stoisko 24.

Towarzystwo Kontynentalne dla Handlu Żelazem, Kern i S-ka, Warszawa, ul. Królewska 18.

Armatura gazowa, wodociągowa i sanitarna.

Stoisko 25.

American-Union, Fabryka Pieców Sp. z o. o., Warszawa, Marszałkowska 144

Piece do ogrzewania pomieszczeń.

Stoisko 26.

Piotr Ławacz i Synowie, Fabryka drzwiczek hermetycznych w Końskich

Ska z o. o., Zarząd w Warszawie, Daniłowiczowska 2.

Okucia piecowe, kuchenne, przybory wentylacyjne.

DZIAŁ DYDAKTYCZNY

Na terenie każdego osiedla występują dwa niezmiernie ważne zagadnienia, wymagające racjonalnego rozwiązania tak ze względów zdrowotnych, jak i estetyki i wygody. Są to — zaopatrywanie w wodę i usuwanie nieczystości. W dużych miastach zagadnienia te są rozwiązywane przez Zarządy Miejskie, dzięki czemu każdy mieszkaniec może być należycie obsłużony przez centralne wodociągi i kanalizację oraz tabor miejski do usuwania śmieci i odpadków.

W małych osiedlach, nieposiadających tych urządzeń i odpowiedniej organizacji — zagadnienia te występują w całej ostrości i powinny być rozwiązywane indywidualnie.

Stoisko 27, 28, 29.

Ministerstwo Opieki Społecznej, Departament Służby Zdrowia.

Mieszczą eksponaty, mające za zadanie zobrazować znaczenie i możliwości racjonalnego rozwiązania wspomnianych zagadnień. Eksponaty te mają szczególne znaczenie dydaktyczne dla mieszkańców małych i najmniejszych osiedli.

I Dział: zaopatrywanie w wodę:

1) Znaczenie wody w życiu człowieka (woda — źródło zdrowia i życia, woda — źródło choroby i śmierci).

2) Wymagania, jakim powinna odpowiadać woda do picia (rozporz. MOS. i MSW. z dn. 27.8.33 r. Dz. U. R. P. Nr. 79, poz. 562).

3) Ilość wody niezbędna do różnych potrzeb.

4) Rodzaje wód naturalnych i występowanie ich w przyrodzie.

5) Charakterystyka wód naturalnych.

6) Sposoby ujęcia wód zapomocą studzien, sanitarne badania i dezynfekcja studni.

7—11 wł.) Modele higieniczne urządzeń do czerpania wody ze studzien.

12) Aparat systemu Caruelle'a do czerpania wody ze studni (wielkość naturalna).

13) Schematyczny skład wody naturalnej i znaczenie jej domieszek.

14 — 16 wł.). Schematy sposobów zmękczenia wody, odżeleziania i chlorynowania w celu odkażenia.

II Dział: usuwanie nieczystości.

17) Skład i ilość wydaliny ludzkiej.

18) Wymagania stawiane ustępom.

19) Najwłaściwszy sposób ostatecznego usuwania zawartości dołów kloacalnych.

20) Model małego ustępu publicznego z betonowym dołem kloacalnym, z ochroną przed muchami, ze stałą rurą do usuwania zawartości i ulepszonym wyciągiem wentylacyjnym.

21) Model ustępu skrzynkowego, odpowiedniego do zagród wiejskich i małych posesyj.

22) Model ustępu domowego do zasypywania proszkiem torfowym.

23) Model ustępu z dołem kloacalnym i dodatkowo obsadzoną skrzynką do dezynfekcji wydaliny w czasie epidemii.

24) Model ustępu dwukomorowego, odpowiedniego dla warunków wiejskich.

25) Śmietnik wadliwy.

26) Wadliwe usuwanie śmieci.

27) Racjonalne gromadzenie i usuwanie śmieci i odpadków.

28) Model ulepszonego śmietnika (zmodyfikowany system inż. Mokrzyckiego).

29) Model racjonalnego śmietnika podziemnego.

30) Skład wód ściekowych i wpływ ich na rzekę.

31) Cel i środki oczyszczania ścieków.

32) Sposoby usuwania wód ściekowych z pojedynczych posesyj.

33) Racjonalne usuwanie ścieków z osiedli (grupowa oczyszczalnia).

34) Model osadnika Imhoff'a, typ okrągły.

- 35) Model dołu gnilnego z drenażem.
36) Model biologicznego złoża zraszanego (złożę z łat drewnianych).

DZIAŁ DROBNEGO BUDOWNICTWA

Stoiska 30 — 41 włącznie.

Poradnia Budowlana przy Pol. Tow. Reformy Mieszkaniowej — przy udziale **Katedry Budownictwa Politechniki Warszawskiej, Związku Pań Domu i Instytutu Gospodarstwa Domowego, Stowarzyszenia Przemysłowców Budowlanych R. P. i Związku Rewizyjnego Spółdzielni i Zrzeszeń Pracowniczych.**

Tablice wyjaśniające rolę i zadanie przedsiębiorstwa budowlanego w wykonywaniu robót budowlanych, udział i rolę spółdzielni mieszkaniowych i mieszkaniowo - budowlanych w budownictwie mieszkaniowym, zakres działania Polskiego Towarzystwa Reformy Mieszkaniowej i Poradni Budowlanej.

Pokaz zasadniczych materiałów budowlanych złych i dobrych, używanych w drobnym budownictwie, pokaz najprostszych konstrukcyj budowlanych w modelach i rysunkach — z wykazaniem błędów najczęściej popełnianych, tablice ilustrujące dobre i złe użytkowanie i konserwację mieszkania i domu, modele typowych domów dla drobnego budownictwa mieszkaniowego — według projektów konkursowych Banku Gospodarstwa Krajowego.

Biuro Poradni Budowlanej: udziela nie porad w sprawach związanych z budownictwem mieszkaniowym, sprzedaż „Poradników dla budujących Dom dla Siebie” i Katalogów typowych domów dla drobnego budownictwa mieszkaniowego, przyjmowanie prenumeraty i sprzedaż miesięcznika „Dom-Osiedle-Mieszkanie”, sprzedaż planów wykonawczych typowych projektów konkursowych B. G. K. Książki i czasopisma z zakresu spraw budowlano - mieszkaniowych.

Stoisko 42.

Towarzystwo Osiedli Robotniczych.

Towarzystwo Osiedli Robotniczych jest Spółką z ograniczoną odpowie-

dzialnością, powołaną do życia na podstawie uchwały Komitetu Ekonomicznego Rady Min. z dn. 1 lutego 1934 r. Zadaniem Towarzystwa Osiedli Robotniczych jest budowa dla robotników i pracowników umysłowych, zarabiających do 250 zł. miesięcznie, mieszkań dostosowanych do ich zdolności płatniczej.

A. Tablice dydaktyczne

I. Jak mieszkają w Polsce, a jak w zachodniej Europie.

1. Zagadnienie mieszkaniowe w Polsce to zagadnienie mieszkań 1-no i 2-izbowych, gdyż stanowią one 2/3 ogółu mieszkań.

2. Mieszkania małe są w Polsce przeludnione w mierze niespotykanej na zachodniej Europie.

II. Skutki zdrowotne przeludnienia mieszkań.

3. We wszystkich większych miastach gruźlica panuje przede wszystkim w dzielnicach o mieszkaniach przeludnionych.

4. Również i w Warszawie gruźlica panuje przede wszystkim w dzielnicach południowych.

III. Czy polepszają się w Polsce warunki mieszkaniowe?

5. Gęstość zaludnienia zmniejsza się w Polsce tylko w mieszkaniach większych.

6. Coraz większa część ludności miast polskich tłoczy się w przeludnionych mieszkaniach jednoizbowych.

IV. Polityka budownictwa mieszkaniowego w Polsce Odrodzonej.

7. Okres 1921 — 1926 r. Stopniowy zanik w polityce budowlano - mieszkaniowej wyraźnej myśli społecznej.

8. Okres 1927 — 1935 r. Nawrót do myśli społecznej w polityce budowlano - mieszkaniowej i powstanie Towarzystwa Osiedli Robotniczych.

V. Budujemy zbyt mało mieszkań mniejszych.

9. Przyrost małych mieszkań był w latach 1921 — 1931 wolniejszy od

wzrostu zapotrzebowania na te mieszkania.

10. Powojenne budownictwo mieszkaniowe było w Polsce mniejsze od budownictwa krajów zachodu Europy.

VI. Robotnika polskiego nie stać na większe mieszkanie.

11. Koszt mieszkania wzrasta obecnie ponad możliwości płatnicze robotnika polskiego i jest wyższy niż na zachodzie Europy.

12. Niski poziom zarobków robotnika polskiego zmusza go do wynajmowania mieszkania małego.

VII. Mieszkanie robotnicze musi być tanie.

13. Dotychczasowe budownictwo mieszkań robotniczych niedostatecznie uwzględniało siłę płatniczą robotnika.

14. Mieszkanie dostępne dla robotnika polskiego nie może kosztować ponad 20 zł. miesięcznie.

VIII. Warunki kredytowania przez Towarzystwo Osiedli Robotniczych.

15. Mieszkania T. O. R. kosztują około 20 zł. miesięcznie i są przeznaczone dla zarabiających do 250 zł. miesięcznie.

16. T. O. R. kredytuje tylko budownictwo zbiorowe mieszkań jednego typu, uzgodnione z planami zabudowania osiedla.

IX. Organizacja i działalność Towarzystwa Osiedli Robotniczych.

17. T. O. R. spełnia rolę „Ogólnopanstwowego Komitetu Rozbudowy” dla budownictwa robotniczego.

18. T. O. R. kontroluje, pobudza i usprawnia cudzą inicjatywę, lub buduje we własnym zakresie.

B. Działalność T. O. R. w r. 1934/35.

16 planów osiedli oraz typów mieszkań, realizowanych przez T. O. R.

C. Modele domów i mieszkań budowanych przez T. O. R.

1. Dom wolnostojący, Poznań, r. 1934/5.
2. Dom szeregowy, Grudziądz, r. 1935.

3. Dom bliźniaczy (2-mieszkaniowy), Lublin, r. 1934/5.
4. Dom bliźniaczy (4-mieszkaniowy), Toruń, r. 1935.
5. Dom wielomieszkaniowy, Katowice, r. 1935/6.

5. Przykłady 2-eh typów mieszkań T. O. R. (wielkość naturalna)

1. Typ mieszkania o powierzchni 42 m. kw. w domu bliźniaczym.
2. Typ mieszkania o powierzchni 32 m. kw. w domu wielorodzinnym.

CZĘŚĆ PRAWA (w s c h o d n i a)

PAWILON OTWARTY

Stoisko 43.

Fabryka Pomp Turbinowych „GJOT“, Mazowiecka 12, Hydrofor.

C e r a m i k a b u d o w l a n a.

Stoisko 44.

„Marywil“ Fabryka Wyrobów Szamotowych i Kamionkowych w Radomiu, Marywilska 24.

Wyroby szamotowe, kamionkowe i kwasoodporne dla domowego gospodarstwa.

Stoisko 45.

Kaweczyńskie Zakłady Cegielniane Kazimierza Granzowa S. A., ul. Wiejska 9.

Klinkier budowlany, wyroby ogniotrwałe, cegła budowlana wszelkiego rodzaju i kształtki kamionkowe kanalizacyjne.

Stoisko 46.

Częstochowskie Zakłady Ceramiczne S. B. Helman i Ska w Częstochowie, Oddz. w Warszawie, ul. Mokotowska 49.

Cegła szamotowa ogniotrwała, cegła budowlana, studniowa, kominowa, kształtowa, pustakowa, stropowa, dachówki, klinkier posadzkowy i fasadowy, kafle, flisy okienne.

Stoisko 47.

Cegielnia Parowa Witaszyce — Jarocin Poznański.

Dachówka, cegła kanalizacyjna, surowa, tówka, pustaki i dreny.

KAMIENIE

Stoisko 48.

Inż. Jan Weber, Budowlana Sp. Akc., Wawelska 78, W-wa.

10 typów marmurów krajowych i parę typów piaskowca w różnych fazach produkcji i obróbki.

Stoisko 49.

Kamieniołomy i Kamieniarstwo Sp. z o. o., Warszawa, ul. Korzeniowskiego 5.

Granit, muszlowce, piaskowce (kamienie naturalne w zastosowaniu ich do budownictwa).

Stoisko 50.

Spółka Akcyjna Fabryki Portland Cementu „Szczakowa“, Bielsko, ul. Krasinńskiego 32.

Cement portlandzki, wapno hydrauliczne, płyty budowlane i izolacyjne „Suprema“.

GRUPA BETONOWA

Stoisko 51.

Zakłady Przemysłowe „Eternit“ S. A., Warszawa, Czackiego 14 i Zjednoczone Fabryki Portland - Cementu „Firley“ S. A., Warszawa, Czackiego 14.

Płyty faliste i płaskie w różnych numerach i kolorach, fragmenty krycia dachu i okładzin ścian, materiałów przytwierdzających i uszczelniających, worki z cementem.

Stoisko 52.

Biuro Techniczne „Eximia“, W-wa, Kredytowa 16.

Płyty izolacyjne „Durolith“ i wyroby cementowe i ksyrolitowe.

Stoisko 53.

Tow. Fabryk Portland Cementu „Wysoka“ S. A., Warszawa, Mazowiecka 7.

Surowce i gotowy cement, beczki z cementem.

Stoisko 54.

Zakłady Solvay w Polsce Tow. z ogr. por., w Warszawie, ul. Czackiego 14 i Tow. Górniczo - Przemysłowe „Saturn“ Sp. Akc.

Cement.

Stoisko 55.

„Felzytyn“ i „Trocal“ Zakłady Przemysłowe, dzierżawa J. Singer, Warszawa, Kredytowa 18.

Wyprawa szlachetna, środki izolacyjne, sztuczny kamień.

Stoisko 56.

Fabryka Wyrobów Betonowych Inż. St. Radziwiński, Warszawa, Wilanowska 22.

Płytki cementowe na podłogi i elewacje oraz stopnie.

Stoisko 57.

Edmund Szmidt, Wytwórnia Wyrobów Betonowych i Ksyrolitowych, Warszawa, Grójecka 56.

Stopnie i posadzki lastrico, płytki do elewacji i kadzie.

Stoisko 58.

Tow. Akc. Zakładów Hutniczych Huta Bankowa w Dąbrowie.

Stal Isteg.

Stoiska 59, 60 i Pawilon Główny.

ŻELAZO

Stoiska 60 — 66.

Syndykat Polskich Hut Żelaznych — Poradnia Stosowania Żelaza, Katowice, I ompy 14.

Biuro Sprzedaży Mostów i Konstrukcyj Stalowych — Katowice, Biuro Sprzedaży Wytwórni Blachy Cynkowanej — Katowice, Biuro Sprzedaży Polskich Walcowni Rur — Katowice, Huta „Pokój“, „Wspólnota Interesów“ (Katowicka Sp. Akc. dla Górnictwa i Hutnictwa), Królewska Huta, Huta Bankowa, Zakłady Ostrowieckie, Zakłady Starachowickie.

Konstrukcje: stalowa, nitowane i spawane, elektrody, okna, drzwi i futryny stalowe, rury, siatki, blacha ocynkowana, falista i nierdzewna.

Stoisko 68.

Katowicka Spółka Akcyjna dla Górnictwa i Hutnictwa, Katowice, Kościuszki 30.

Modele domków o szkieletach stalowym i modele garaży z blachy falistej.

FARBY

Stoisko 67.

Fabryka Farb i Lakierów, J. A. Krausse, Warszawa, ul. Bonifraterska 9.

Farby i lakiery.

DRZEWO

Stoisko 69 — 72.

Rada Naczelna Związków Drzewnych w Polsce, Warszawa, Boduena 2.

Materiały i wyroby budowlane.

Stoisko 73.

Towarzystwo Braci L. i Al. Lourié, Pińsk.

Dykty klejone.

Stoisko 74 — 76.

„Paged“ Polska Agencja Eksportu Drewna Sp. z o. o., Warszawa, Zielna 46.

Drzewo budowlane i stolarskie.

OKUCIA

Stoisko 75.

Fabryka Okuć Budowlanych, Inż. Dobrowolski i Ska, Warszawa, ul. Krowia 6-8.

Okucia budowlane — biały metal.

Stoisko 77.

Fabryka Okuć Budowlanych, Bracia Lubert S. A., Warszawa, ul. Złota 34.

Okucia budowlane do okien i drzwi, — żelazne, mosiężne i w innych metalach.

IZOLACJE

Stoisko 78.

Warszawska Fabryka Izolacji Korkowej, Wł. Wierusz - Kowalski, Warszawa, ul. Dworska 14.

Izolacje: chłodnicze, budowlane, akustyczne, cieplne i preparaty chemiczne wodochronne.

Stoisko 80.

Fabryka płyt budowl. - izolacyjnych „Solomit“, Katowice, ul. Mickiewicza 36, w Warszawie, ul. Marszałkowska 17 m. 14.

Materiał zastępczy budowlano - izolacyjny, niepalny, trwały, lekki, ciepły i suchy.

Stoisko 82.

„Gudronit“, W. Ciszewski, Fabryka Przetworów Smółcowych, Warszawa, ul. Krak. Przedmieście Nr. 17.

Izolacja, papa dachowa, przetwory smółcowe.

SZKŁO

Stoisko 79.

Zakłady Przemysłowe „Vitrum“, w Warszawie, ul. Orla 6.

Szkło okienne.

Stoisko 81.

Belgijska Spółka Akcyjna Towarzystwo Południowo - Polskich Hut Szklanych dawniej Południowo - Rosyjskich Hut Lustrzanych, Warszawa, Bracka 5 m. 2 i **Polska Fabryka Szkła w Szczakowie**.

Szkło okienne i budowlane.

Gaśnice pionowe „Perkes“ w pawilonach wystawowych zainstalowały **Zakłady Przemysłowe „Bielany“ S. A.** w Warszawie, Kamedułów 71.

Wystawcy na wolnym terenie

Stoisko I.

Towarzystwo Starachowickich Zakładów Górniczych S. A. w Warszawie, ul. Warecka 15.

Kotły do centralnego ogrzewania, grzejniki, rury i kształtki kanalizacyjne, kształtki wodociągowe, drzwi płytowe, okna i stolarka budowlana.

Stoisko II.

„Paged“ — Polska Agencja Eksportu

Drewna Sp. z o. o., Oddział w Warszawie, ul. Zielna 46.

Drzewo budowlane i stolarskie.

Stoisko III.

Syndykat Polskich Hut Żelaznych. Spółka z o. o., Katowice, ul. Lompy 14.

Fragment szkieletu żelaznego z pokazaniem różnych rodzajów wypełnień ścian i stropów.

Stoisko IV.

Wytwórnice wyrobów betonowych. Gołków. Inż. Henryk Gołogowski, Warszawa, ul. Jeruzlimska 21.

Wyroby betonowe.

Stoisko V.

„Polstrop“ — Spółka dla budowy stropów żel - betonowych Spółka z o. o., Lwów, ul. Kochanowskiego 21, Warszawa, ul. Estońska 6 m. 1.

Stropy żelazo - betonowe, system „Isteg“.

Stoisko VI.

Spółka Akcyjna Zakładów Przemysłowych „Kadzielnia“ Warszawa, ul. Boduena 1.

Wapno budowlane, kamień wapienny, tłuczeń i grysik marmurowy. bloki marmurowe.

Stoisko VII.

Gnaszyńskie Zakłady Ceramiczne S. A. Wyroby ceramiczne z gliny zwykłej

Stoisko VIII.

Częstochowskie Zakłady Ceramiczne. Identyczne, jak w stoisku otwartem.

Stoisko IX.

Zakłady Ceramiczne Piekutowski i Płachecki, Warszawa, ul. Grażyny 18.

Cegła zwyczajna, licówka kominówka, dziurawka, dreny dachówki — karpiówka, holenderska, kafle.

Stoisko X.

Pomorskie Zakłady Ceramiczne S. A., w Grudziądzu.

Pustaki, dachówki i wyroby ceramiczne.

Fabryka Wyrobów Betonowych K. Gagnatnicki, S. Modelski i B. Słomczyński w Warszawie, Tyszkiewicza 25.

Stoisko XI.

Spółka Akcyjna Fabryki Portland-Cementu, „Szczakowa“.

Cement portlandzki, wapno hydrauliczne, płyty budowlane i izolacyjne „Suprema“.

Stoisko XII.

Alfred Peszke. Fabryka Tektury Smółcowej, Warszawa, ul. Zawiszy 8.

Tektura smółcowa i bitumiczna, materiały izolacyjne, asfalty.

Stoisko XIII.

Zakłady Przemysłowe „Wuko“, Warszawa, ul. Radzymińska 112/114, Zarząd — Królewska 35.

Materiały bitumiczne do izolacyj i krycia dachów.

Stoisko XIV.

Fabryka Papy Dachowej „Impregnacja“ z o. o. Centrala: Bydgoszcz.

Papa dachowa.

Stoisko XV.

Emil Kuźnicki. Fabryka Tektury Dachowej, Produktów Chemicznych i Asfaltów S. A., Oświęcim.

Papy dachowe, smołowcowe i bitumiczne, papy kolorowe, materiały izolacyjne.

Stoisko XVI.

E. Czajewicz. Bud. zapr. nasad kominowych „Fanko“, Warszawa, ul. Nowogrodzka 34.

Nasady kominowe.

Stoisko XVII.

„Blacha Cynkowa“ — Biuro Sprzedaży Walcowni Cynku Spółka z o. o., w Katowicach, ul. Stawowa 10.

Blacha cynkowa w zastosowaniu budowlanym i zdobniczym oraz do sprzętów domowych.

Stoisko XVIII.

Fabryka Lakierów i Fabr. Tow. „Nobiles“, Kochanowicz, Sachnowski et & S. A. w Warszawie, ul. Emilji Plater 5.

Lakiery meblowe, samochodowe, farby rdzochronne, malarskie.

Stoisko XIX.

1) Cynkownia Warszawska (właściciel: inż. T. Rapacki i Z. Święcicki), Warszawa, ul. Boduena 3.

2) „Huta Pokój“ Śląskie Zakłady Górniczo - Hutnicze S. A.

3) Śląski Przemysł Cynkowy S. A., Kostruchna.

Taśmy żelazne walcowane i cynkowane systemu inż. Sędzimiry oraz wyroby żelazne cynkowane.

Stoisko XX.

Zakłady Kauczukowe „Piastów“ S. A. Warszawa, ul. Złota 35.

Wyroby gumowe.

Ogródki działkowe

Celem zaznajomienia szerszych warstw społeczeństwa ze swoją działalnością, urządził Związek Towarzystw Ogródów Działkowych, Przydomnych: Małych Osiedli i Hodowli Drobnego Inwentarza Rzeczypospolitej Polskiej w Poznaniu — na Wystawie Budowlano - Mieszkaniowej, organizowanej przez Bank Gospodarstwa Krajowego — trzy działki ogródkowe.

Na pierwszej działce pokazano ogródek przeznaczony dla bezrobotnego. Ogrody dla bezrobotnych organizuje się zazwyczaj przy pomocy władz i instytucji państwowych (Ministerstwo Opieki Społecznej, Fundusz Pracy, Urzędy Wojewódzkie) i samorządowych (Zarządy Miast). Teren pod ogródki działkowe oddają gminy miejskie na przejściowe użytkowanie, dlatego też na działkach dla bezrobotnych uprawia się tylko zwykłe warzywa i buduje najtańszy typ altany. Altanę tworzy płaski dach, ustawiony na 4-ch słupach. Ściany północną i zachodnią obija się deskami celem zasłonięcia od wiatru, pozostałe zaś ściany można ozdobić listewkami, które służą do podtrzymywania pnących roślin i kwiatów.

Na drugiej działce wybudowano altanę, przeznaczoną dla stałego ogródka działkowego. Stałe działki obejmują 300 — 400 m. kw. W ogrodach działkowych, liczących od 50 — 300 działek — stałe działki obejmują 300 — 400 m. kw. każda. Ogrody te organizuje Związek Towarzystw Ogródów Działkowych, tworząc z działkowców towarzystwa, posiadające zatwierdzony statut i wybierany przez działkowców Zarząd. Tereny pod stałe ogrody działkowe oddzierżawia z reguły gmina na 15 i więcej lat, wzgl. na stałe użytkowanie. W ogrodzie działkowym stałym działkowcy uprawiają wszelkie warzywa, hodują kwiaty, drzewa i krzewy owocowe. Altanka służy do przechowywania narzędzi ogrodniczych i do przebywania w niej w czasie niepogody lub upałów, ma więc już charakter przestrzeni zamkniętej z drzwiami i oknami. Istnieją różne typy tego rodzaju altan, od bardzo ozdobnych i kosztownych w wykonaniu — do najskromniejszych.

Jeden z typów prostych w założeniu i w sylwecie pokazano na Wystawie.

Na działce trzeciej przedstawiono altanę mieszkalną z osiedla dla bezdomnych (bezrobotnych) w Naramowicach pod Poznaniem. Zwalczanie bezdomności wśród bezrobotnych jest najnowszym rodzajem akcji, rozpoczętej i prowadzonej przez Związek na terenie Polski. Osiedle w Naramowicach obejmuje 177 działek po 300 m. kw., plac zabaw dla dzieci, świetlicę, ochronkę i dom pracy. Na każdej działce znajduje się mały domek drewniany o wymiarach 5 — 6 mtr., składający się z izby mieszkalnej, alkowy sypialnej, kuchenki, sionki, spiżarki i wrendy. Oddzielnie zbudowano budynek gospodarczy, zawierający ustęp, drewnik i przedział dla drobnego inwentarza.

Konstrukcje ścian tworzy szkielet drewniany o wymiarach słupów 12/12 cm., obity obustronnie deskami grubości 2,5 cm. Przestrzeń pomiędzy deskami wypełniono plewami jęczmiennymi. Dach płaski, pokryty papą, ściany i sufit wewnątrz otrzcinowane i otynkowane.

Koszt budowy zabudowań wraz z zagrozeniem działki siatką drucianą i studnią — wyrosł w Poznaniu zł. 1.800.—.

Budowę osiedla w Naramowicach przeprowadzono z funduszy Miejskiego Wydziału Opieki Społecznej i pożyczki Towarzystwa Osiedli Robotniczych (zł. 75.000.—). Działkowcy część robót odpracowali przy budowie za pobierane zapomogi, zaś za dzierżawę działki odpłacają miesięcznie zł. 12.—, względnie odpracowują czynsz przy robotach miejskich.

Hodowla warzyw, drobiu, małych zwierząt futerkowych, jedwabników i domowy przemysł zabawkarski mają zapewnić osiedlu samowystarczalność.

Związek utworzył przy swej organizacji specjalną sekcję małych osiedli, która udziela bezpłatnie wszelkich informacji w zakresie budowy tych osiedli, kosztorysów, wykonywania planów i t. d. Informacji w tym przedmiocie zasięgnąć można u p. inż. Czarneckiego w Poznaniu, członka Zarządu

Związku, zamieszkającego przy Alei Szela-gowskiej 16.

* * *

Na terenie Wystawy ogródki działkowe wykonano pod nadzorem insp. T. Kulickiego.

Altany według projektów Związku To-warzystw Ogródków Działkowych wykona-

ło Przedsiębiorstwo Przemysłowo-Budowlane Filleborn i Szyndler, ul. Markowska 4.

Pokazowe ogrodzenie ogródków działko-wych wykonały frimy: Drutownia Poznań-ska w Poznaniu, ul. św. Marcina 45A i Fa-bryka Siatek i Ogrodzeń Drucianych, Fran-ciszek Makowiecki, Warszawa, Kredyto-wa 5.

Domy mieszkalne i ogródki

Pokaz budowy domów mieszkalnych obejmuje 3 rodzaje sposobu zabudowy, a mianowicie:

a) domy zwarte szeregowo od Nr. 1 — 9 i od Nr. 10 — 15 (domy Nr. 13 — 15 w sta-djum budowy);

b) domy bliźniacze od Nr. 16 — 26;

c) domy wolnostojące od Nr. 27 — 38.

a) i b) Domy zwarte szeregowo i bliźnia-cze są murowane, jednopiętrowe, częściowo podpiwniczone, kryte podwójnie bitumina. Fundamenty i ściany piwnic murowane na zaprawie półcementowej z cegły pełnej, ściany zewnętrzne parteru i piętra z cegły dziurawki na 55 cm., więźba dachowa drewniana, rynny i rury deszczowe z blachy cynkowej, stropy systemu Kleina między belkami żelaznymi, ścianki działowe z cegły dziurawki, stopnie w klatkach schodowych la-stricowe, do piwnic betonowe. schody na strych sosnowe. W domach Nr. 16, 17, 24 i 25 schody wewnętrzne sosnowe ze stop-niami dębowymi. Okna futrynowe, otwierane nazewnątrz i dowewnątrz, drzwi płycinowe, ogrzewanie piecami oraz trzony ku-chenne z kafli polewanych, podłogi sosno-we, w łazienkach i klozetach płytki ce-mentowe.

Budynki wewnątrz tynkowane i malo-wane. Wyprawa zewnętrzna z tynku szla-chetnego nakrapianego, cokół i stopnie wej-sciowe klinkierowe i betonowe.

Instalacje światła elektrycznego, dzwon-ków, wody, gazu (tylko rurociągi) i kanali-zacji z przyłączeniem do sieci miejskiej.

Wyjątki od powyższego normalnego wy-posażenia podane są w opisie poszczegól-nych domów.

a) Domy zwarte szeregowo

W y k o n a w c y

Główny przedsiębiorca: „Biuro Technicz-no - Budowlane B. Rogaczewski i St. Szula-kiewicz“, ul. Nowy - Świat 34.

Instalacje wody, gazu i kanalizacji, z przyłączeniem kanalizacji do sieci miejskiej firma: „M. Lempicki, S. A. Przedsiębiorstwo Górnicze, Wiertnicze i Hydrotechniczne“, Al. Jerozolimskie 15.

Centralne ogrzewanie na parterze budynku Nr. 9, firma: „Zakłady Instalacyjne Urządzeń Zdrowotnych Józef Kamler i Ska“, ul. Wiktorska 17/19, a na I piętrze tegoż bu-dynku firma „Biuro Techniczne „Instala-tor“, ul. Nowy - Świat 36.

P r z e d s i ę b i o r c y

Roboty ciesielskie: Bogusławski, ul. Re-dutowa 23.

Roboty blacharskie i dekarskie: K. Sobo-ciński, ul. Freta 45.

Roboty szklarskie: Szumański, Pl. Napo-leona 3.

Roboty zduńskie: W. Sadłowski, Przed-siębiorstwo Robót Zduńskich i Skład Kafli, Plac Grzybowski 3/5.

Roboty stolarskie: Ziółkowski, ul. Ogro-dowa 62.

Roboty ślusarskie: A. Szmalenberg, ul. Skierniewicka 12.

Roboty malarskie: M. Ryniewicz, ul. Gro-chowska 173.

Schody i płytki: E. Szmidt, Wytwórnia Wyrobów Betonowych i Ksylolitowych, ul. Grójecka 56.

Instalacja elektryczna: „Elektro-Spółka“ (inż. Fr. Miller).

W y k o n a w c y

Główny przedsiębiorca: Przedsiębiorstwo Robót Budowlanych, Franciszek Roth, ul. Wilcza 58.

Instalacje wody, gazu i kanalizacji z przyłączeniem kanalizacji do sieci miejskiej — firma „WU - ES“, Biuro Instalacyjno - Techniczne, Włodzimierz Sołtykiewicz, Nowy - Świat 47.

Centralne ogrzewanie w budynku Nr. 25 — „Biuro Instalacyjno - Techniczne T. Godlewski i S-ka“, ul. Żelazna 63.

P r z e d s i ę b i o r c y

Roboty ciesielskie: S. Fresel, ul. Czerniakowska 140.

Roboty blacharskie i dekarские: K. Gołański, ul. Fałęcka 3.

Roboty szklarskie: Zrzeszenie Szklarzy, ul. 6-go Sierpnia 26.

Roboty zduńskie: S. Kuźmicki, ul. Obożna 9.

Roboty stolarskie i ślusarskie: M. Smolikowski, Leszno 114.

Roboty malarskie: W. Marwege, ul. Hoża 50.

Schody i płytki: E. Szmidt, Wytwórnia wyrobów betonowych i ksyolitowych, ul. Grójecka 56.

Instalacja elektryczna: inż. Zenon Sokółowski, ul. Leszno 67.

c) Domy mieszkalne murowane - parterowe, z mieszkalnem podaszem, częściowo podpiwniczone, kryte dachówką felcowaną.

Fundamenty, ściany zewnętrzne grub. 55 cm., wewnętrzne i działowe murowane z cegły palonej, ścianki na poddaszu drewniane. Stropy: nad piwnicą systemu Kleina z cegły między belkami żelaznymi, pozatem stropy drewniane; schody i podłogi sosnowe, okna podwójne, otwierane nazewnątrz i do-

wewnątrz, drzwi zewnętrzne płycinowe, wewnętrzne płytowe; piece i kuchnie z kafli kwadratowych.

Budynki wewnątrz tynkowane i malowane, wyprawa zewnętrzna z zaprawy wapiennej.

Instalacje światła elektrycznego, wody, gazu i kanalizacji z przyłączeniem do sieci miejskiej.

W y k o n a w c y

Roboty budowlane: „Przedsiębiorstwo Robót Inżynieryjnych Inż. Tadeusz Hubert i S-ka“, Sp. z o. o., ul. Okólnik 11.

Instalacja wody, gazu i kanalizacji z przyłączeniem do sieci miejskiej — firma „Zakłady Instalacyjne Urzędzeń Zdrowotnych, Józef Kamler i S-ka Inżynierowie“, ul. Wiktorska 17.

Ogródki

Teren wystawy, obejmujący 2,5 ha, przedstawiał piaszczyste wydmy i nieużytki, porośnię częściowo zagajnikiem sosnowym, które z końcem 1934 r. zostały przez B.G.K. zniwelowane, utrwalone i nawiezione warstwą ziemi żyznej. Z uwagi na różnice terenu — wykonano murki oporowe, skarpy i schodki zejściowe.

Przy domach mieszkalnych założono ogródki dekoracyjno-użytkowe wraz z ogrodzeniami.

Projekt rozplanowania ogólnego — inż. arch. St. Brukalski; projekt urządzeń ogrodniczych — ogr. arch. St. Schönfeld.

W y k o n a w c y

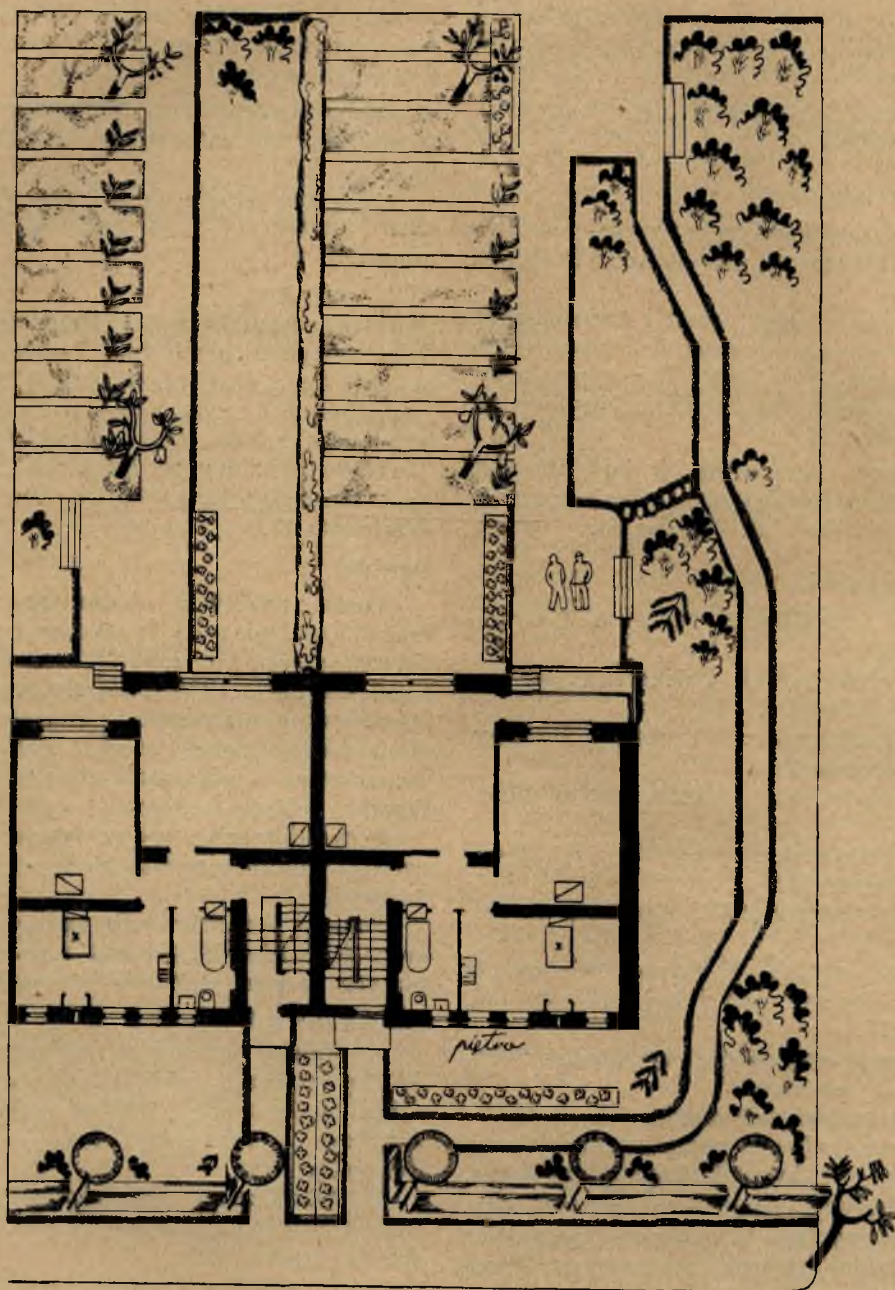
A) Roboty ogrodnicze i terenowe: Zakłady Ogrodnicze i Szkółki Tad. hr. Łubieńskiego w Zassowie, Oddział w Warszawie, Żolibórz. Z ramienia firmy — Bronisław Żukowski.

B) Ogrodzenia: Przedsiębiorstwo Robót Budowlanych S. Dawidowicz i M. Jagodziński, ul. Leszno 67.

UWAGA: Pokazowe ogródki przy domach Nr. 26, 34 i 35 zostały wykonane indywidualnie przez firmy ogrodnicze. Opis i plany — patrz str. 55 i 58.

O warunkach nabycia domów wystawowych i działek budowlanych w dzielnicy Koło informuje Biuro Zarządu Wystawy

(dom Nr. 26), tel. 6-45-19 i Biuro Sprzedaży Działek w Banku Gospodarstwa Krajowego, Al. Jerozolimskie 1, tel. 8-02-60 wew. 121.

Działka Nr. 2 i Nr. 1

TRAWNIKI	WARZYWA	BARATY	SOSNY	KRZEWY	DRZEWKA	AKACJE KULI	WYWOŁOT
TRAWKI	KRZEWY	KWIATOWE	IGLAKI	DRZEWKA	OWOCOWE	STĘPIENIE	

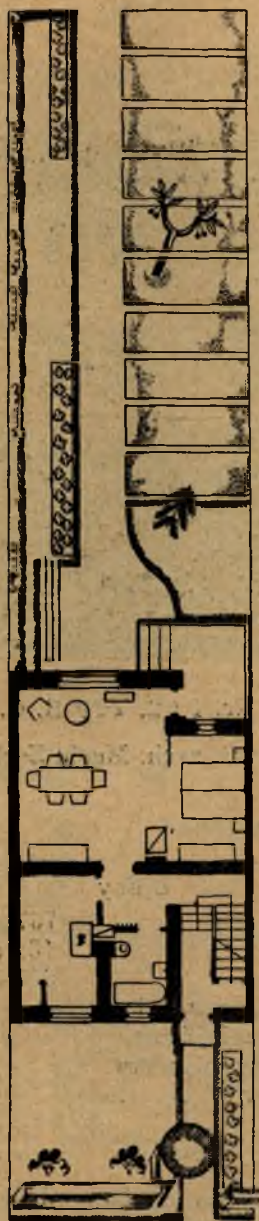
DOMY Nr. Nr. 1 i 2. TYP B. G. K. 412/1, 2

Architekt: inż. arch. **Marja Zachwatowicz**

	Domy	Nr. 1	Nr. 2
Kubatura	767	m. sz.	741 m. sz.
Powierzchnia zabudowana	104,13	m. kw.	100,30 m. kw.
Powierzchnia działki	600,40	m. kw.	364,80 m. kw.
Czysty koszt budowy wraz z instalacjami i przyłączeniami miejskimi		zł. 32.700	zł. 27.800
Koszt działki z urządzeniem ogródka i ogrodzeniem		zł. 3.500	zł. 2.200
	Razem	zł. 36.200	zł. 30.000

Szeregowe domy 2-rodzinne, jednopiętrowe, zawierające każdy 2 mieszkania po 2 pokoje z kuchnią, przedpokojem, alkową i łazienką z klozetem. Wspólna pralnia w suterrenach w każdym domu. Powierzchnia użytkowa każdego mieszkania w domu Nr. 1 wynosi 68,87 m. kw., w domu Nr. 2 — 68,63 m. kw.

Ceny wszystkich 36 budynków nie są ostateczne i podane są w przybliżeniu.

Działka Nr. 3

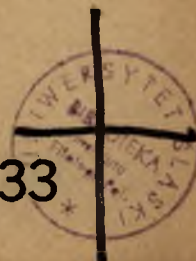

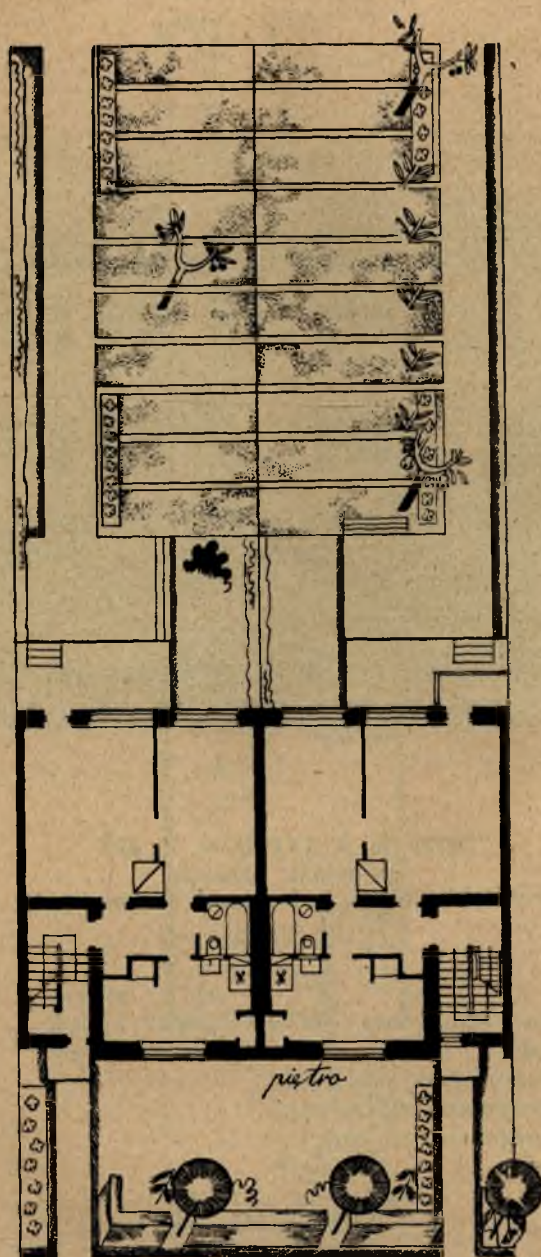
DOM Nr. 3. TYP B. G. K. 403

Architekt: inż. arch. **Leonard Tomaszewski**

Kubatura	617 m. sz.	
Powierzchnia zabudowana	80,82 m. kw.	
Powierzchnia działki	288,80 m. kw.	
Czysty koszt budowy wraz z instalacjami i przyłączeniami miejskimi		zł. 22.200
Koszt działki z urządzeniem ogródka i ogrodzeniem		zł. 1.800
Razem		zł. 24.000

Szeregowy dom 2-rodzinny, jednopiętrowy, zawierający 2 mieszkania po 1½ pokoju z kuchnią, przedpokojem i łazienką z klozetem. Wspólna pralnia w suterrenach. Powierzchnia użytkowa każdego mieszkania wynosi 53,29 m. kw. Mieszkanie na parterze — w łazience posadzka mozaikowa wykonana przez firmę Dziewulski i Lange. Mieszkanie na piętrze — piece stalowe Szrajbera.

Działki Nr. 5 i Nr. 4

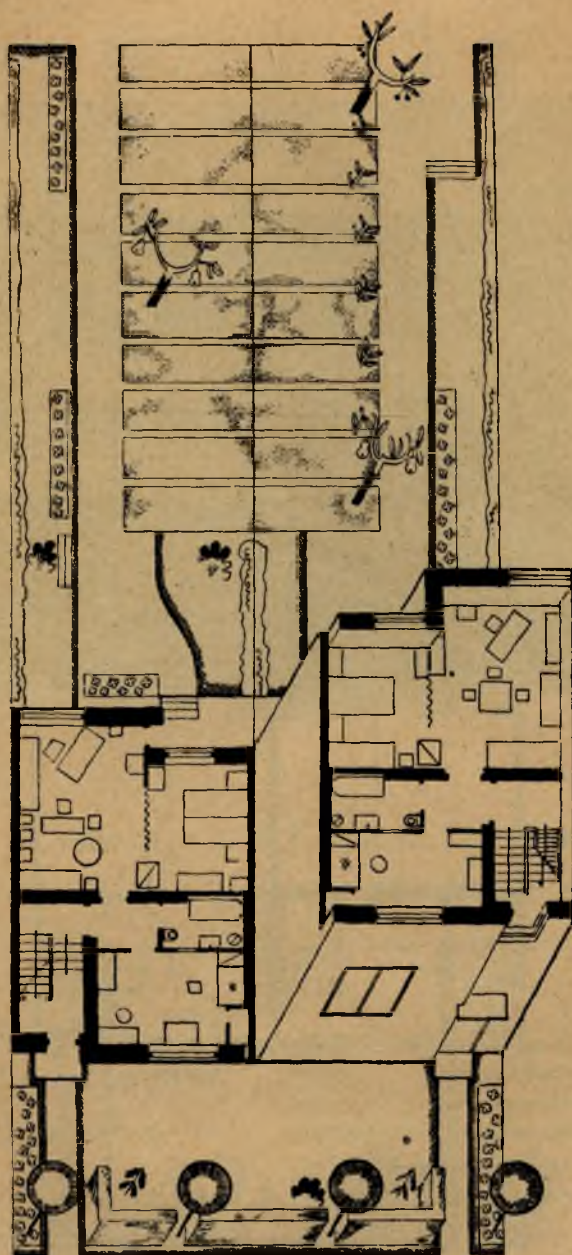

DOMY Nr. 4 i 5. TYP B. G. K. 406/1, 2

Architekci: inż. arch. **Tadeusz Kaszubski** i inż. arch. **Stefan Putowski**

	Domy	Nr. 4	Nr. 5
Kubatura	644	m. sz.	645 m. sz.
Powierzchnia zabudowana	83,43	m. kw.	83,37 m. kw.
Powierzchnia działki	288,80	m. kw.	288,80 m. kw.
Czysty koszt budowy wraz z instalacjami i przyłączeniami miejskimi		zł. 23.900	zł. 23.900
Koszt działki z urządzeniem ogródka i ogrodzeniem		zł. 1.800	zł. 1.800
	Razem	zł. 25.700	zł. 25.700

Szeregowe domy 2-rodzinne, jednopiętrowe, zawierające każdy 2 mieszkania po 2 pokoje z kuchnią, przedpokojem i łazienką z klozetem. Wspólna pralnia w suterrenach. Powierzchnia użytkowa każdego mieszkania w domu Nr. 4 wynosi 56,77 m. kw., w domu Nr. 5 — 56,72 m. kw. W domu Nr. 4 mieszkanie na piętrze — piece stalowe Szrajbera.

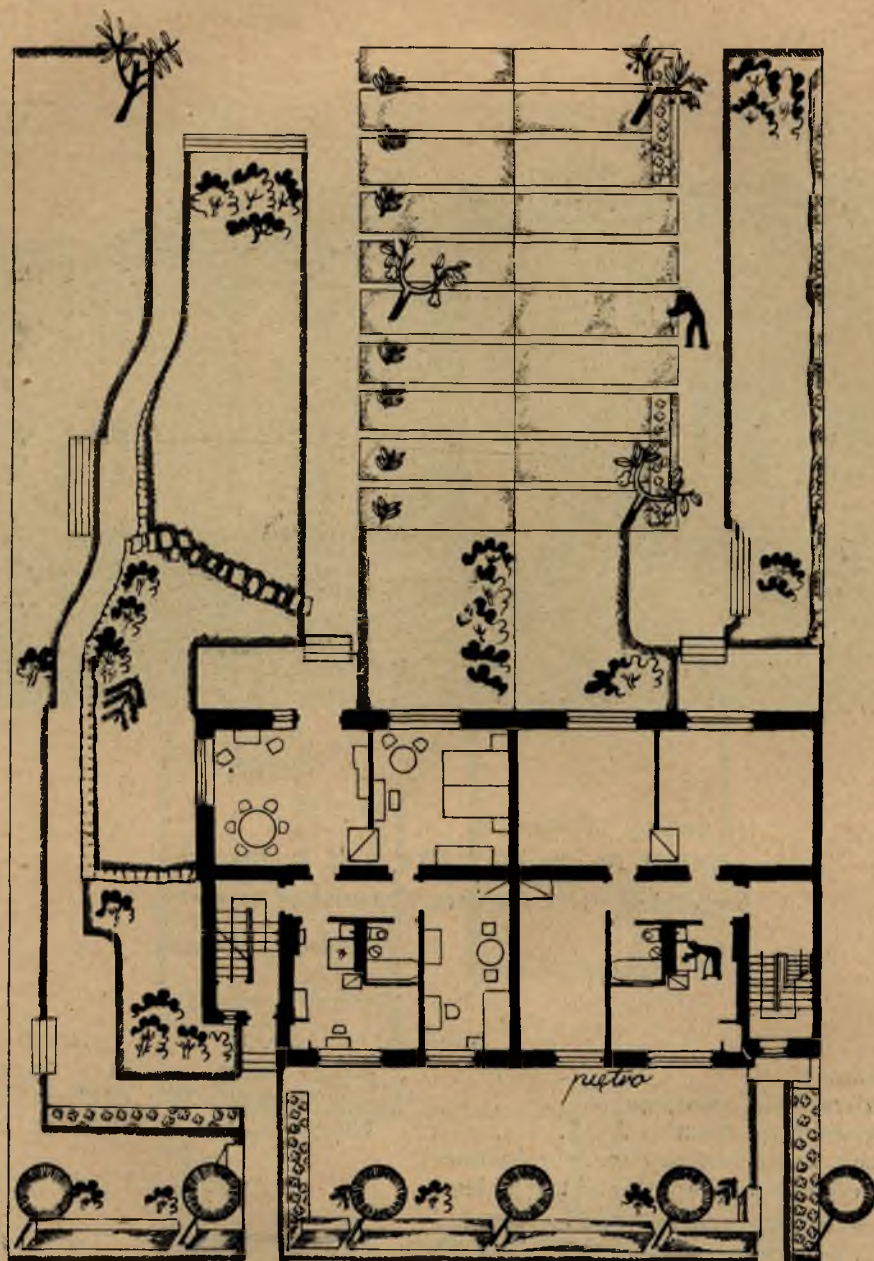
Działki Nr. 7 i Nr. 6

DOMY Nr. 6 i 7. TYP B. G. K. 404/1, 2
Architekci: arch. Barbara i Stanisław Brukalsey

	Domy	Nr. 6	Nr. 7
Kubatura	637	m. sz.	634 m. sz.
Powierzchnia zabudowana	79,31	m. kw.	79,29 m. kw.
Powierzchnia działki	288,80	m. kw.	288,80 m. kw.
Czysty koszt budowy wraz z instalacjami i przyłączeniami miejskimi		zł. 23.100	zł. 23.100
Koszt działki z urządzeniem ogródka i ogrodzeniem		zł. 1.800	zł. 1.800
Razem		zł. 24.900	zł. 24.900

Szeregowe domy 2-rodzinne, jednopiętrowe, zawierające każdy 2 mieszkania po 2 pokoje z kuchnią, przedpokojem i łazienką z klozetem. Wspólna pralnia w suterrenach. Powierzchnia użytkowa każdego mieszkania w domu Nr. 6 wynosi 52,72 m. kw., w domu Nr. 7 — 52,86 m. kw.

Działki Nr. 9 i Nr. 8

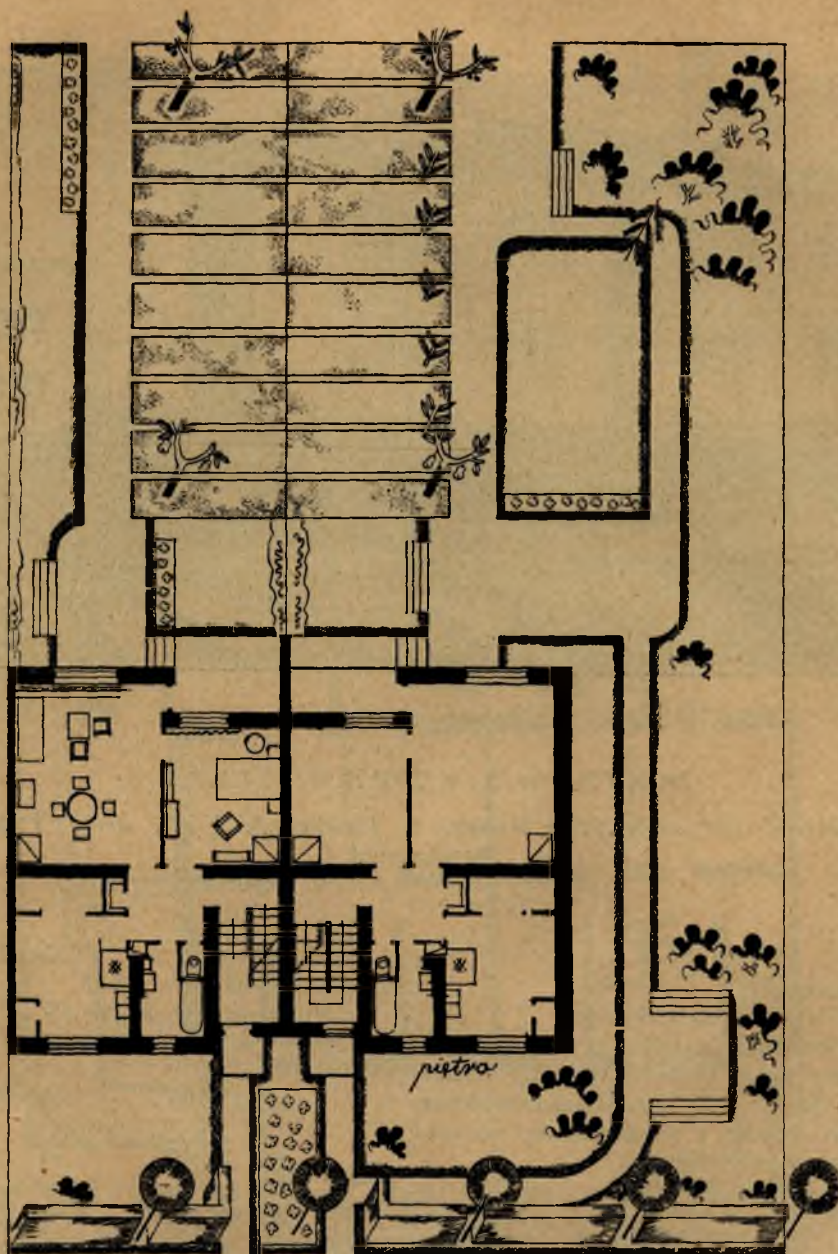

DOMY Nr. 8 i 9. TYP B. G. K. 416/1, 2

Architekci: inż. arch. **Piotr Kwiek**, **R. Pieńkowski** i inż. arch. **Tadeusz Sieczkowski**

	Domy	Nr. 8	Nr. 9
Kubatura		809 m. sz.	812 m. sz.
Powierzchnia zabudowana		106,37 m. kw.	106,65 m. kw.
Powierzchnia działki		364,80 m. kw.	600,40 m. kw.
Czysty koszt budowy wraz z instalacjami i przyłączeniami miejskimi		zł. 27.700	zł. 29.200
Koszt działki z urządzeniem ogródka i ogrodzeniem		zł. 2.200	zł. 3,600
Razem		zł. 29.900	zł. 32.800

Szeregowe domy 2-rodzinne, jednopiętrowe, zawierające każdy 2 mieszkania po 3 pokoje z kuchnią, przedpokojem, alkową i łazienką z klozetem. Wspólna pralnia w suterrenach. Powierzchnia użytkowa każdego mieszkania w domu Nr. 8 wynosi 72,11 m. kw., w domu Nr. 9 — 72,92 m. kw. W domu Nr. 8 piece i trzony kuchenne — stalowe Szrajbera. W domu Nr. 9 trzony kuchenne — stalowe Szrajbera, instalacja lokalnego centralnego ogrzewania, posadzki dębowe.

Działki Nr. 11 i Nr. 10

DOM Nr. 10. TYP B. G. K. 411/1
Architekci: inż. arch. **Mieczysław Łokcikowski**
i inż. arch. **Marja Wroczyńska**

Kubatura	771 m. sz.	
Powierzchnia zabudowana	103,80 m. kw.	
Powierzchnia działki	592,43 m. kw.	
Czysty koszt budowy wraz z instalacjami i przyłączeniami miejskimi		zł. 28.500
Koszt działki z urządzeniem ogródka i ogrodzeniem		zł. 3.400

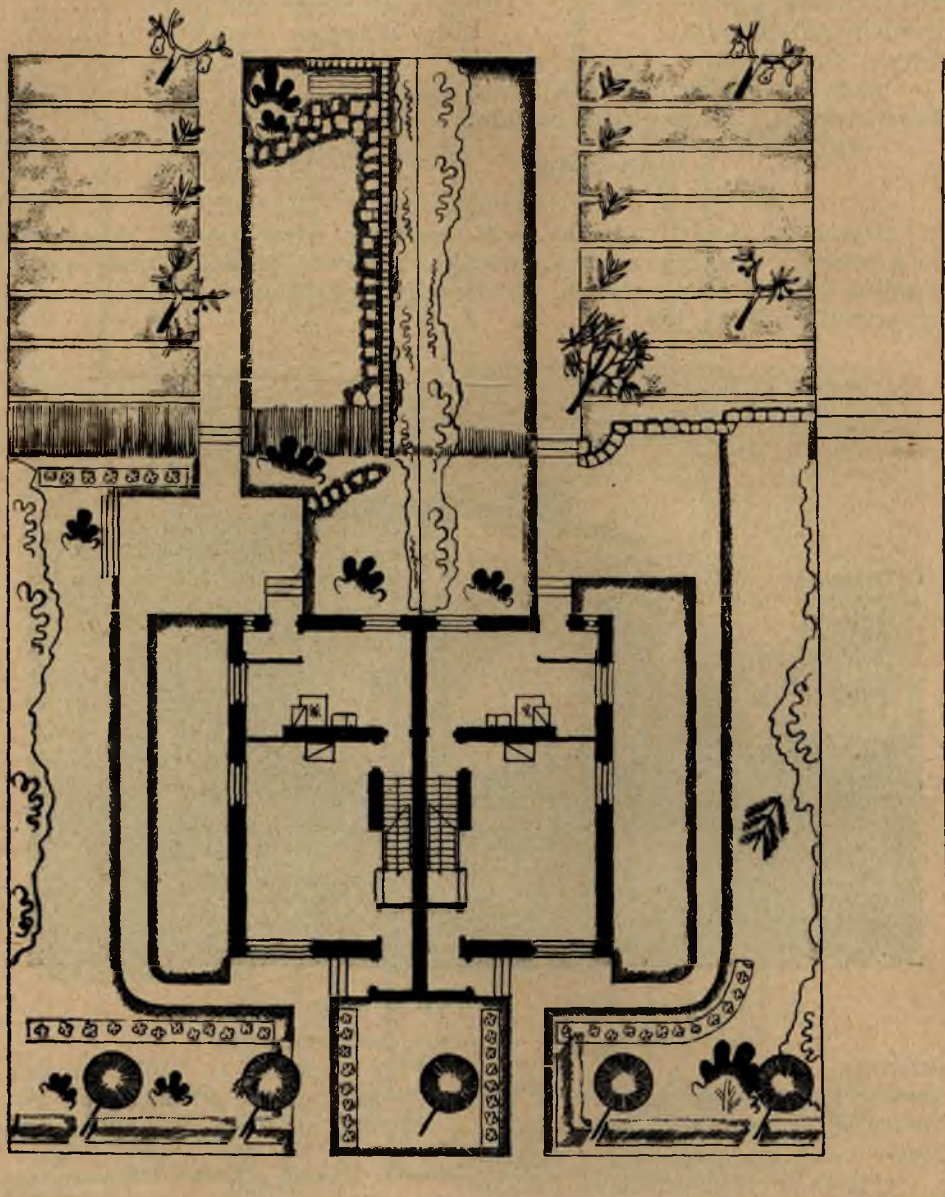
Razem zł. 31.900

Szeregowy dom 2-rodzinny, jednopiętrowy, zawierający 2 mieszkania po 2 pokoje z kuchnią, alkową, łazienką, klozetem, przedpokojem oraz ze wspólną pralnią w suterenach. Powierzchnia użytkowa każdego mieszkania wynosi 67,81 m. kw

DOMY Nr. 11 i 12. TYP B. G. K. 412/2, 3
jak dom Nr. 10 — z poniższymi zmianami

Kubatura	739 m. sz.	740 m. sz.
Powierzchnia zabudowana	99,38 m. kw.	99,50 m. kw.
Powierzchnia działki	326,80 m. kw.	326,80 m. kw.
Czysty koszt budowy wraz z instalacjami i przyłączeniami miejskimi	zł. 28.600	zł. 28.600
Koszt działki z urządzeniem ogródka i ogrodzeniem	zł. 1.900	zł. 1.900
Razem	zł. 30.500	zł. 30.500
Powierzchnia użytkowa każdego mieszkania	68,93 m. kw.	68,76 m. kw.

Działki Nr. 17 i Nr. 16

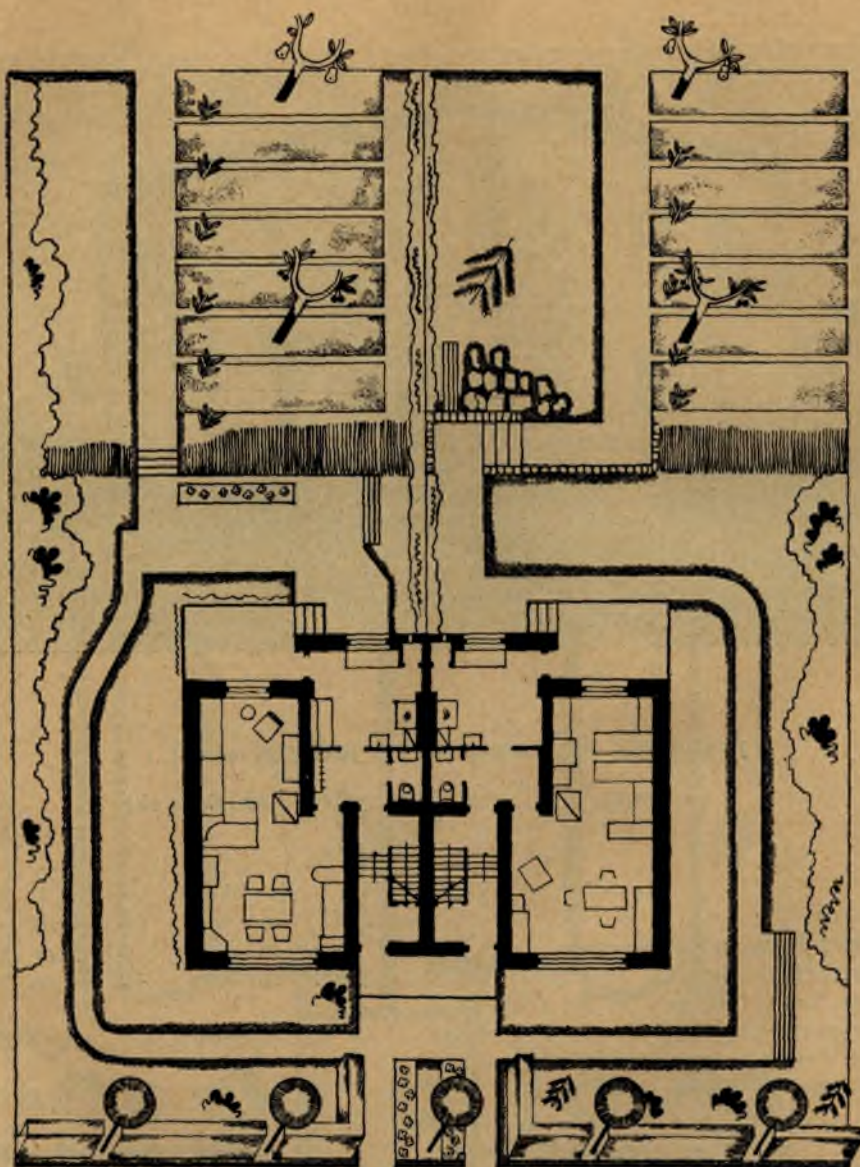

DOMY Nr. 16 i 17. TYP B. G. K. 151/2, 1

Architekt: inż. arch. **Mieczysław Łokciowski**

Domy	Nr. 16	Nr. 17
Kubatura	544 m. sz.	545 m. sz.
Powierzchnia zabudowana	69,89 m. kw.	70 m. kw.
Powierzchnia działki	494,76 m. kw.	494,76 m. kw.
Czysty koszt budowy wraz z instalacjami i przyłączeniami miejskimi	zł. 22.400	zł. 22.400
Koszt działki z urządzeniem ogródka i ogrodzeniem	zł. 3.100	zł. 3.100
Razem	zł. 25.500	zł. 25.500

Połowy jednopiętrowego domu bliźniaczego, zawierające każda jedno mieszkanie, złożone z 3 pokoi, kuchni, alkowy, łazienki, klozetu i pralni w suterrenach. Powierzchnia użytkowa mieszkania w domu Nr. 16 — 91,87 m. kw., w domu Nr. 17 — 92 m. kw. W domu Nr. 16 — w łazience i klozecie — posadzka terrakotowa. W domu Nr. 17 — w łazience i klozecie — posadzka terrakotowa i ścianki wykładane glazurą. W obu domach — posadzki dębowe, schody wewnętrzne sosnowe ze stopniami dębowymi, piece oszczędnościowe „Nasze“, systemu inż. A. Birszenka.

Działki Nr. 19 i Nr. 18

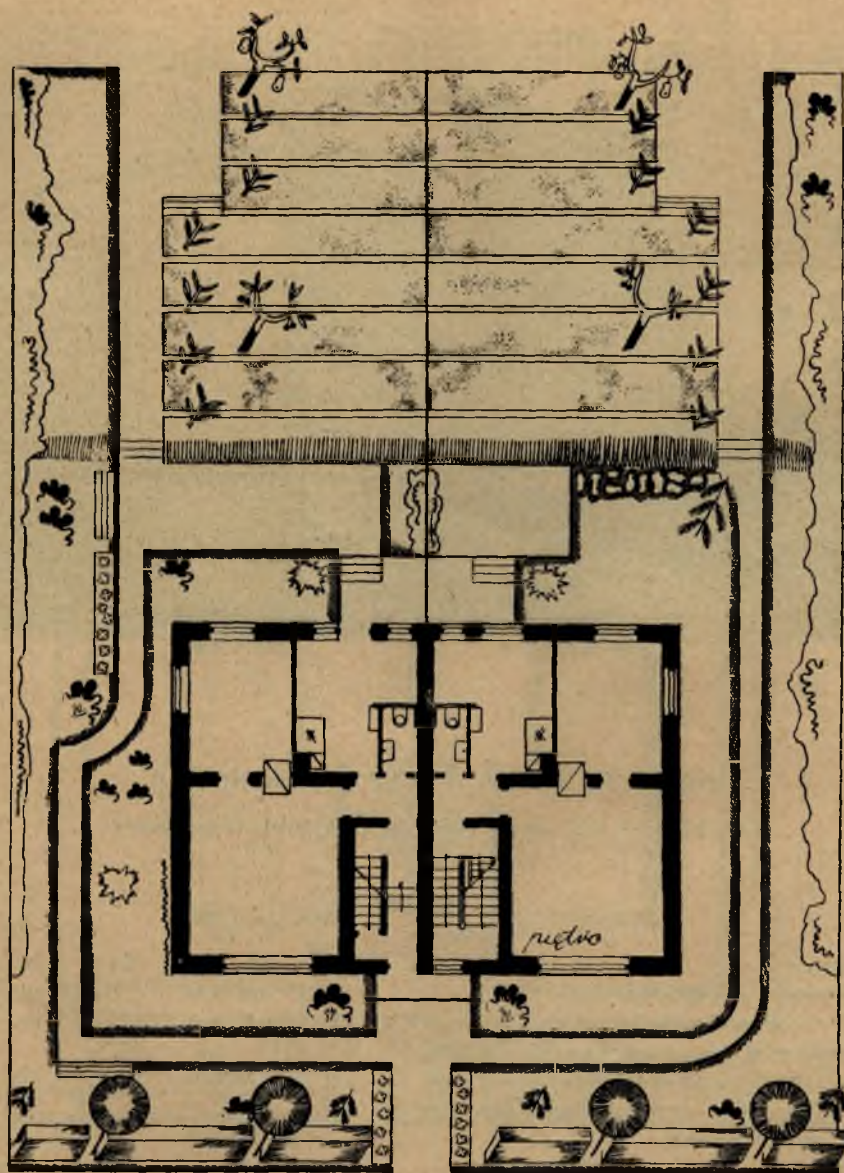

DOMY Nr. Nr. 18 i 19. TYP B. G. K. 402/2, 1

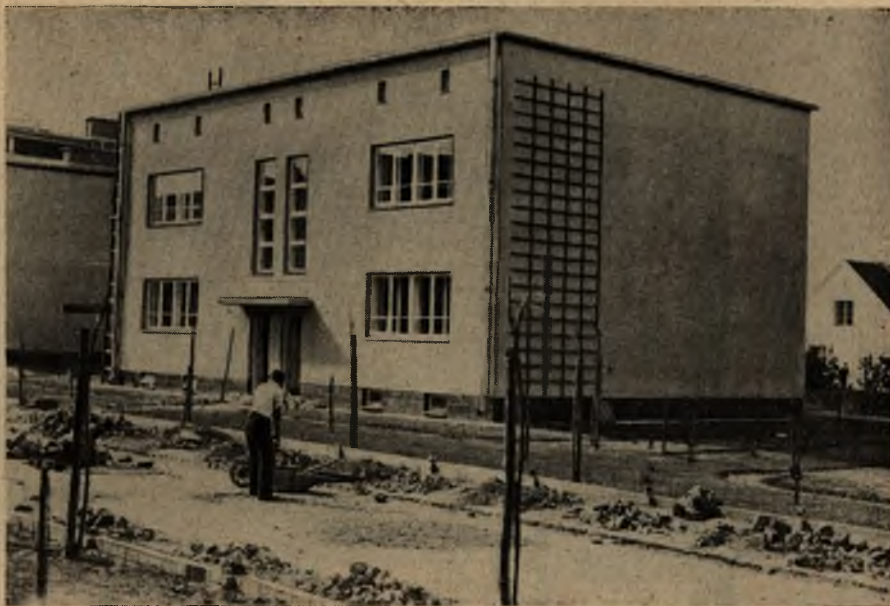
Architekci: inż. arch. Wanda i Witold Wyszyńscy

Domy	Nr. 18	Nr. 19
Kubatura	644 m. sz.	645 m. sz.
Powierzchnia zabudowana	81,11 m. kw.	81,10 m. kw.
Powierzchnia działki	494,76 m. kw.	494,76 m. kw.
Czysty koszt budowy wraz z instalacjami i przyłączeniami miejskimi	zł. 24.800	zł. 24.800
Koszt działki z urządzeniem ogródka i ogrodzeniem	zł. 3.100	zł. 2.900
Razem	zł. 27.900	zł. 27.700

Połowy jednopiętrowego domu bliźniaczego, zawierające każda 2 mieszkania po 1½ pokoju z kuchnią, przedpokojem i klozetem. Wspólne pralnie w suterrenach. Powierzchnia użytkowa każdego mieszkania w domu Nr. 18 wynosi 51,60 m. kw., w domu Nr. 19 — 51,72 m. kw. W domu Nr. 19 — piece stalowe Szrajbera.

Działki Nr. 21 i Nr. 20

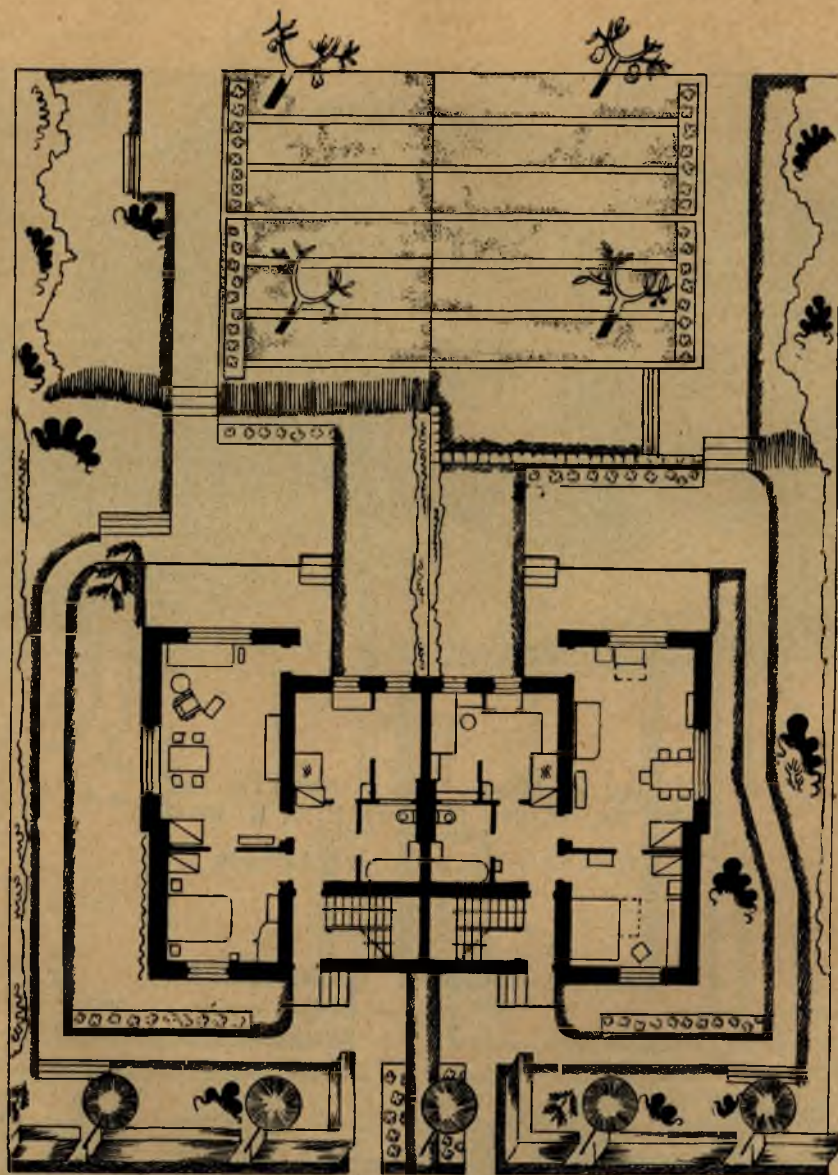

DOMY Nr. 20 i 21. TYP B. G. K. 405/2, 1

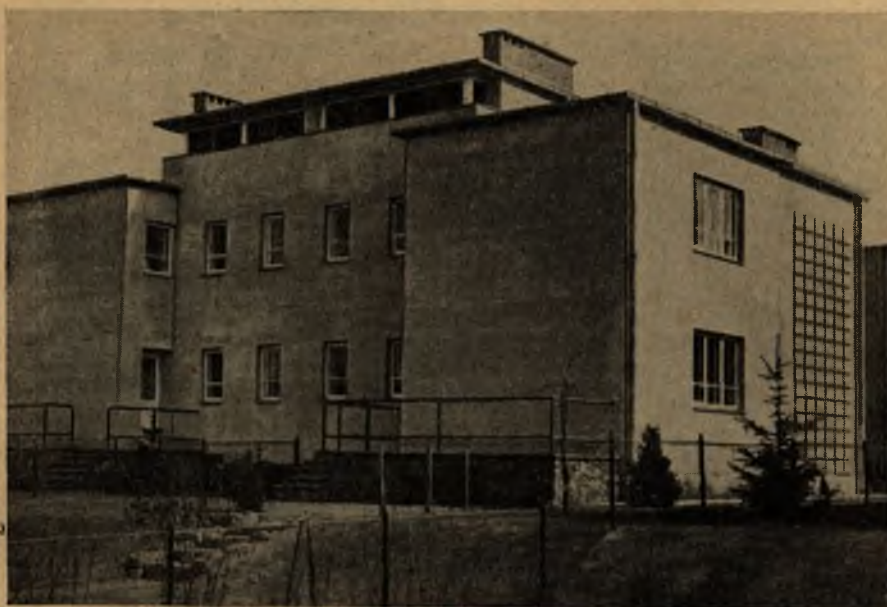
Architekt: inż. arch. **Jan Łukasik**

Domu	Nr. 20	Nr. 21
Kubatura	698 m. sz.	697 m. sz.
Powierzchnia zabudowana	87,64 m. kw.	87,64 m. kw.
Powierzchnia działki	494,76 m. kw.	494,76 m. kw.
Czysty koszt budowy wraz z instalacjami i przyłączeniami miejskimi	zł. 24.500	zł. 24.500
Koszt działki z urządzeniem ogródka i ogrodzeniem	zł. 3.000	zł. 2.900
Razem	zł. 27.500	zł. 27.400

Połowy jednopiętrowego domu bliźniaczego, zawierające każda 2 mieszkania po 2 pokoje z kuchnią, przedpokojem i klozetem. Wspólne pralnie w suterrenach. Powierzchnia użytkowa każdego mieszkania w domu Nr. 20 wynosi 56,56 m. kw., w domu Nr. 21 — 56,95 m. kw.

Działki Nr. 23 i Nr. 22

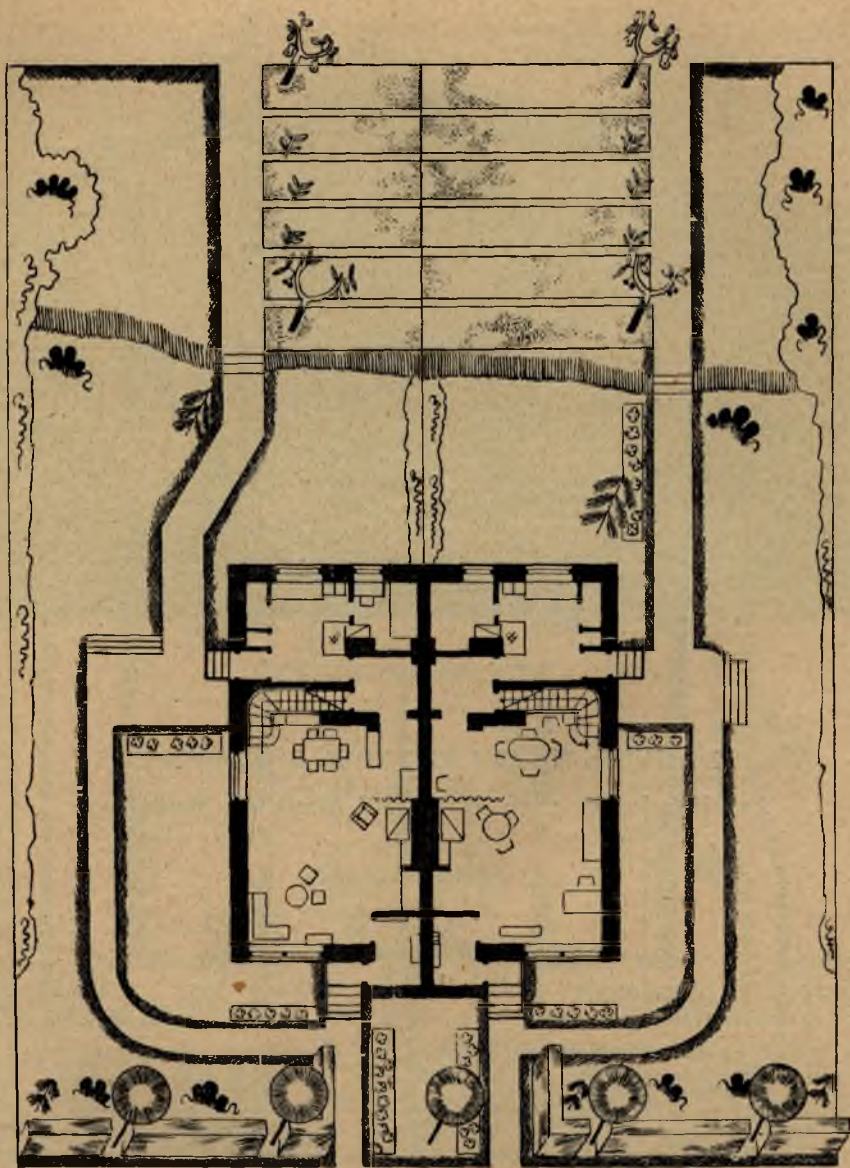

DOMY Nr. 22 i 23. TYP B. G. K. 408/2, 1

Architekci: inż. arch. Barbara i Stanisław Brukalsey

Domy	Nr. 22	Nr. 23
Kubatura	707 m. sz.	706 m. sz.
Powierzchnia zabudowana	91,13 m. kw.	91,04 m. kw.
Powierzchnia działki	494,76 m. kw.	494,76 m. kw.
Czysty koszt budowy wraz z instalacjami i przyłączeniami miejskimi	zł. 27.800	zł. 27.800
Koszt działki z urządzeniem ogródka i ogrodzeniem	zł. 3.000	zł. 2.900
Razem	zł. 30.800	zł. 30.700

Połowy jednopiętrowego domu bliźniaczego, zawierające każda 2 mieszkania po 2 pokoje z kuchnią, przedpokojem, alkową i łazienką z klozetem. Wspólne pralnie w suterrenach. Powierzchnia użytkowa każdego mieszkania w domu Nr. 22 wynosi 58,98 m. kw., w domu Nr. 23 — 58,96 m. kw. W mieszkaniach na parterze — posadzki dębowe.

Działka Nr. 25 i Nr. 24

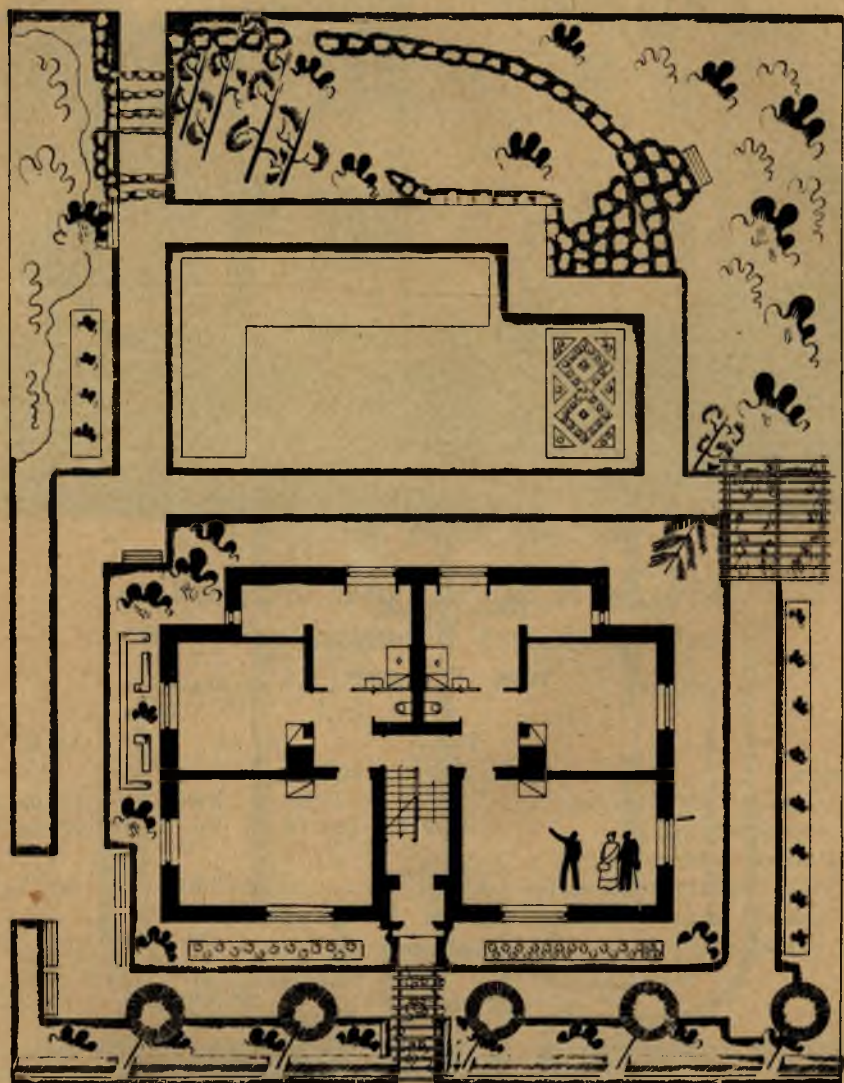

DOMY Nr. 24 i 25. TYP B. G. K. 153/2, 1

Architekt: inż. arch. **Mieczysław Łokciowski**

Domy	Nr. 24	Nr. 25
Kubatura	564 m. sz.	575 m. sz.
Powierzchnia zabudowana	77,28 m. kw.	77,41 m. kw.
Powierzchnia działki	494,76 m. kw.	494,76 m. kw.
Czysty koszt budowy wraz z instalacjami i przyłączeniami miejskimi	zł. 25.200	zł. 25.200
Koszt działki z urządzeniem ogródka i ogrodzeniem	zł. 3.100	zł. 3.100
Razem	zł. 28.300	zł. 28.300

Połowy jednopiętrowego domu bliźniaczego, zawierające każda 1 mieszkanie, złożone z 4 pokoi, kuchni, pokoju służbowego, łazienki z kłozetem i pralni w suterrenach. Powierzchnia użytkowa mieszkania w domu Nr. 24 wynosi 105,44 m. kw., w domu Nr. 25 — 105,09 m. kw. W obu domach — posadzki dębowe, schody wewnętrzne sosnowe ze stopniami dębowymi. W domu Nr. 24 — na parterze piec oszczędnościowy „Nasze“, systemu inż. A. Birszenka, na budynku — nasada kominowa „Fanko“. W domu Nr. 25 — trzon kuchenny systemu Hersfeld - Victorius i instalacja centralnego ogrzewania. Na parterze kominek pokazowy, postawiony przez Związek Pań Domu.

Działka Nr. 26

DOM Nr. 26. TYP B. G. K. 52

Architekt: inż. arch. Mieczysław Łokciowski

Kubatura	1282	m. sz.	
Powierzchnia zabudowana	169,65	m. kw.	
Powierzchnia działki	989,52	m. kw.	
Czysty koszt budowy wraz z instal. i przyłącz. miejskimi			zł. 43.700
Koszt działki z częściowem urządz. ogródka i ogrodz.			zł. 5.000
Razem			zł. 49.200

Wolnostojący dom 4-rodzinny, jednopiętrowy, zawierający 4 mieszkania po 2 pokoje z kuchnią, przedpokojem, alkową i klozetem. Wspólna pralnia w suterrenach. Powierzchnia użytkowa każdego mieszkania wynosi 56,75 m. kw.

Opis ogródka przy domu Nr. 26

Projektował ogródek: ogrodnik architekt Stanisław Schönfeld

Wszystkie drzewa iglaste i liściaste, krzewy, rośliny kwiatowe i byliny dostarczyły zakłady ogrodnicze C. Ulrich S. A. z własnej hodowli w Ulrichowie, gdzie też zostały wykonane pergole i ławki.

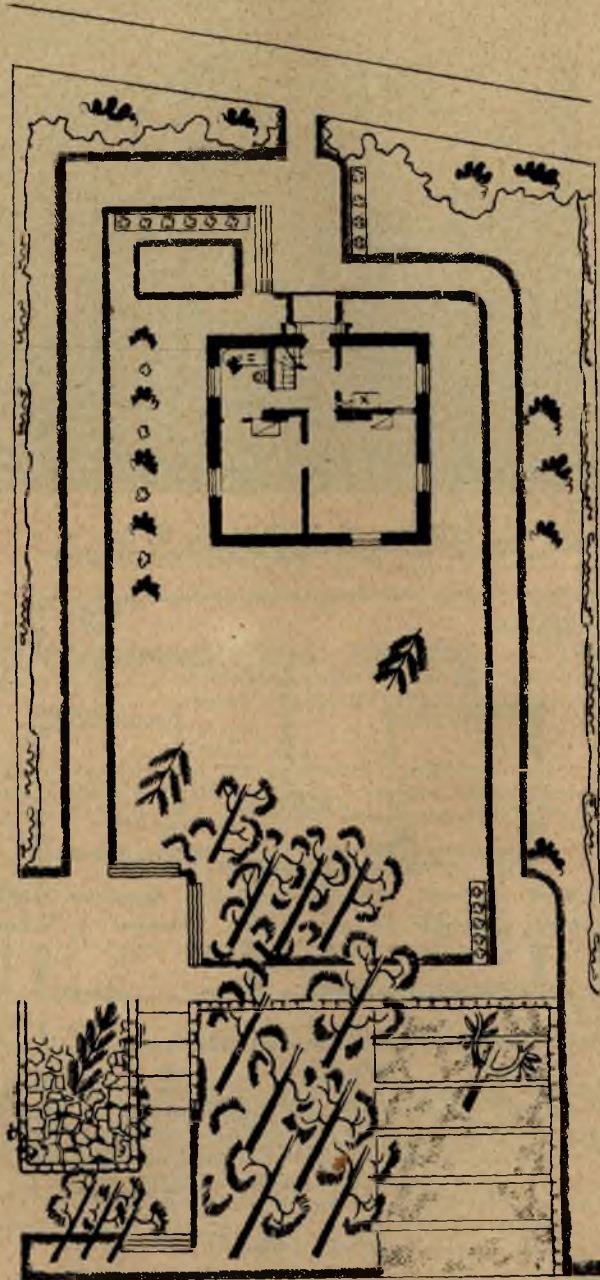
Roboty ziemne i ogrodowe wykonały zakłady ogrodnicze C. Ulrich S. A. pod kierunkiem agr. arch. Stan. Schönfelda.

Obszar posesji został na czas trwania wystawy uszczuplony wskutek odcięcia na granicy północnej pasa szerokości 4 m. na drogę.

Ogródek leży na dwóch poziomach. Łączą się one częściowo skarpą naturalną, częściowo podpartą murkiem kamiennym, obsadzonym różnorodnymi bylinami skalnymi. Na skarpie naturalnej mieści się skupina roślin iglastych, które wraz z żywopłotami tujowymi zdobić będą ogródek zielenią w każdej porze roku.

Ośrodek ogródka stanowi leżący po stronie północnej domu, gładki trawnik, tworzący tło dla umieszczonych na nim dwóch dużych kwietników. Jeden z nich składa się z jednobarwnych ukośnie bulwiastych, na drugim układają się w ozdobny wzór ukośnice ciągle kwitnące, maruna i wonne heliotropy. Altanka pergolowa, okryta pnąciami różami.

Posadzone w stosunkowo znacznej ilości drzewka i krzewy ozdobne, rośliny pnące, róże pienne i bukietowe oraz byliny zostały umiejętnie dobrane w ten sposób, że zapewniają bogactwo kwiatów w ogródku od najwcześniejszej wiosny do późnej jesieni. Ściany słoneczne użyczają swego ciepła winorośli szlachetnej, brzoskwiniom i morelom, a na rabatach po stronie południowej rozwijają przepych swych kwiatów bzy pienne, zimotrwałe różaneczniki i azalie gruntowe, zasługujące na szczególne polecenie do małych ogródków.

Działka Nr. 29

DOM Nr. 29. TYP B. G. K. 13

Architekci: inż. arch. **Tadeusz Ćwierdziński** i inż. arch. **Romuald Gürtler**

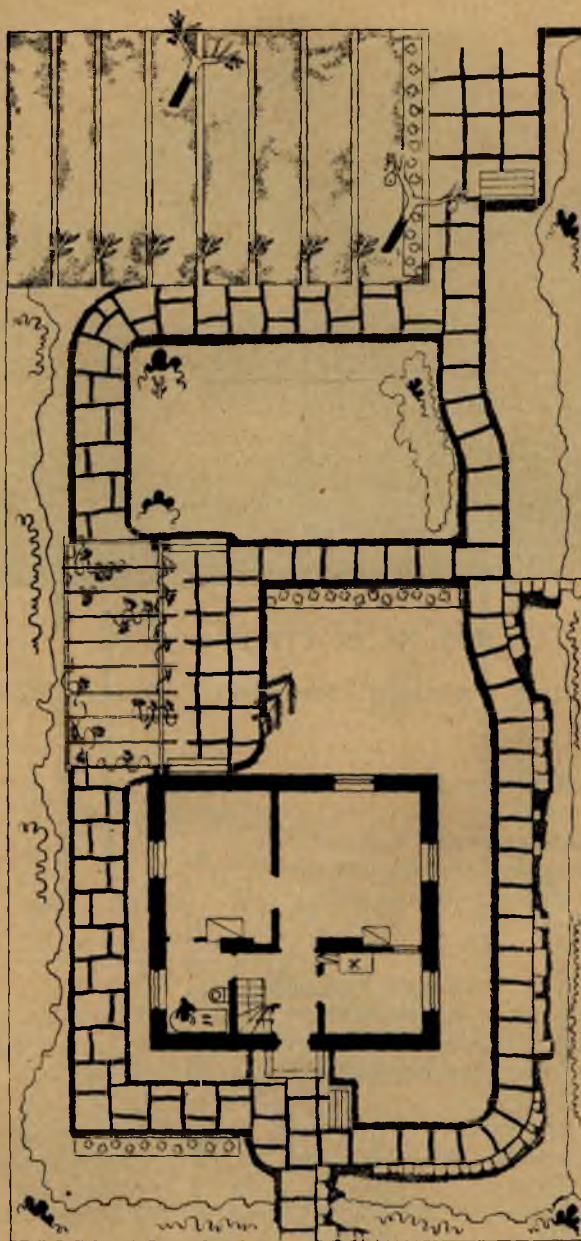
Kubatura	370	m. sz.	
Powierzchnia zabudowana	75,33	m. kw.	
Powierzchnia działki	717,58	m. kw.	
Czysty koszt budowy wraz z instalacjami i przyłączeniami miejskimi			zł. 14.200
Koszt działki z urządzeniem ogródka i ogrodzeniem			zł. 4.300

Razem zł. 18.500

Wolnostojący dom jednorodzinny, parterowy, z mieszkalnem poddaszem, zawierający 1 mieszkanie, złożone z 3 pokoi, kuchni i łazienki z klozetem. Powierzchnia użytkowa mieszkania wynosi 69,23 m. kw.

Domy wystawowe Nr. Nr. 27, 28 (przystosowane na czas wystawy do potrzeb restauracji) i 30 — jak dom Nr. 29 z poniższymi zmianami:

Domy	Nr. 27	Nr. 28	Nr. 30
Powierzchnia działki .	621,25 m. kw.	594,84 m. kw.	647,47 m. kw.
Czysty koszt budowy z instal. i przyłącz.	zł. 13.000	zł. 13.100	zł. 13.700
Koszt działki z urządzeniem ogródka i ogrodzeniem	zł. 3.800	zł. 3.700	zł. 4.000
Razem	zł. 16.800	zł. 16.800	zł. 17.700

Działka Nr. 34

DOM Nr. 31. TYP B. G. K. 13

Architekci: inż. arch. **Tadeusz Ćwierdziński** i inż. arch. **Romuald Gürtler**

Kubatura	370	m. sz.	
Powierzchnia zabudowana	75,33	m. kw.	
Powierzchnia działki	684	m. kw.	
Czysty koszt budowy wraz z instalacjami i przyłączeniami miejskimi			zł. 13.500
Koszt działki z urządzeniem ogródka i ogrodzeniem			zł. 4.600
Razem			zł. 18.100

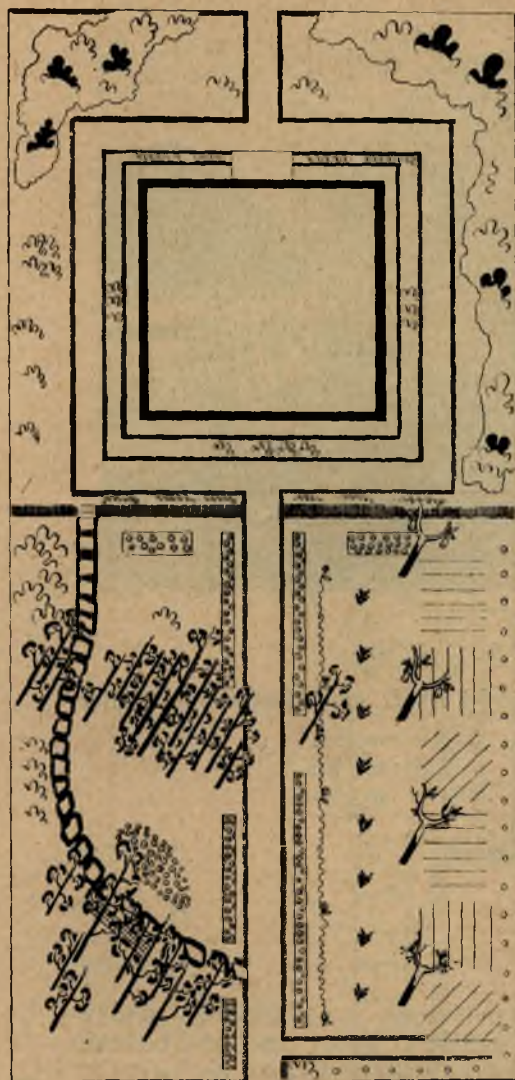
Wolnostojący dom jednorodzinny, parterowy z mieszkalnem poddaszem, zawierający jedno mieszkanie, złożone z 3 pokoi, kuchni i łazienki z klozetem. Powierzchnia użytkowa mieszkania wynosi 69,23 m. kw.

DOMY Nr. Nr. 32 — 38. TYP B. G. K. 13

opis jak dla domu Nr. 31

Koszty w zł.

Nr. domu	budowy z instalacjami i przyłączeniami miejsk.	działki z urządzeniem ogródka i ogrodzeniem	razem
32	13.300	3.900	17.200
33	12.800	3.800	16.600
34	12.800	3.800	16.600
35	12.800	3.800	16.600
36	12.800	3.800	16.600
37	12.700	3.800	16.500
38	13.300	3.800	17.100

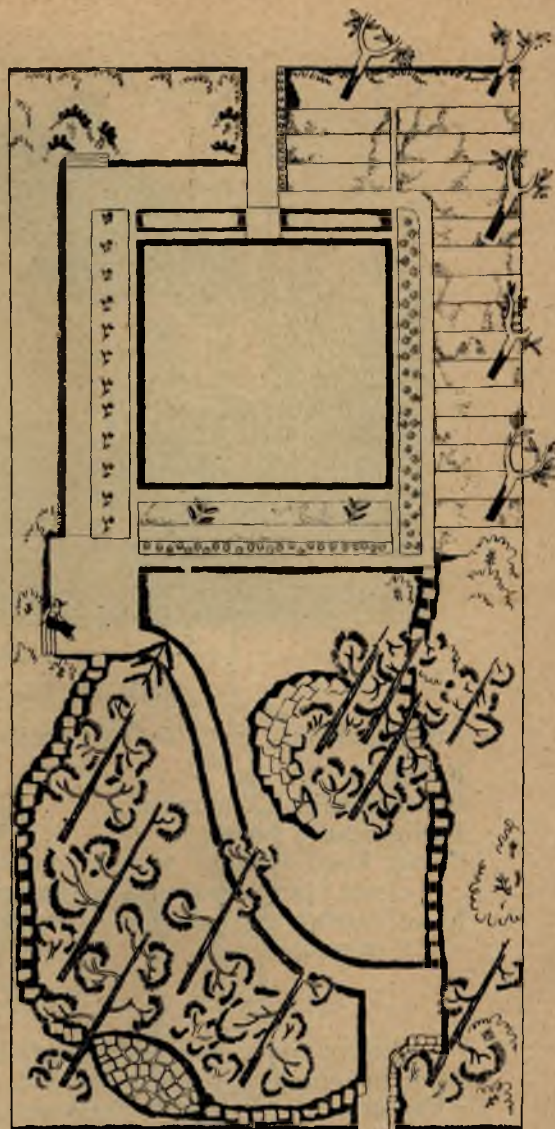

Opis ogródka przy domu Nr. 35

Plan i urządzenie ogródka — inż. agr. Felicja Szweryn i dypl. techn. ogrodnik Leon Szweryn.

Powierzchnia działki o wymiarach 18×18 m. zajmuje powierzchnię 684 m^2 . Ogródek składa się z części użytkowej i ozdobnej. Część użytkowa (owocowo-warzywna) zajmuje 140 m^2 powierzchni, część ozdobna: trawniki wraz ze skupinami 333 m. kw. , kwietniki 39 m^2 , ścieżki 97 m^2 .

Skupiny są utworzone z krzewów, roślin iglastych, pnących, róż i bylin. Kwiaty jednoroczne.

Opis ogródka na działce Nr. 8

Ogródek podzielony jest na dwie części: użytkową i ozdobną. Nierówność terenu wykorzystana jako skalny ogródek. Dwie grządki kwiatów rocznych, jedna róż bukietowych, jedna bylin. Od ulicy ogród oddzielony żywopłotem z ligustru.

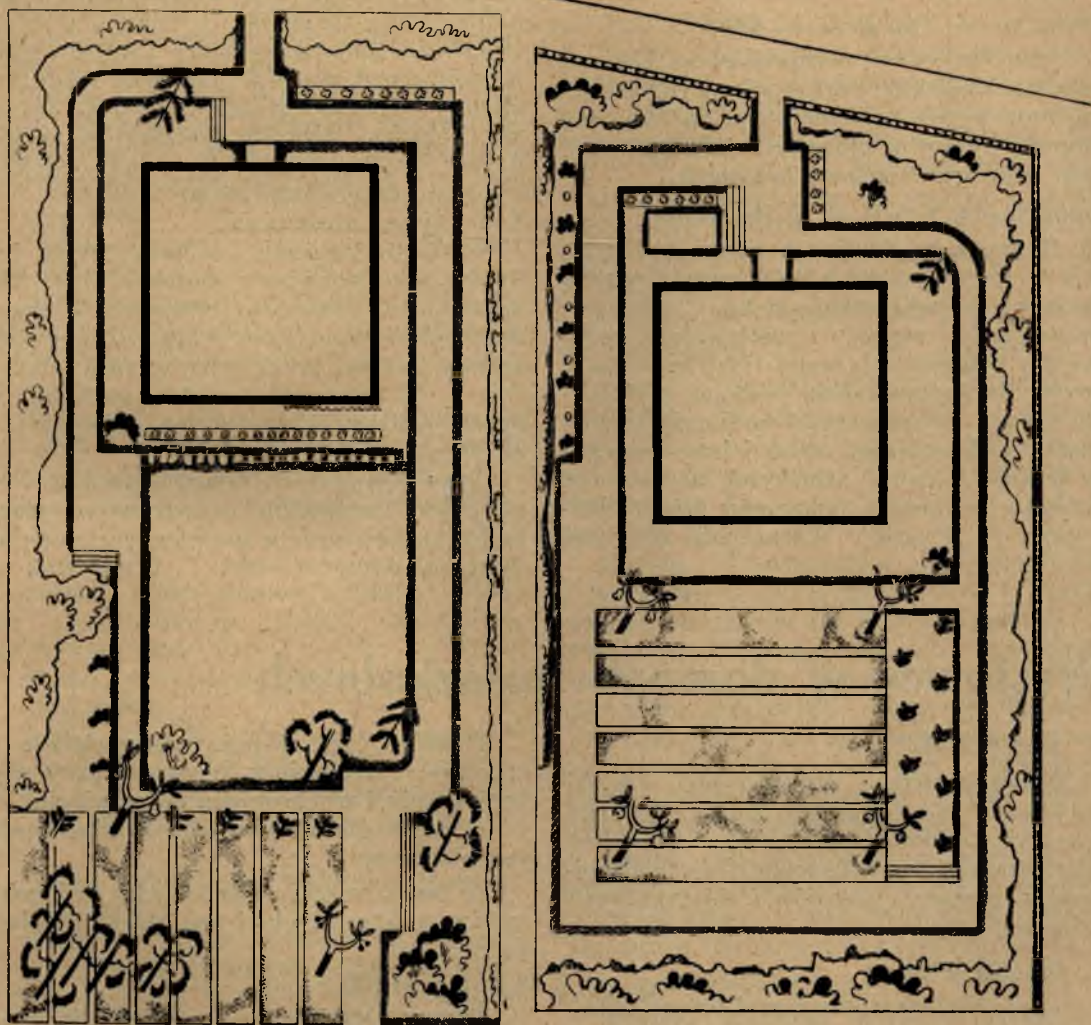
Projektowały B. Brukalska i J. Toeplitzówna.

Wykonała J. Toeplitzówna, Otrębusy.

Drzewa ozdobne i owocowe, krzewy, byliny i róże dostarczone przez „Szkółki Nałęczowskie” inż. Z. Słowińskiego p. Nałęczów.

Kwiaty i warzywa z folwarku Otrębusy st. E. K. D. poczta Brwinów.

Koszt materiału	zł. 147,35
Robocizna	zł. 250.—
Koszt projektu	zł. 100.—

Typy ogródków przy domu Nr. 32 i Nr. 30

Dom y w b u d o w i e

Dla celów dydaktyczno pokazowych przedstawiono budowę domu mieszkalnego w 3-ch różnych stadiach wykonania, t. j. w stanie początkowym budowy (dom Nr. 15), w stanie surowym (dom Nr. 14) i w stanie wykańczania robót (dom Nr. 13).

Dom Nr. 15. Typ B. G. K. 411/6

Stan budowy w stadium początkowym, przedstawiającym wykopy pod fundamenty, murowanie fundamentów, izolację poziomą i pionową, ułożenie belek żelaznych oraz murowanie ścian i kominów.

Dom Nr. 14. Typ B. G. K. Nr. 411/5

Budynek w stanie surowym przedstawia w różnych fazach wykonania więźbę dachową z pokryciem dachu i zawieszeniem rynien, stropy ogniotrwałe z cegły między belkami żelaznymi (system Kleina), stropy drewniane, ślepa podłoga, podsufitki, schody ze sztucznego kamienia (lastrikowe), wolnowiszące, taras i inne szczegóły budowy. Tynki szlachetne na elewacji budynku wykonała pokazowo firma „Fellytyn“ i „Trocal“, Warszawa, Kredytowa 18.

Dom Nr. 13. Typ B. G. K. Nr. 411/4

Budynek wyprowadzony pod dach wraz z pokryciem i wykończeniem robót blacharskich i dekarских przedstawia w różnych fazach wykonanie ścianek działowych, instalacji wodociągowej - kanalizacyjnej, instalacji oświetlenia elektrycznego, tynkowanie ścian i sufitów, fundamenty pod piec w budowie, trzon kuchenny z podgrzewaczem, podłogi sosnowe, posadzki dębowe, posadzki w łazienkach i pralni, malowanie ścian: klejone i olejne, malowanie olejne stolarki, balkon i tynki zewnętrzne.

Ponadto pokazano w powyższym budynku piec pokojowy systemu inż. Ziemiańskiego, Kielce, ul. Wspólna 7 (świadcstwo ochronne Nr. 4228). Malowanie ścian i stolarki przez fabrykę farb i lakierów J. A. Krausse i posadzki gumowe fabryki, Zakłady Kauczukowe „Piastów“ S. A., Warszawa, ul. Złota 35.

Przy powyższych domach przedstawiono pokaz kompletnie urządzonego placu budowlanego wraz z prowizorycznymi budynkami pomocniczymi.

Wystawcy w domach mieszkalnych

1. (typ 412/1).

Parter i piętro. Ministerstwo Opieki Społecznej Departament Służby Zdrowia i Polski Komitet Opieki nad Dzieckiem (Warszawa, Czerniakowska 131), zorganizowały pokazy pokoi mieszkalnych dziecka.

Przedstawiono:

a) projekt wzorowo urządzonego pokoju dla niemowlęcia, meble, pościel, zabawki, rośliny, komplet ubrań, apteczka podręczna, urządzenie łazienki, komplet naczyń do jedzenia, jadłospis dla niemowlęcia,

b) projekt wzorowo urządzonego pokoju dla dziecka w wieku przedszkolnym i szkolnym — jak wyżej,

Ponadto wystawiono niewłaściwie i szkodliwe przedmioty, używane przy pielęgnowaniu i wychowaniu niemowlęcia.

c) kącik dla niemowlęcia w mieszkaniu jednoizbowym,

d) pokaz mebli dzieciennych, zabawki, tablice ze Stacji Opieki nad Matką i Dzieckiem.

2. (typ 412/2).

Piętro. Ministerstwo Opieki Społecznej — Departament Służby Zdrowia i Polski Związek Przeciwgruźliczy — zorganizowały pokaz z dziedziny walki z gruźlicą przez odpowiednie urządzenie pokoi mieszkalnych chorego na gruźlicę. Przedstawiono jak stworzyć mieszkanie chorego na gruźlicę, warunki sprzyjające poprawie zdrowia oraz zapobiegające zapadnięciu

na gruzlicę zdrowych członków rodziny przez pokazanie:

1-szy pokój (mniejszy) — pokoju chorego na gruzlicę w warunkach mieszkaniowych, zezwalających na przeznaczenie dla niego osobnego pomieszczenia.

2-gi pokój (większy) — części pokoju wspólnego przeznaczonej dla chorego w warunkach mieszkaniowych nie zezwalających na przeznaczenie dla chorego osobnego pomieszczenia.

Parter. Centralne Biuro Sprzedaży wyrobów sanitarnych „Cebesan“ Warszawa, Mazowiecka 7 wystawiło model 8-miu wzorowo wyposażonych łazienek.

3. (typ 403).

Parter. Projekt urządzenia mieszkania, inż. arch. Stefan Siennicki.

Meble wykonane przez firmę „Thonet-Mundus“ Polskie Fabryki Giętych Mebli S. A. Oddział Warszawski. Cena kompletu 1.900 zł.

Piętro. Projekt urządzenia mieszkania inż. arch. Odo Józef Litawski — Kraków. Meble wykonane przez Spółdzielnię Stolarską „Stolarz“ — Kalwarja Zebrzydowska.

4. (typ 406/1).

Parter. Meble stalowe z fabryki „Konrad Jarnuszkiewicz i S-ka“, Warszawa. Grzybowska 25.

Piętro. Mieszkanie wolne pokazowe.

5. (typ 406/2).

Parter. Projekt urządzenia mieszkania inż. arch. Odo Józef Litawski — Kraków. Meble wykonane przez Spółdzielnię Stolarską „Stolarz“ — Kalwarja Zebrzydowska.

Piętro. Mieszkanie wolne pokazowe.

6. (typ 404/1).

Parter. Projekt urządzenia mieszkania Stanisława Szreniawa - Rzecki. Meble wykonano przez Wydział Pracy Więźniów Departamentu Karnego Ministerstwa Sprawiedliwości. Cena całego kompletu złotych 2.400. — Cena kompletu mebli kuchennych 401.— zł.

Piętro. Projekt urządzenia mieszkania Stanisława Szreniawa - Rzecki. Meble wykonane przez Wydział Pracy Więźniów Departamentu Karnego Ministerstwa Sprawiedliwości. Cena całego kompletu złotych

2.700.—. Cena kompletu sprzętów kuchennych 516.— zł.

7. (typ 404/2).

Parter. Meble wykonane przez Wydział Pracy Więźniów Departamentu Karnego Ministerstwa Sprawiedliwości. Projekt mebli: Stanisław Szreniawa - Rzecki.

Piętro. Mieszkanie wolne pokazowe.

8. (typ 416/1).

Parter. Urządzenie mieszkania zaprojektowane i wykonane przez firmę „Wnętrze“ Fabryka Mebli w Warszawie i przedstawicielstwo Wielkopolskich Fabryk Mebli — Warszawa, ul. Marszałkowska Nr. 151. Ceny poszczególn. kompletu: pokój mieszkalny 1.800 zł., pokój pani: 1.340 zł., pokój dziecienny 800 zł. Kuchnia 200 zł., przedpokój: 170 zł.

Piętro. Mieszkanie wolne pokazowe.

9. (typ 416/2).

Parter. Mieszkanie wolne pokazowe.

Piętro. Wystawa pościeli, bielizny pościelowej, bielizny nocnej, i stołowej urządziła firma Robert Krauze, Warszawa, Mazowiecka 11.

10. (typ 411/1).

Parter. Towarzystwo Sosnowieckich Fabryk Rur i Żelaza Sp. Akc. w Warszawie, ul. Moniuszki 10. Biuro Sprzedaży — Sosnowiec, Nowopogońska 2, wystawia: rury żebrowe, kute patentu Fawier; grzejniki z rur żebrowych; rury spłóczkowe; rury szczelinowe do ogrodzeń; rury spawane i bez szwu do wodociągów i gazu; rury cienkościennie bez szwu do wyrobu mebli nowoczesnych; słupy do lamp.

Piętro. Urządzenie mieszkania zaprojektowane i wykonane przez atelier Wnętrz i Architektury — Prószyński i Magnuski, Warszawa, Krakowskie Przedmieście 7.

11. (typ 411/2).

Parter. Wystawę wyrobów szklanych (szkła stołowego i oświetleniowego) urządziła Fabryka Szkła dawniej S. Reich i S-ka Akc. w Zawierciu.

Piętro. Mieszkanie wolne pokazowe.

12. (typ 411/3).

Parter. Wystawa planów, wykresów i t. p. urządzona przez Związek Towarzystw Ogrodów Działkowych.

- Piętro.** Mieszkanie wolne pokazowe.
13. (typ 411/4).
(Dom w budowie).
14. (typ 411/5).
(Patrz opis strona 60).

15. (typ. 411/6).

16. (typ 151/2).

Parter i piętro. Urządzenie mieszkania zaprojektowane przez firmę „Wnętrze“ fabryka mebli w Warszawie i przedstawicielstwo Wielkopolskich Fabryk Mebli — Warszawa, ul. Marszałkowska 151. Ceny poszczególnych kompletów: przedpokój 155 zł., stołowy 1.450 zł., kuchnia 500 zł., hall na piętrze 70 zł., sypialnia 985 zł., pokój paniński 580 zł.

17. (typ 151/1).

Parter i piętro. Projekt wzorowej instalacji elektrycznej, w szczególności zastosowanie prądu do celów gospodarstwa domowego opracowała Elektrownia Okręgu Warszawskiego, łącznie ze Stowarzyszeniem Elektryków Polskich. Instalację elektryczną wykonała f-ma inż. Z. Sokołowski, Warszawa, ul. Leszno 67.

Parter. Urządzenie mieszkania wykonane przez Spółdzielnię „Ład“ w Warszawie, ul. Krakowskie Przedmieście 13, według projektu K. Dydyńskiej i J. Grzędzielskiej. Meble wykonane przez Zakład Stolarski J. Semetkowskiego Warszawa. Cena kompletu 2.431 zł. 70 gr.

Piętro. Mieszkanie wolne pokazowe.

19. (typ 402/1).

Parter. Urządzenie mieszkania wykonane przez Spółdzielnię „Ład“ Warszawa, ul. Krakowskie Przedmieście 13, według projektu arch. Czesława Knothego.

Piętro. Wystawa fotografii z wykonanych robót przez Biuro Budowlane Franciszek Roth w okresie 1918 — 1934 r.

20. (typ 405/2).

Parter. Wystawę materaców i tapczanów higienicznych urządziła fabryka „Materaców i Tapczanów Knippenberg i S-ka“, Warszawa, ul. Okopowa 19.

Pokój większy — uszczelniono metalową taśmą „Superhermit“ sposobem zwykłym, zabezpieczającym od zimna, kurzu, zacieków deszczowych i hałasu. Pokój mniejszy — uszczelniono sposobem przeciwigazowym, jako pomieszczenie ochronne

dla celów O. P. L. G. Pozatem wystawiono modele okien uszczelnionych „Superhermit“ przez Biuro Techniczno - Budowlane „Superhermit“, Warszawa, ul. Krucza 44.

Piętro. Mieszkanie wolne pokazowe.

21. (typ 405/1).

Sutereny. Schron przeciwigazowy urządzony przez Komitet Stołeczny L. O. P. P.

Parter. Wystawa sprzętu przeciwigazowego urządzona przez Komitet Stołeczny L. O. P. P. (Liga Obrony Powietrznej Państwa).

Piętro. Mieszkanie wolne pokazowe.

22. (typ 408/2).

Parter. Projekt urządzenia mieszkania arch. Nina Jankowska. Meble wykonane przez Zakłady Mechaniczne Obróbki Drzewa, M. Smolikowski i S-ka, Warszawa, ul. Leszno 114.

Pokój stołowy. Cena za komplet 1.800 zł. Pokój sypialny 1.400 zł.

Piętro. Wystawa tkanin jedwabnych i bawełnianych, materiałów stołowych, bieliznianych i pościelowych, firanek urządziły Zjednoczone Zakłady Włókiennicze K. Scheibler i L. Grohman, S-ka Akcyjna w Łodzi.

23. (typ 408/1).

Parter. Urządzenie mieszkania zaprojektowane przez inż. arch. Barbarę Brukałską. Meble wykonane przez Zakłady Mechaniczne Obróbki Drzewa, M. Smolikowski i S-ka, Warszawa, ul. Leszno 114.

Pokój stołowy: cena za komplet 1.950 zł., pokój sypialny, cena za komplet 2.200 złotych.

Piętro. Mieszkanie wolne pokazowe.

Malowanie i lakierowanie okien, drzwi, lamperji w łazience i kuchni i 2 podłóg w pokojach, wykonała własnymi materiałami Fabryka Farb i Lakierów Towarzystwo „Nobiles“ S. A. Włocławek.

24. (typ 153/2).

Parter i piętro. Projekt urządzenia mieszkania inż. arch. Stefan Siennicki. Meble wykonane przez firmę Thonet-Mundus, Polskie Fabryki Giętych Mebli S. A. Oddział Warszawski. Warszawa, ul. Marszałkowska 141. Cenaumeblowania 4 pokoi: 4.475 zł.

25. (typ 153/1).

Parter i piętro. Mieszkanie urządzone przez Związek Pań Domu, Warszawa, Nowy Świat 9. Meble wykonała Fabryka Mebli w Gosicinie. Tkaniny i ceramika W. Krążowska, Warszawa. Lampy A. Marciniak, S. A. Warszawa. Wieszaki i pręty metalowe do firanek — J. Puchalski. Koszt kompletnego urządzenia mieszkania 3.414 złotych.

26. (typ 52).

Parter. Zarząd Wystawy. Urząd Pocztowy.

Piętro. Mieszkanie wolne pokazowe.

27. (typ 13/1).

Restauracja i kawiarnia.

28. (typ 13).

29. (typ 13).

30. (typ 13).

Fundusz Kwaterunku Wojskowego zamieszcza fotografie, tablice, modele i plany

domów, ilustrujące działalność powyższej instytucji.

31. (typ 13).

Bazar Przem. Ludowego w Wilnie, Zamkowa 8; w Warszawie, Marszałk. 91 — wystawia lniane tkaniny: meblowe, dekoracyjne, użytkowe i ceramikę.

32. (typ 13).

Huta Ludwików S. A. w Kielcach. Wystawia umywalnie, zlewy, kłozety, radiatory stalowe, piece do centralnego ogrzewania, podkowy wmurowywane w kuchnię z boilerami, kuchenki benzynowe „Domagaz“, kuchenki elektryczne, naczynia kuchenne metalowe.

33. (typ 13).

34. (typ 13).

35. (typ 13).

36. (typ 13).

37. (typ 13).

38. (typ 13).

Budowle i urządzenia wystawowe

Poza pełnym uzbrojeniem terenu w postaci ulic, kanalizacji, wodociągu i linii tramwajowej, wykonanych przez Zarząd Miejski m. st. Warszawy oraz oświetlenia elektrycznego, doprowadzonego przez Elektrownię Okręgu Warszawskiego S. A. — Bank Gospodarstwa Krajowego przeprowadził na terenie wystawy drogi i ścieżki komunikacyjne, urządził plac wejściowy i teren pod pawilony i kioski wystawców oraz wybrukował podjazd przy głównym wejściu na wystawę ze stoiskiem dla aut.

Ponadto:

1. Wybudowano na terenie wystawy drewniane pawilony wystawowe zamknięte i otwarte i założono zieleńce przy pawilonach.

Konstrukcja pawilonów szkieletowa, szalowana deskami, kryta papą. Ściany od zewnątrz tynkowane, wewnątrz malowane, podłogi sosnowe i ceglane. Instalacja światła elektrycznego.

Malowanie elewacji farbami krzemowymi i wodoolejnymi firmy Mazowieckie Zakłady Chemiczne „Zagożdżon“ S. A. ul. Widok 3/10.

2. Przebudowano budynki Nr. 27 i Nr. 28 dla potrzeb restauracji z dobudową drewnianej altany i urządzeniem tarasu.

3. Wybudowano publiczne ustępy drewniane.

Powyższe budowle i urządzenia projektował inż. arch. Stanisław Brukowski, a roboty wykonało Przedsiębiorstwo Przemysłowo - Budowlane Filleborn i Szyndler, ul. Markowska 4.

4. Urządzono baseny betonowe dla celów dekoracyjnych z zastosowaniem materiałów izolacyjnych.

Wykonawcy:

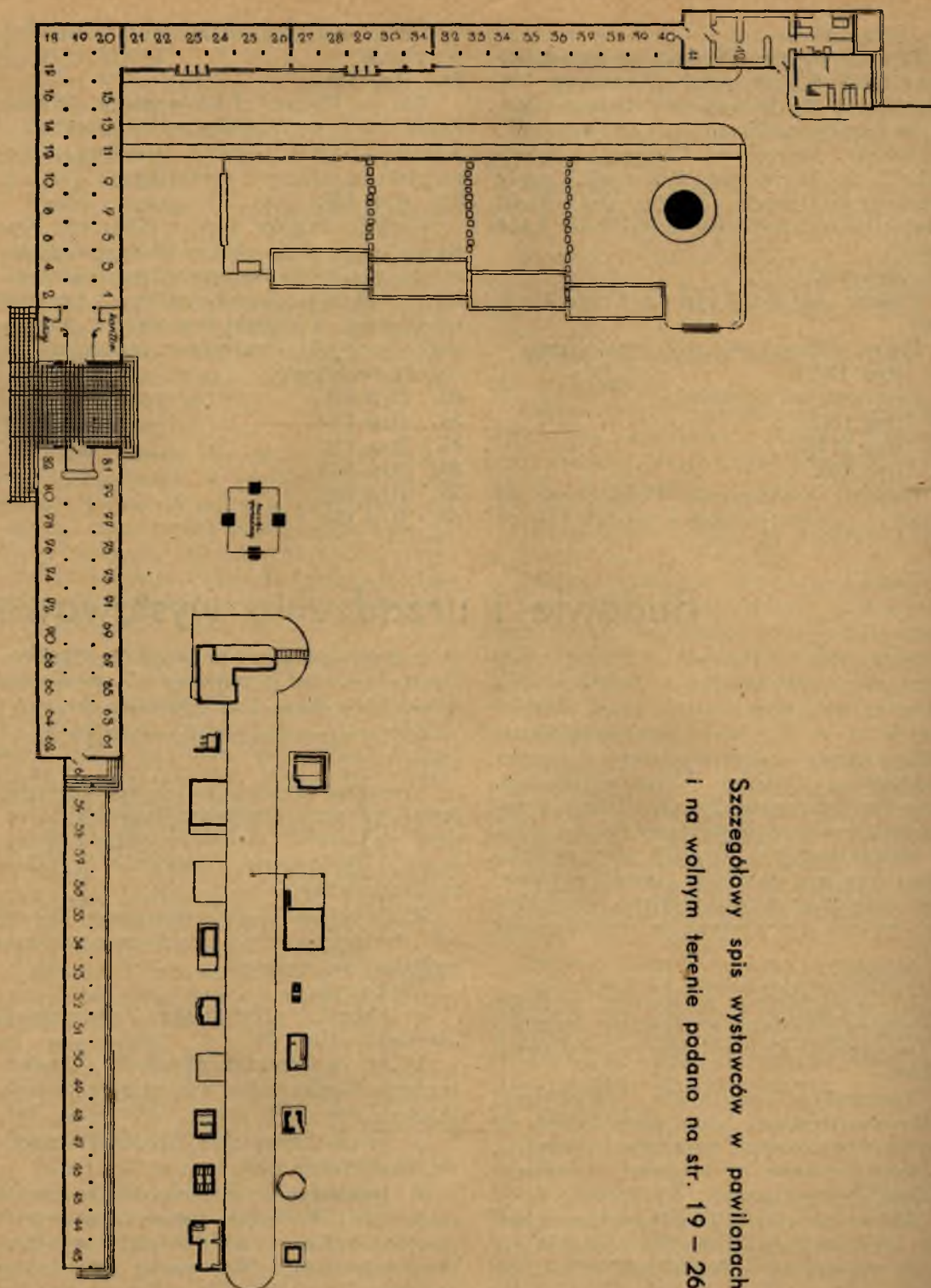
a) Fabryka Materiałów Budowlanych „Izolacja“, Hoża 55,

b) Sz. Fedorowski Widok 20 — reprezentacja Wodochronu i Szczelnitu Galicyjskiego T-wa Naftowego „Galicja“ S. A.

5. Roboty brukarskie: Roman Domagalski, ul. Redutowa Nr. 1.

6. Dostarczenie i pompowanie wody studziennej dla części terenu wystawy — przez hydrofory firmy Fabryka Pomp Turbinowych „Gjot“ Mazowiecka 12 (stoisko Nr. 43).

Szczegółowy spis wystawców w pawilonach
i na wolnym terenie podano na str. 19 – 26

Alfabetyczny spis wystawców

P. otw. — Pawilon otwarty;
P. gł. — Pawilon główny;
P. osz. — Pawilon oszklony;
T. otw. — Teren otwarty;
Bud. — Stoisko w budynkach.

A.

AMERICAN - UNION Fabryka Pieców Sp. z o. o. w Przemysłu, Oddział w Warszawie, ul. Marszałkowska 144. P. osz. 25

B.

BANK GOSPODARSTWA KRAJOWEGO, Warszawa.
Al. Jerozolimskie Nr. 1/3. P. gł. 1, 3, 5
„BIELANY“ Zakłady Przemysłowe S. A. Warszawa,
Kamedułów 71.
„BLACHA CYNKOWA“ Biuro Sprzedaży Walcowni Cynku
Sp. z o. p. w Katowicach, ul. Stawowa 10. T. otw. XVII
BRACIA LUBERT, Fabryka Okuć Budowlanych S. A.
Warszawa, ul. Złota Nr. 34. P. gł. 77

C.

„CEBESAN“ Centralne Biuro Sprzedaży Wyrobów Sanitarnych, Warszawa, Mazowiecka 7. Bud. 2
CEGIELNIA PAROWA WITASZYCE — Jarocin Poznański P. otw. 41
CHORZÓW — Zarząd Miejski. P. gł. 7, 9
„CYNKOWNIA WARSZAWSKA“ (Właśc. Inż. T. Rapacki
i Z. Święcicki) — taśma inż. Sędzimira, Warszawa,
ul. Boduena 3. T. otw. XIX
CZAJEWICZ Edward Bud. Repr. Nasad Kominowych
„Fanko“, Warszawa, Nowogrodzka 34 m. 18. T. otw. XVI
CZĘSTOCHOWSKIE ZAKŁADY CERAMICZNE S. B.
HELMAN i S-ka Oddział w Warszawie, ul. Moko-
towska 49. P. otw. 46
T. otw. VIII

D.

DRUTOWNIA - POZNAŃ w Poznaniu, ul. Św. Marcina 45a.
Ogródki działkowe.

E.

„ETERNIT“ Zakłady Przemysłowe S. A., Warszawa,
Czackiego 14. P. otw. 51
„EXIMIA“ Biuro Techniczne, Warszawa, Kredytowa 16. P. otw. 52

F.

- Zakłady Przemysłowe FELZYTYN i TROCAL, Warszawa,
ul. Kredytowa 18. P. otw. 55
„FIRLEY“ Zjednoczone Fabryki Portland Cementu S. A.,
Warszawa, Czackiego 14. P. otw. 51
FUNDUSZ KWATERUNKU WOJSKOWEGO, Warszawa,
Królewska Nr. 2. Bud. 29, 30
FUNDUSZ PRACY, Warszawa, Traugutta 6. P. gł. 6

G.

- K. GAGATNICKI, S. MODELSKI i B. SŁOMCZYŃSKI Fa-
bryka wyrobów betonowych. Warszawa, ul. Tysz-
kiewicza 25. T. otw. IX.
GAZOWNIA MIEJSKA m. st. Warszawy, ul. Kredytowa 3. P. osz. 21, 22
„GJOT“ Fabryka Pomp Turbinowych, Warszawa, ul. Ma-
zowiecka 12. P. otw. 43
GNASZYŃSKIE ZAKŁADY CERAMICZNE S. A. Biuro
Sprzedaży, Warszawa, Pl. Napoleona 1. T. otw. VII
„GOŁKÓW“ Inż. H. Gołogowski, Fabryka Wyrobów Beto-
nowych. Warszawa, Al. Jerozolimskie 21. T. otw. IV
„GUDRONIT“ W. Ciszewski, Warszawa, ul. Krakowskie
Przedmieście 17. P. gł. 82

H.

- HUTA BANKOWA Tow. Akc. Zakładów Hutniczych w Dą-
browie. P. otw. 58
HUTA LUDWIKÓW S. A. Kielce. Bud. 32

I.

- „IMPREGNACJA“ Fabryka Papy Dachowej Tow. z o. o.
Centrala — Bydgoszcz. T. otw. XI
INSTYTUT GOSPODARSTWA DOMOWEGO, Warszawa,
ul. Nowy Świat 9. P. osz. 30-41
WARSZAWSKA FABRYKA IZOLACJI KORKOWEJ Wła-
dysław Wierusz - Kowalski, Warszawa, ul. Dworska 14. P. gł. 78

J.

- KONRAD JARNUSZKIEWICZ i Ska, Zakłady Wyrobów
Metalowych, Warszawa, ul. Grzybowska 25. Bud. 4

K.

- „KADZIELNIA“ Spółka Akcyjna Zakłady Przemysłowe,
Warszawa, ul. Boduena 1. T. otw. VI
KATOWICE — Zarząd Miejski. P. gł. 7, 9, 11
KATOWICKA S. A. Dla Górnictwa i HUTNICTWA, Kato-
wice, ul. Kościuszki 30. P. gł. 68
KAWENCZYŃSKIE ZAKŁADY CEGIELNIANE: Kazimierz
Granzow, Warszawa, ul. Wiejska 9. P. otw. 45
KAMIENIOŁOMY i KAMIENIARSTWO Sp. z o. o., War-
szawa, ul. Korzeniowskiego 5. P. otw. 49
KNIPPENBERG i Ska, Fabryka Sprężyn i Higienicznych
Materacy sprężynowych, Warszawa, ul. Okopowa 14. Bud. 20
KOMUNALNA KASA OSZCZĘDNOŚCI Powiatu Warszaw-
skiego, Warszawa, ul. Zgoda 7. P. gł. 18, 19, 20

Fabryka Farb i Lakierów J. A. KRAUSSE, Warszawa,
ul. Bonifraterska 9. P. gł. 67
KUŹNICKI Emil, Fabryka Tektury Dachowej, Produktów
Chemicznych i Asfaltu S. A. Oświęcim. T. otw. XIV

L.

LIGA OBRONY POWIETRZNEJ PAŃSTWA, Komitet Sto-
łeczny, Warszawa, Al. Jerozolimskie 6. Bud. 21
„LILPOP, RAU i LOEWENSTEIN“ Sp. Akc., Towarzystwo
Przemysłowe Zakładów Mechanicznych, Warszawa,
ul. Bema 65. P. osz. 23
Towarzystwo Braci L. i Al. LOURIÉ, Pińsk. P. gł. 73
LUDOWEGO PRZEMYSŁU BAZAR w Wilnie, ul. Zamko-
wa 8. Oddz. w Warszawie, ul. Marszałkowska 91
(w podwórzu). Bud. 31

Ł.

„ŁAD“ Spółdzielnia z o. o., Warszawa, Krakowskie Przed-
mieście 13. Bud. 18
ŁAWACZ Piotr i Synowie w Końskich, Fabryka Drzewczek
hermetycznych Spółka z ogr. odp., Oddział w War-
szawie, ul. Daniłowiczowska 2. P. osz. 26

M.

„MARYWIL“ Fabryka WYROBÓW Szamotowych i Kamion-
kowych w Radomiu, ul. Marywilska 24. P. otw. 44
MINISTERSTWO OPIEKI SPOŁECZNEJ, Departament
Służby Zdrowia, Warszawa. Bud. 1, 2
P. osz. 27,
28, 29
MINISTERSTWO SPRAWIEDLIWOŚCI, Departament Kar-
ny, Wydział Pracy Więźniów, Warszawa. Bud. 6, 7

N.

„NOBILES“ Fabryka Farb i Lakierów, Warszawa, ul. Emilji
Plater 5. T. otw. XVIII

O.

ZWIĄZEK TOWARZYSTW OGRÓDKÓW DZIAŁKOWYCH
R. P., Poznań, Matejki 40/41. Bud. 12
OKUĆ BUDOWLANÝCH FABRYKA, Inż. K. Dobrowolski
i Ska, Warszawa, ul. Krowia 6/8. P. gł. 75

P.

„PAGED“ Polska Agencja Eksportu Drewna, Spółka z ogr.
odp. Centrala — Gdynia, ul. Świętojańska 44, Oddział P. gł. 74, 76
w Warszawie, ul. Zielna 46. T. otw. II
FABRYKA TEKTURY SMOŁOWCOWEJ i ASFALTU
A. PESZKE, Warszawa, ul. Zawiszy 8. T. otw. XIV
„PIASTÓW“ Zakłady Kauczukowe S. A., Warszawa,
ul. Złota 35. T. otw. XX.

- PIEKUTOWSKI i PŁACHECKI, Zakłady Ceramiczne „KORWINOW“, Warszawa, ul. Grażyny 18. T. otw. IX
 P. i M. Atelier Wnętrz i Architektury, Warszawa, ul. Krakowskie Przedmieście 7. Bud. 10
 POCZTOWA KASA OSZCZĘDNOŚCI, Warszawa. P. gł. 2, 4
 POLITECHNIKA WARSZAWSKA — Katedra Budownictwa. P. osz. 30-41
 „POLSTROP“ Spółka dla Budowy Stropów Betonowych Sp. z o. o. Lwów, Oddział w Warszawie, ul. Estońska 6. T. otw. V
 POŁUDNIOWO - POLSKICH HUT SZKLANYCH TOWARZYSTWO, Belgijska Spółka Akcyjna, dawniej Południowo-Rosyjskich Hut Lustrzanych, Warszawa, ul. Bracka 5. P. gł. 81
 POMORSKIE ZAKŁADY CERAMICZNE S. A. w Grudziądzu T. otw. X
 PORADNIA BUDOWLANA przy P. T. R. M., Warszawa, Al. Jerozolimskie 1. P. osz. 30-41

R.

- RADA NACZELNA ZWIĄZKÓW DRZEWNYCH w Polsce, Warszawa, ul. Boduena 2. P. gł. 69-72
 RADZIMIŃSKI Stanisław Inż., Fabryka Wyrobów Betonowych, Warszawa, ul. Wilanowska 22. P. otw. 56
 Fabryka Szkła, dawniej S. REICH i Ska, S. A. w Zawierciu. Bud. 11
 POLSKIE TOWARZYSTWO REFORMY MIESZKANIOWEJ, Warszawa, Krakowskie Przedmieście 5. P. osz. 30-41
 RZEWUSKI i Ska, Fabryka Maszyn, Warszawa, ul. Ordynacka 7. T. otw. XI

S.

- SEMETKOWSKI J., Zakłady Stolarskie, Warszawa. Bud. 18
 SMOLIKOWSKI M. i Ska, Zakłady Mechaniczne Obróbki Drzewa, Warszawa, ul. Leszno 114. Bud. 22, 23
 „SOLOMIT“ Fabryka płyt budowlano-izolacyjnych, Katowice, ul. Mickiewicza 36; w Warszawie, ul. Marszałkowska 17 m. 14. P. gł. 80.
 SOSNOWIECKICH FABRYK RUR i ŻELAZA S. A. Towarzystwo w Warszawie, Moniuszki 10. Bud. 10.
 ZAKŁADY „SOLVAY“, Tow. z ogr. por. w Polsce, Warszawa, ul. Czackiego 14 i Tow. Górn. Przem. „SATURN“ Sp. Akc. P. otw. 54
 TOWARZYSTWO STARACHOWICKICH ZAKŁADÓW GÓRNICZYCH S. A., Warszawa, Boduena 1. T. otw. 1
 „STOLARZ“ Spółdzielnia Stolarska w Kalwarji Zebrzydowskiej. Bud. 3, 31
 STOWARZYSZENIE ZAWODOWE PRZEMYSŁOWCÓW BUDOWLANYCH R. P., Warszawa, Widok 22. P. osz. 30-41
 „SUPERHERMIT“ Biuro Techniczno - Budowlane, Sp. z o. o. Warszawa, ul. Krucza 44. Bud. 20.
 SYNDYKAT POLSKICH HUT ŻELAZNYCH, Poradnia Stosowania Żelaza, Katowice, Lompy 14. P. gł. 61-66
 i T. otw. III

- „SZCZAKOWA“ S. A. Fabryki Portland - Cementu, Bielsko,
ul. Krasińskiego 32. P. otw. 50
- SZMIDT Edmund, Wytwórnia Wyrobów Betonowych i Ksy-
litolowych, Warszawa, Grójecka 56. P. otw. 57
- T.**
- THONET - MUNDUS, Polskie Fabryki Giętych Mebli S. A.
Oddział w Warszawie, Marszałkowska 141. Bud. 3 i 24
- TOWARZYSTWO KONTYNETALNE DLA HANDLU
ŻELAZEM, Kern i Ska, Kraków, ul. Kopernika 6, Od-
dział Warszawa. Królewska 18. P. osz. 24
- TOWARZYSTWO OSIEDLI ROBOTNICZYCH, Warszawa, Pawilon własny
42 przy P. otw.

V.

- Zakłady Przemysłowe VITRUM w Warszawie, ul. Orla 6. P. gł. 79

W.

- WEBER Jan Inż., Budowlana Ska Akc., Warszawa, Wa-
welska 78. P. otw. 48
- „WNĘTRZE“ Fabryka Mebli w Warszawie i Przedstawi-
cielstwo Wielkopolskich Fabryk Mebli, Warszawa,
Marszałkowska 151. Bud. 8
- Włókiennicze Zjednoczone Zakłady K. SCHEIBLER
i L. GROHMAN w Łodzi. Bud. 22
- WOJEWÓDZKI URZĄD ŚLĄSKI w Katowicach. P. gł. 7, 9, 11
- „WYSOKA“ Tow. Fabryk Portland - Cementu, P. otw. 53
- „WOŁYŃ“ Tow. Fabryk Portland - Cementu, W-wa, Ma-
zowiecka 7. P. otw. 53
- Zakłady Przemysłowe „WUKO“, Warszawa, ul. Radzymiń-
ska 112/114. T. otw. XIII

Z.

- ZAKŁAD UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH, W-wa, Czer-
niakowska 231. P. gł. 13, 15
- ZARZĄD MIEJSKI m. st. Warszawy. P. gł. 8, 10, 12,
14, 16, 17
- ZWIĄZEK PAŃ DOMU, Warszawa, Nowy Świat 9. Bud. 25
- ZWIĄZEK REWIZYJNY SPÓŁDZIELNI I ZRZESZEŃ
PRACOWNICZYCH, Warszawa. P. osz. 30-41

Wszystkie drogi prowadzą do Warszawy...

Warszawa, stolica kraju — to serce i mózg Polski, to centrum jej systemu krwionośnego. Tu zbiegają się wszystkie nici spraw politycznych, gospodarczych, społecznych, kulturalnych. Stąd wychodzą na cały kraj dyspozycje, regulujące życie polskie. Warszawa promieniuje wokół, stwarza nastroje, decyduje zarówno w sprawach kultury, sztuki, literatury, jak i mody, smaku, stylu i gustu.

Warszawa leży na skrzyżowaniu wszystkich dróg Polski.

Poznajcie Warszawę! Przyjeżdżajcie tu jaknajczęściej! Tutaj tętno życia polskiego pulsuje najżywiej. W Warszawie w licznych zbiorach i muzeach ujrzycie skarby sztuki i pamiątek polskich. W Zamku Królewskim i Łazienkach ujrzycie świetne pamiątki przeszłości Polski. Warszawa posiada najlepsze teatry polskie, jedne z najlepszych na świecie. Na placach i ulicach miasta ujrzycie żywe tempo ruchu wielkomiejskiego, a liczne

lokale rozrywkowe, pozwolą wam zapomnieć o wolnem tempie życia prowincji, napelniać was pogodnem usposobieniem, nową energją i świeżym zapalem do dalszych wysiłków.

Warszawa koncentruje spłot wszystkich interesów życia gospodarczego. Tu powstają nowe zamierzenia gospodarcze; tu zawierane są wielkie i małe interesy handlowe; tu, na łamach prasy omawiane są tysiączne sprawy życia polskiego; tutaj najkorzystniej przedstawicie i zaprezentujecie wasze interesy, towary, nie zapominajcie bowiem, że Warszawa jest wielkim, miljonowym konsumentem i odbiorcą waszych towarów. Musicie więc poznać wymagania, życzenia i gusty tego miljonowego klienta, musicie wejść z nim w bezpośredni stosunek.

Przyjeżdżajcie więc często do Warszawy — po orientację, po rozrywkę, w interesach — tutaj zawsze oczekują was nowe korzyści — kulturalne, duchowe, materialne... Warszawa serdecznie Was zaprasza...

Akcja budowlana i majątek nieruchomy Instytucji Ubezpieczeń Społecznych

Fundusze Instytucji Ubezpieczeń Społecznych są ulokowane w następujących rodzajach nieruchomości:

- a) w domach czynszowych;
- b) w szpitalach, zakładach leczniczych, kolonjach letnich i w budynkach administracyjnych Ubezpieczalni Społecznych;
- c) w placach niezabudowanych.

Wśród nieruchomości o charakterze dochodowym, na pierwsze miejsce wysuwają się domy czynszowe. W nieruchomościach tych ulokowały Instytucje Ubezpieczeń Społecznych na dz. 1 stycznia 1934 r. w zaokrągleniu zł. 107.340.000.

W szpitalach, zakładach leczniczych, kolonjach letnich i w budynkach administracyjnych Ubezpieczalni Społecznych ulokowano na dzień 1 stycznia 1934 r. w zaokrągleniu zł. 102.455.000.

W placach niezabudowanych ulokowano w tym czasie w zaokrągleniu zł. 7.840.000.—, czyli we wszystkich nieruchomościach ulokowano na dz. 1 stycznia 1934 r. w zaokrągleniu zł. 217.635.000.—.

Akcję budowlaną własną na szerszą skalę podjęły Instytucje Ubezpieczeń Społecznych dopiero w 1930 r., z inicjatywy ówczesnego Ministra Pracy i Opieki Społecznej Aleksandra Prystora, na mocy uchwały Rady Ministrów z 4.XII.1929 r. Akcja ta została ześrodkowana w Stowarzyszeniu Budowlano - Mieszkaniowym Zakładów Ubezpieczeń Społecznych.

Instytucje Ubezpieczeń Społecznych ponadto pośrednio wydatnie poparły akcję kredytowo - budowlaną przez zasilenie Państwowego Funduszu Budowlanego bądź dro-

gą zakupu papierów wartościowych Banku Gospodarstwa Krajowego, znajdujących się na Państwowym Funduszu Budowlanym, bądź drogą uskutecznienia w Banku Gospodarstwa Krajowego na rachunek P. F. B. specjalnych lokat długoterminowych a wreszcie w drodze udzielania na ten cel bezpośrednio pożyczek samorządom i spółdzielniom mieszkaniowym.

Akcja budowlano - mieszkaniowa Instytucji Ubezpieczeń Społecznych objęła 11 większych miast. W czasie od roku 1930 do 1933 r. wybudowano w 3-ch serjach 4.321 mieszkań o 10.267 izbach kosztem złotych 64.400.000, biorąc w zaokrągleniu. Przeciętny koszt budowy metra sześć. I-ej serji (lata 1930 — 31) wyniósł 58,14 zł., w II-ej serji (lata 1931 — 32) koszt 1 m³ wyniósł złotych 49,09, a w III-ej (lata 1932 — 33) zł. 39,56.

W r. 1933 i 1934 działalność budowlano - mieszkaniowa Instytucji Ubezpieczeń Społecznych ograniczyła się głównie do dalszego prowadzenia poprzednio rozpoczętych budowli oraz do budowy domów jednorodzinnych w Warszawie i jednego domu mieszkalnego i biurowego w Gdyni.

Budowa domów jednorodzinnych odpowiadała w latach 1933 i 1934 zamierzeniom polityki gospodarczej Rządu, umożliwiając pracownikom umysłowym zdobycie własnego, taniego domku przy stosunkowo niedużym wkładzie gotówkowym.

W roku bieżącym i przyszłym zamierzenia Z. U. S. idą w kierunku rozszerzenia akcji budowlanej i dalszego lokowania kwot na Państwowym Funduszu Budowlanym w Banku Gospodarstwa Krajowego.

Postęp techniczny a materiały budowlane w Polsce

W wytycznych polityki budowlanej wobec różnego rodzaju materiałów zachodzą na całym świecie ogromne zmiany. Zmiany te są ściśle połączone z rozwojem techniki oraz przemysłów pracujących dla budownictwa. Odwiecznie używane materiały budowlane, jak np. kamień i drzewo coraz częściej zastępowane są przez cegłę, cement i żelazo. W Polsce, posiadającej tak silnie zakorzenione tradycje budownictwa drewnianego, pierwsze zaczątki zmiany polityki budowlanej zainicjowane zostały przez Kazimierza Wielkiego. Przejściowa polityka wybitnego popierania przed kilku laty budownictwa drewnianego uległa obecnie słusznej rewizji. Różne się na to złożyły przyczyny. Postęp techniczny, który z warsztatów rzemieślniczych stworzył przemysł fabryczny, objął również w swe posiadanie i budownictwo. Podobnie jak i w innych działach produkcji, zasadnicze przemysły pracujące dla budownictwa, a więc cegielnie, cementownie, huty oraz metalowy przemysł przetwórczy, wytwarzają masowo poszczególne elementy budowlane. Przemysły te mogą pokryć zapotrzebowanie budownictwa całych osiedli: domków seryjnych, budownictwa blokowego i t. p. — opierając się na współczesnych zdobyczach nowej techniki budownictwa szkieletowego, w którym funkcję dźwigania pełni szkielet żelazny, a wypełnienia cegła pusta, lekkie betony i t. p. materiały zastępcze. Legenda o nadmiarze posiadania lasów w Polsce należy już do przeszłości. Polska posiada wprawdzie pewne większe skupienia leśne, jednak ogólne zalesienie Polski wynosi 21,7 proc., podczas gdy w Niemczech np. jest wyższe, gdyż wynosi 27,2 proc. Słusznie więc podniosło alarm Lwowskie Towarzystwo Politechniczne z okazji ogromu ostatniej powodzi małopolskiej wynikłej m. i. również na skutek dewastacji lasów górskich. Jak wiadomo, oprócz do-

datniego wpływu na klimat lasy w górach zmniejszają wezbranie i łagodzą odpływ wielkich wód. Polskie Towarzystwo Politechniczne w specjalnym memorjale wskazuje na zmniejszenie obszaru leśnego Polski, który od chwili odzyskania niepodległości zmalał z 9 milionów ha na 7 milionów ha. (Ilustrowany Kurjer Codzienny Nr. 94 z dn. 4.IV.1935 r. w art. p. t. „Polski świat naukowo techniczny bije na alarm! — Trzeba ratować lasy, które chronią kraj przed powodzią“).

Kwestja taniości budownictwa drewnianego wysuwana również swego czasu jest wysoce problematyczna, jeżeli uwzględni się jego nietrwałość. W czasach kiedy technika budowlana postępuje na całym świecie naprzód nie możemy popierać materiałów przeszłości.

Wydaje się, że w Polsce należy również realizować współczesne zdobycze budownictwa, do którego już dojrzała zarówno przez posiadanie odpowiednich sił technicznych, jak również przemysłów, które dostosowują swoje możliwości produkcyjne do zmienionych warunków technicznych i związanej z tem nowej techniki budowlanej.

Biorąc więc powyższe pod uwagę, należałoby się zastanowić czy celowe jest popieranie i finansowanie w tych warunkach budownictwa drewnianego. Drzewo i tak znajduje swój naturalny zbył w formie przerobionej w urządzeniach wewnętrznego wyposażenia budynków, a w pozostałych przemysłach, pracujących dla budownictwa ogniotrwałego, bezrobocie się zmniejsza. Nie stwarzajmy dawnej Polski drewnianej na nowo, faktyczne bowiem warunki materiałowe dzisiejszej Polski wskazują, że raczej winna być murowana, cementowa i stalowa.

M. K.

Gaz jako paliwo w gospodarstwie domowym

Jedną z najważniejszych podstaw zdrowego i ekonomicznego ugruntowania i rozwoju wolnego państwa jest racjonalna gospodarka dobrem, które w różnych postaciach znajduje się ukryte wewnątrz ziemi. Jednym z takich dóbr obok innych wysoko-wartościowych jest węgiel, którego wydobycie i zużycie winno być tak uregulowane, aby oszczędną gospodarką nie zużywać go niepotrzebnie i zapewnić posiadanie go w dostatecznej ilości przyszłym pokoleniom.

Doniosłą rolę uszlachetnienia węgla i wydobycia z niego cennych surowców dla różnych fabrykacji spełnia z dużym pożytkiem dla państwa gazownictwo.

Węgiel dla gazownictwa nie jest środkiem opałowym, jak dla innych przemysłów, lecz surowcem, który poddany procesowi odgazowania przemienia się w gaz i koks oraz daje cały szereg wartościowych produktów, jak smoła, amoniak, benzol i t. p., które to produkty przy bezpośrednim spalaniu węgla bezpowrotnie są stracone. Ameryka i państwa zachodnio-europejskie zrozumiwały tę doniosłą rolę, spełnianą przez gazownictwo, otoczyły je należyłą opieką, i tam daje się zauważyć spadek użycia węgla, jako opału, na korzyść gazu i koksu, co naturalnie, świadczy o racjonalnej gospodarce w tym kierunku, a to tembardziej, że przemysł gazowniczy jest ściśle związany z samoobroną państwa, dając, poza innymi b. ważnymi produktami, potrzebne surowce do wyrobu środków wybuchowych. Miarą zainteresowania się Ameryki i państw Zachodniej Europy gazownictwem, jest spożycie gazu na głowę mieszkańca rocznie i cyfrowo przypada w Ameryce na jednego mieszkańca gazu rocznie za 872 zł., w Anglii za 655 zł., w Niemczech za 130 zł., w Polsce — za 4 zł.

Zależnie od systemu pieców potrzeba do wytworzenia 1 m³ gazu przeciętnie 2,2 kg. węgla, przyczem najmniej połowa odgazowanego węgla wraca w postaci koksu, zaś gaz użyty jako opał, co na podstawie bardzo dokładnych badań stwierdzono, zastępuje w gospodarstwie domowym 4 — 10

kg. węgla, w przemyśle do 6 kg. Używanie zatem gazu, jako środka opałowego, zaoszczędza zużycie węgla, który może być użyty jako materiał eksportowy, lub zachowany dla przyszłych pokoleń.

Gazownictwo polskie, poza gazem ziemnym, jak z przytoczonych powyżej cyfr widać, przedstawia się bardzo skromnie. Nie należy zapominać, że Anglja posiada na 43 miliony mieszkańców 1.800 gazowni, Niemcy na 60 milionów mieszkańców — 1.600 gazowni, Francja na 48 milionów mieszkańców — 1.000 gazowni, Holandja na 7.650.000 mieszkańców — 187 gazowni, Polska na 32 miliony mieszkańców — 122. Przypada zatem jedna gazownia w Anglii na 23.000 mieszkańców, w Niemczech — na 36.250, we Francji na 48.000, w Holandji na 42.000, w Polsce na 246.000 mieszkańców. Z ogólnej ilości 140.000.000 m³ gazu wytwarzanego z węgla w Polsce trzecią część wytwarza Gazownia Warszawska, która, idąc za hasłem: „wyścig pracy“, zastąpiła dawne systemy wytwarzania gazu nowymi urządzeniami, które spowodowały osiągnięcie jaknajdalej idących oszczędności w produkcji i pozwoliły na utrzymanie ceny gazu konkurującej w zupełności z ceną innych materiałów opałowych.

Najważniejszym źródłem spożycia gazu jest i będzie zawsze gospodarstwo domowe. Nowoczesne budownictwo w dobie ciągle trwającego kryzysu musiało odstąpić od

dawnych form budowania i przystosować się do rzeczywistych skromnych potrzeb człowieka, — jednym słowem, buduje dom na miarę człowieka. Mieszkanie nowoczesne ma być skromne, zdrowe i praktyczne. Podobnie jak samo mieszkanie, tak samo i życie w nim musi być odpowiednio dostosowane do potrzeb i wymogów, — a staje się to życie trudniejsze, gdy trzeba zachować kulturę mieszkania bez możliwości oplacania służby. Wtedy na widownię występuje pani domu, która musi przy braku odpowiednich urządzeń prowadzić walkę z głodem, brudem, zimnem i gorącem. Gaz jest jedynym środkiem opałowym, który w nowoczesnym mieszkaniu w tej walce pani domu rzetelnie dopomaga.

Kuchnia gazowa czysta, łatwa do oczyszczenia i obsługi ułatwia oszczędzenie pomieszczenia kuchennego, zajmując mało miejsca, pozwala nawet w starych, większych rozmiarach kuchniach na urządzenie łazienki. Idealną formą kuchni gazowej

jest kuchnia stolikowa, wyposażona w 3 lub 4 palniki i piekarniak. Kuchnia taka wystarcza na ugotowanie obiadu dla rodziny złożonej z 3—6 osób. Naturalnie, że i oszczędnościowa dwupłomienna kuchenka i osobny piekarniak zupełnie zrobią to samo, jednak dla większej ilości osób urządzenie to jest niewystarczające. Panie, uczestniczące w bezpłatnych pokazach Gazowni, które odbywają się w każdą środę o godz. 17-ej w sali przy ul. Kredytowej Nr. 3 zaznajomiły się dokładnie z bardzo oszczędnym gotowaniem i pieczeniem w naczyniach wieżowych i piekarniakach „prodige”. Gotowanie strawy codziennej w tych naczyniach jest w stosunku

do opału gazowego groszowym wydatkiem przy zachowaniu zasad czystości, higieny i zdrowego smacznego jedzenia.

Pewną dolegliwością budżetu domowego są stałe rachunki miesięczne za gaz, telefon, elektryczność i t. p. Tę niedogodność co do gazu łatwo się usuwa, żądając od Gazowni dostarczenia gazomierza automatycznego, do którego w miarę potrzeby można włożyć nawet kilkanaście monet 20 lub 50-groszowych naraz, za które otrzymuje się według obowiązującej taryfy odpowiednią ilość gazu.

Obok walki z głodem, ważna jest walka z brudem (pranie bielizny, mycie naczyń, kąpiel), — w walce tej gaz odgrywa pierwszorzędną rolę, jest to bowiem jedyny opał, który zastosowany do odpowiedniego aparatu daje każdą ilość, w miarę żądania, mniej lub więcej gorącej, a nawet gotującej się wody. Począwszy od małej termy, która daje 3 — 6 litrów wody ciepłej na minutę, aż do automatów wieloczerpalnych, gazownictwo posiada aparaty do wytwarzania ciepłej wody w najuboższym i najbardziej luksusowym mieszkaniu, aparaty ceną odpowiadające każdemu obywatelowi miasta. Najnowszy typ pieca kąpielowego, całkowicie wyrabiany w kraju, daje 12 litrów wody na minutę. Na zagrzanie wody w ilości 160 litrów do kąpieli zużywa około 1,5 m³ gazu, czyli że kosztem 40 groszy można mieć zdrową kąpiel w domu. Piec kosztuje 250 zł. i podobnie jak i inne aparaty sprzedaje go Gazownia Warszawska na dogodne spłaty ratalne.

Ogrzanie małych kuchen, korytarzy, przedpokojów, łazienek — sprawia dużo trudności, o ile ma się to odbywać za pomocą pieców węglowych czy koksowych. Donoszenie opału, żmudne zapalanie, czyszczenie pieca, usuwanie żużla, popiołu, sadzy — jest robotą brudną, spełnianą zwykle przez służbę domową; unika się tego łatwo przez zainstalowanie pieca gazowego, który w każdej chwili może być bez trudu uruchomiony, stosownie do potrzebnej temperatury regulowany i zużywający tylko tyle opału, ile konieczna potrzeba tego wymaga. Może on być użyty korzystnie, jako dodatkowe ogrzewanie przy ogrzewaniu centralnem, wreszcie do ogrzewania sal koncertowych, kinoteatrów, biur, sklepów, świątyń i szczególnie dla lokali wymagających ogrzania na pewien ograniczony przeciąg czasu, jak sale posiedzeń, zebrań i t. p.

Gaz wreszcie pomaga pani domu w walce z gorącem. Lodownie podgrzewane gazem są doskonałe i tanie w użyciu i utrzymują produkty spożywcze, ulegające zepsuciu, w stanie świeżym.

Prócz podanych są inne rodzaje zastosowania gazu w gospodarstwie domowem, a mianowicie: do żelazek do prasowania, maszynek fryzjerskich, a wreszcie do oświetlenia.

Używanie gazu w gospodarstwie domowem zaoszczędza pani domu wiele czasu, i każda gospodyni, która nie chce połowy swego życia spędzać w kuchni, stosuje gaz, jako opał, bo nie tracąc czasu na długie rozpalanie ogniska, jak przy węglu, ma łatwość osiągnięcia potrzebnej temperatury, a wszystko to się odbywa za pomocą odpowiedniego przekręcania kurka, umieszczonego przy kuchence. To umiejętne manipulowanie kurkiem gazowym daje tyle ciepła, ile go rzeczywiście potrzeba i zapewnia oszczędne używanie gazu, jako opału. Jeżeli do zagotowania zawartości garnka potrzeba przez parę minut dużego płomienia, zużywającego około 450 l. gazu na godzinę, to do utrzymania tej zawartości w stanie gotowania wystarczy płomień zużywający do 50 l. gazu na godzinę. Ponieważ ta druga czynność wymaga przy gotowaniu najwięcej czasu, łatwo pojąć, dlaczego gaz jest najtańszem znanem

paliwem kuchennem. Naturalnie, że gotowanie systemem wieżowym daje dalsze oszczędności, których przy żadnem innem paliwie osiągnąć nie można. Podobnie oszczędnie można używać piekarniaka gazowego, który zasadniczo tem się różni od opalanego węglem, że może on być ogrzewany ze wszystkich stron, albo wyłącznie dołem lub górą, co umożliwia pieczenie mięsa, podobnie jak przy użyciu rusztu bez dodawania jakiegokolwiek dodatkowego tłuszczu.

Ogólnie mówiąc, palenisko gazowe zajmuje mało miejsca, jest łatwe do oczyszczenia i nie daje dymu i sadzy, nie brudzi i nie niszczy naczyń kuchennych, które w czasie gotowania pozostają czyste, i nie przepalają się jak przy węglu. Odłączenie kuchni od piekarniaka daje pewne zaoszczędzenie czasu i inny dogodniejszy podział zajęć kuchennych, gdyż pieczenie niezależnie od gotowania może się odbywać w dowolnym czasie.

Jedną z plag, dających się przykro odczuwać mieszkańcom Warszawy, jest plaga dymu; szczególnie w porze zimowej, obserwujemy codziennie czarną chmurę dymu unoszącą się nad miastem. Chmura ta to drobny niespalony węgiel, który w postaci sadzy spada na miasto, wciska się do mieszkań, niesie z sobą brud i dostaje się do naszych płuc. W tej walce z dymem gaz użyty, jako opał, spełnia poważne zadanie, bo bezdymne spalanie gazu przyczynia się do oczyszczenia powietrza, tak bardzo potrzebnego dla naszego zdrowia.

Wszelkich porad technicznych i wskazówek zastosowania gazu udziela Zarząd Gazowni Miejskiej, ul. Kredytowa 3.

BETON W DROBNEM

Głównym celem wystawy mieszkaniowej na „Kole” jest pokazać, jak można budować dobrze a tanio. Nie jest to takie proste, bo budownictwo wymaga materiałów trwałych, o wypróbowanej wartości, a to znów odbija się na cenie, towar bowiem tani często jest gorszego gatunku. Są jednakże liczne czynniki, które pozwalają na zachowanie zasady, aby budować dobrze a tanio. Są nimi: przemysłany plan budowy, należyta organizacja jej wykonania i zużycie odpowiednich materiałów. Ważnym także czynnikiem jest możliwość wykorzystania własnej pracy przy drobnych robotach około domu, wykonywanych we własnym zarządzie oraz zastosowanie takich materiałów, które można mieć darmo.

Pisząc to mamy na myśli użycie do budowy betonu, który właśnie tem się charakteryzuje, że z trzech głównych składników jego kosztu, t. j. piasku ze żwirem, robocizny i cementu, dwa pierwsze możemy w pewnych okolicznościach mieć darmo, a mianowicie wtedy, gdy pracujemy sami i gdy mamy na miejscu piasek i żwir. Wtedy oczywiście koszt betonu ogromnie

maleje i spada niemal do wartości nabytego cementu. Innymi słowy, stosując do budowy cement, zużytkowujemy bezproduktywne złoża piasku i żwiru oraz wykorzystujemy swój wolny od zajęć zawodowych czas. W ten sposób powstaje nowa wartość gospodarcza, około trzykrotnie wyższa od wyłożonej na nią gotówki na zakup cementu. Jest to zjawisko ogromnie charakterystyczne dla betonu, niespotykane w innych materiałach budowlanych i decydujące często na korzyść wyboru betonu jako materiału budowlanego. Podobną rzecz możemy zaobserwować chyba tylko przy budowie domów drewnianych w bezpiecznych lasach i puszczech, gdzie dając własną pracę i potrzebne do budowy dodatki na wykończenie, zamieniamy na wartość gospodarczą dziko rosnące drzewa.

Budując dom własny, rzadko jednak dajemy na to swą pracę. Najczęściej używamy sił najemnych, mamy bowiem w kraju poddostatkim robotników, pozostających bez pracy, zwłaszcza niewykwalifikowanych, a cena robocizny jest u nas stosunkowo niska. Sprzyja to zastosowaniu takich materiałów, których wytwarzanie

BUDOWNICTWIE

i użycie na budowie wymaga dużego udziału robocizny. I znów pod tym względem beton wysuwa się na pierwsze miejsce, jest bowiem jedynym materiałem, który sami sobie produkujemy na budowie. Cegła, belka drewniana, dźwigar stalowy, szyba okienna, czy kafel, przychodzą na budowę gotowe, o znanych właściwościach technicznych, a jedyną naszą czynnością jest właściwe ułożenie elementu i związanie go z resztą budynku w jedną całość. Murarz spaja więc cegły zaprawą, a cieśla łączy belki śrubami. Z betonem nie jest sprawa taka prosta. Na budowę przywożą wozami piasek, żwir i cement, przyczem koszt dwóch pierwszych to w stu procentach robocizna. Należy użyć sporo robocizny, aby zwiezione materiały zmieszać, przewieźć beton na miejsce roboty, wzmocnić belki i słupy gdzie trzeba prętami stalowymi i ułożyć beton w deskowaniu. Potrzebne jest jeszcze polewanie betonu wodą, ochrona od słońca i mrozu oraz zdjęcie deskowania, co wszystko wymaga bardzo poważnej ilości godzin roboczych. Ma to zatem duże znaczenie w zatrudnieniu bezrobotnych i to jest przyczyną, że beton w robotach publicznych, — podejmowanych obecnie przez nasz Rząd, jak też i wszystkie państwa, gdzie występuje klę-

ka bezrobocia, — odgrywa dominującą rolę.

Zakres stosowania betonu w budownictwie jest bardzo szeroki i rośnie stale w swem znaczeniu i różnorodności. Są to części nośne budynku jak fundamenty, ściany (zwłaszcza piwniczne), stropy, belki nad otworami, schody i słupy, albo elementy drugorzędne jak podłogi piwniczne i lekkie betony na stropach i dachu, wyroby betonowe jak pustaki i dachówki, betony szlachetne obrobione po kamieniarsku, schody terrazzowe, balustrady, płytki ściennie i podłogowe, parapety i okładziny ścian. Dalej widzimy beton w ogrodzie jako studnie, płyty chodnikowe, obrzeża trawników, ławki, zbiorniki na wodę, ogrodzenia, kule, wazony, słupy latarniowe, rzeźby i t. p.

Krótki i niepełny przegląd tej bogatej kolekcji daje nam Wystawa na „Kole” jako pokaz racjonalnego budownictwa mieszkaniowego. Beton, jako materiał stosunkowo niedawno wprowadzony w towarzystwo starej cegły i drewna, stara się nie tylko o utrzymanie należnego mu stanowiska, ale też usiłuje wysunąć się na wyższe miejsce w tej hierarchji, jakie mu już przyznały inne kraje o wysoko rozwiniętym przemyśle budowlanym.

DUROLITH

PLYTA BUDOWLANA
OGNIOTRWAŁA
O WŁASNOŚCIACH
IZOLACYJNYCH

Wyłączna sprzedaż:

BIURO TECHNICZNO-HANDLOWE
„EXIMIA”

Warszawa, Kredytowa 16 — Tel. 636-98

INSULITE

PLYTA IZOLACYJNA
chroni pomieszczenie
od zimna, gorąca,
szumu i wilgoci

WYTWÓRNIĄ WYROBÓW —
BETONOWYCH I KSYLOLITOWYCH

Edmund SZMIDT

Warszawa — Grójecka 56 tel. 9-28-39

POLECA:

STOPNIE, PARAPETY, POSADZKI „LASTRICO”
PLYTKI CEMENTOWE — KADZIE I WANNY.
POSADZKI SKAŁODRZEWNE.

„L • Orzeł • P”

Lasy Państwowe prowadzą w roku bieżącym 39 tartaków o ogólnej ilości 141 tartaków, przecierając łącznie około 1.386.000 m³ surowca, w czym około 1.320.000 m³ surowca z drzew iglastych: sosny, świerku i jodły oraz około 66.000 m³ surowca z drzew liściastych: dębiny, buczyny, jesionu, grabu i olchy. Przecierany surowiec pochodzi wyłącznie z Lasów Państwowych.

Z wymienionego surowca zostanie wyprodukowane około 827.000 m³ materiałów tartych, w czym około 794.000 m³ materiałów tartych z drewna drzew iglastych: sosnowych, świerkowych i jodłowych oraz około 33.000 m³ materiałów tartych z drewna drzew liściastych: dębowych, bukowych, jesionowych, grabowych i olchowych.

W tartacznictwie Lasów Państwowych znajduje zatrudnienie około 11.000 robotników, nie wliczając w to robotników leśnych, zajętych przy eksploatacji lasu i przygotowywaniu surowca tartaczego, ani licznych rzesz ludności wiejskiej, znajdujących swój dodatkowy zarobek w zwózce surowca na tartak.

Tartaki państwowe pierwsze w Polsce wprowadziły szwedzki system sortowania materiałów na 6 klas. Specjalni instruktorzy kontrolują sortowanie, które już obecnie we wszystkich tartakach zostały ujednoliconie.

Ogromna, bo licząca 3.000.000 ha lasów podstawa surowcowa, starannie dobrany zespół pracowników technicznych oraz nowoczesne urządzenia tartaczne, zapewniają produkcji lasów państwowych odpowiedni poziom.

Marka eksportowa lasów państwowych „L. orzeł P.” zdobyła sobie w ciągu niewielu lat swego istnienia przodujące miejsce w krajach odbiorczych czego charakterystycznym dowodem może służyć przykład usiłowań jej podrabiania. Na rynku krajowym materiały drzewne produkcji lasów państwowych są również poszukiwane. Na fakt ten wpływa w pierwszym rzędzie zaufanie odbiorców, pewnych, że otrzymają towar ściśle według klasy oznaczonej w zamówieniu, prawidłowo wymierzony, wła-

ściwie konserwowany i, co w naszych warunkach jest specjalnie cenne, dostarczony terminowo.

Sprzedaż materiałów produkcji tartaków państwowych powierzona jest na obszarze całego państwa Spółce PAGED. Spółka PAGED posiada 1.500.000 zł. kapitału zakł., własny port drzewny w Gdańsku i Warszawie oraz agentury w całym kraju, do roku zeszłego prowadziła sprzedaż materiałów drzewnych tylko na terenie wolnego miasta Gdańska i Wybrzeża, zajmując się głównie eksportem morskim. Wzrastające jednak potrzeby rynku krajowego wywołały konieczność rozszerzenia działalności Spółki PAGED na obszar całego kraju.

Centralą sprzedaży na rynku wewnętrznym jest oddział warszawski (Zielna 46) — we wszystkich niemal większych miastach znajdują się agentury. Ze względu na to, że w ewidencji PAGED-u znajdują się materiały wyprodukowane przez wszystkie tartaki państwowe, nabywca ma możliwość skompletowania swego zapotrzebowania nawet według najbardziej wymyślnego klucza. Śmiało można stwierdzić, że żadne inne przedsiębiorstwo w Polsce nie rozporządza tak bogatym i wszechstronnym asortymentem. Z tego też względu, mimo powszechnego utyskiwania na etatyzm i t. p., znaczna część hurtowni i składów zaopatruje się w Pagedzie w materiały drzewne, nie stronią też od nich „ciulacze”, wznoszący ze swych oszczędności własny dach nad własnym domkiem.

Trzeba stwierdzić ponadto, że pionierska działalność tartacznictwa państwowego wywołała bardzo głęboki nurt reform w drzewnictwie prywatnym, jest to tem ważniejsze, że po okresie dominacji stali i cementu w architekturze, drzewo zaczyna znów powracać na należne mu miejsce w budownictwie a zwłaszcza w budownictwie mieszkaniowym.

Od małych domków week-endowych i willi podmiejskich poprzez szerokie uwzględnienie buazerji w projektowaniu wnętrz aż do wielkich konstrukcyj hal lot-

niczych, wszędzie obserwujemy ogromny wzrost zastosowania drewna. W tych też warunkach akcja Administracji Lasów Państwowych, w kierunku zmodernizowania i podniesienia jakości produkcji, jak również prace w kierunku właściwej orga-

nizacji zapotrzebowania rynku są zjawiskiem niezwykle ważkiem, posiadającym doniosłe znaczenie nie tylko z punktu widzenia rezultatów i wyników pracy na własnym odcinku ale i najszerzej pojętego dobra społecznego.

Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Zarządu Miejskiego na Wystawie na Kole

Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji przedstawiło w swoim stoisku stopniowy rozwój zaopatrzenia Warszawy w czystą i zdrową wodę, a więc:

1) Plany i modele urządzeń Stacji Pomp Rzecznych, gdzie odbywa się czerpanie wody, a więc ujęcie wody w rzece oraz przybrzeżny osadnik, służący do zatrzymywania mętów — zawieszin mechanicznych, znajdujących się w wodzie rzecznej.

Pokazano też drobnoustrojową faunę i florę osadnika, które rozwijają się w nim w okresie ciepłych miesięcy roku.

2) Pokazano w przekrojach i modelach wstępną filtrację pośpieszną i następującą po niej filtrację powolną. Przedstawiono na odpowiednich wykresach stopień osiąganego oczyszczania wody od bakteryj w ciągu całego roku, jak również wykazano zależność tego oczyszczania od stopnia zanieczyszczenia wody w rzece.

Pokazano tu również na całym szeregu przyrządów i eksponatów fizyczne, chemiczne, bakterjologiczne oraz biologiczne badania wody, prowadzone w specjalnej pracowni, znajdującej się na Stacji Filtrów.

3) Wreszcie pokazano urządzenia, służące do rozprowadzania wody po mieście. Przedstawiono więc rozwój sieci wodociągowej, rozwój zapotrzebowania na wodę z zaznaczeniem tego, czego dokonały polskie władze gminne.

Pokazano tu przyrost przyłączeń nieruchomości do sieci wodociągowej. W przeźroczach przedstawiono więcej interesujące urządzenia sieci wodociągowej i jej obsługę.

4) Przedstawiono następnie plan sieci kanałów ulicznych z zaznaczeniem tej części, którą wykonały polskie władze gminne.

Pokazano tu przyrost tej sieci z biegiem lat, a na rysunkach, przeźroczach i w całym szeregu modeli ciekawsze urządzenia na kanałach; wreszcie na ruchomym modelu proces oczyszczania ścieków, a na wykresie wpływ zaprowadzenia w Warszawie wodociągów i kanalizacji na śmiertelność ludności.

5) Wreszcie pokazano sieć wodociagową i kanalizacyjną powstającej dzielnicy miejskiej oraz przyłączenie do tej sieci oddzielnych domków mieszkalnych — z przytoczeniem kosztu instalacji.

GJOT

POMPY, ELEKTROPOMPY

**WODOCIĄGOWE STACJE AUTOMATYCZNE
(HYDROFORY)**

FABRYKA POMP TURBINOWYCH

„GJOT”

WARSZAWA, MAZOWIECKA 12

GAZOWE PIECE KĄPIELOWE

„DJANA”

jedne z istniejących aparatów o najmniejszym zużyciu paliwa. Całkowicie wyrobione w kraju. Trwałe, estetyczne, gwarantowane.

Wytwórnia Pieców Gazowych i Kąpielowych

„DJANA” Sp. z o. o.

Warszawa, Złota 72 tel. 262-25

S T A L

Budując z różnych materiałów pamiętać należy o dużych

S T A L

jest materiałem budowlanym o największej wytrzymałości na jednostkę wagi, trwałym, jednorodnym i produkowanym w niezmiennych warunkach;

S T A L

pozwała na wykonanie konstrukcyj budowlanych szybko, niezależnie od pogody i na bezpośrednie użytkowanie ich po ukończeniu;

S T A L

umożliwia w konstrukcjach budowlanych wykonanie przeróbek, nadbudów tanio i bez przerw w użytkowaniu budynku;

S T A L

w budowlach szkieletowych pozwala na uzyskanie większej przestrzeni użytkowej, przy małym rzucie poziomym budynku. Budując ze stali zużywa się mniej materiałów, co daje oszczędność w kosztach budowy i na transporcie;

S T A L

daje się spawać, wskutek czego konstrukcje z niej wykonane są lekkie i zajmują mało miejsca;

S T A L

zapewnia budowlom z niej wykonanym najwyższy stopień odporności w obronie przeciwlotniczo-gazowej;

S T A L

posiada największą zdolność przystosowania dla różnego rodzaju konstrukcyj, przez co pozwala na łatwe uzyskanie rozwiązań estetycznych, trwałych i ekonomicznych;

S T A L

nadaje się do budowli wszelkiego rodzaju: mieszkalnych, handlowych, przemysłowych i monumentalnych;

S T A L

w budowie osiedli pozwala na praktyczne zastosowanie najnowszych zdobyczy higieny, techniki, architektury i urbanistyki;

W BUDOWNICTWIE

korzyściach, jakie daje zastosowanie stali, gdyż:

S T A L

daje bardzo szerokie możliwości w zastosowaniu do elementów budowlanych. Stalowe schody, narożniki, balustrady, drzwi oraz okna są ogniotrwałe, szczelne, zabierają mało miejsca i nie tamują światła;

S T A L

w urządzeniu wnętrza budynków zapewnia najwyższy stopień higieny. Meble stalowe są estetyczne, trwałe, lekkie i wygodne. Zastosowanie stali nierdzewnej pozwala na osiągnięcie prawdziwie nowoczesnych efektów architektonicznych w dekoracji ścian, wnętrza, sklepów i t. p.;

S T A L

jako blacha: cynkowana, czarna i falista daje pokrycie dachów lekkie, ogniotrwałe, szczelne, tanie i wymagające małej konserwacji. Łagodne nachylenie dopuszczalne dla krycia dachów blachą, czyni ją specjalnie korzystną w zastosowaniu dla dachów płaskich;

S T A L

w przekrojach rurowych nadaje się znakomicie na konstrukcje, balustrady, ogrodzenia, maszty, meble i t. p.;

S T A L

jako materiał dla siatek drucianych stanowi doskonałe uzupełnienie konstrukcyj budowlanych, ogrodzeń i t. p.;

S T A L

użyć można powtórnie po rozbiórce budowli. Stanowi ona dużą wartość nawet jako złom;

S T A L

chroni nasze lasy od nadmiernego ich zużytkowania. Odciażając drzewo, jako surowiec budowlany, pozwala lasom spełnić ich zadanie retencyjne w ochronie przeciw powodziom;

S T A L

znajduje we wszystkich swych zastosowaniach coraz liczniejszych zwolenników. Wszelkiego rodzaju informacji o żelazie i stali udziela „PORADNIA STOSOWANIA ŻELAZA“, Katowice, Lompy 14.

Wszystko przemawia

Wszystko przemawia za żelazem jako nośnym materiałem w postaci szkieletów żelaznych przy budowie domków i osiedli:

Krótki czas budowy. Domek może być gotowy do zamieszkania w ciągu kilku tygodni od zamówienia.

Niezależność od pory roku. Montaż szkieletu i budowa nastąpić może w każdej porze roku i przy każdej pogodzie.

Łatwość budowy. Dostawa szkieletu złożonego już w warsztacie i gotowego do zmontowania na miejscu budowy pozwala posługiwać się niewykwalifikowanymi robotnikami.

Suchość i ciepota domków. Przez zastosowanie gotowych lekkich elementów wypełniających możemy od razu otrzymać dom suchy i gotowy do zamieszkania.

Fragment budowy domków o szkielecie żelaznym w Siemianowicach

Górnośląskie Zjednoczone
K A T O W I C E —

za żelazem!

Niewrażliwość na wstrząsy tektoniczne.

Zwiększenie powierzchni użytkowej przy tej samej zabudowanej przestrzeni.

Fragment budowy domków o szkielecie żelaznym w Siemianowicach.

Oszczędność na fundamentach i grubości ścian.

Dowolne ustawienie i przesuwanie ścian dzięki konstrukcji szkieletu żelaznego pozwala na osiągnięcie nowych rozwiązań architektonicznych.

Stosowanie lekkich szkieletów żelaznych w małym budownictwie nadaje się **szczególnie w seryjnej budowie kolonji i osiedli.**

Naradźcie się z waszym architektem!

Oferty i kosztorysy przesyłamy pp. architektom na życzenie.

Huty Królewska i Laura S. A.
UL. KOŚCIUSZKI 30.

HUTA POKÓJ

Śląskie Zakłady Górniczo - Hutnicze

Spółka Akcyjna

ZARZĄD GŁÓWNY:

Katowice, ul. Zamkowa Nr. 3

ZAKŁADY WYTWÓRCZE:

Huta „Pokój” w Nowym Bytomiu

Huta „Baildon” w Katowicach

BIURO SPRZEDAŻY:

Warszawa, ul. Mazowiecka 7. Tel. 699-12, 699-19

Łódź, ulica Żwirki Nr. 18. Tel. 163-55

Poznań, ul. Ratajczyka 17. Tel. 17-77

Katowice, ul. Zamkowa 3. Tel. 345-03

Kraków, ul. Karmelicka 16. Tel. 145-00

PRZEDSTAWICIELSTWA:

Wilno — A. Ejsurowicz, ul. Wiłkomirska 28. Tel. 810

Lwów — Polmontana, Podleskiego 8

Gdańsk — E. Petrusch, Gdańsk Oliwa. Tel. 451-24

Poleca:

Wszelkie konstrukcje żelazne, nitowane lub spawane dla celów przemysłowych, transportowych i budowlanych ze stali zwykłych lub specjalnych.

Rury spawano - ciagnione dla przemysłu przetwórczego.

Wszelkie gatunki stali szlachetnych i specjalnych, wiertła spiralne, piły, łopaty.

Elektrody

Prosimy żądać szczegółowych prospektów.

Kosztorysy, porady fachowe — bezpłatnie.

BLACHA ŻELAZNA CYNKOWANA

w arkuszach i taśmach (długości do 200 mtr.)

**materiał idealny do krycia dachów
i różnych wyrobów blacharskich.**

TRWAŁA, nie wymagająca żadnej konserwacji, nie kruszeje i nie pęka, jak inne materiały,

TANIA, metr kwadratowy grub. 0,5 mm. kosztuje zł. 2.86

LEKKA, nie wymaga ciężkiej i przez to drogiej konstrukcji dachowej,

SZTYWNA, nie wymaga pełnego szalowania, może być przymocowana na łatach w odstępie 12–20 cm w świetle,

OGNIOTRWAŁA, wytrzymuje 1400° ognia, tłumi ogień powstały wewnątrz, przed ogniem sąsiednim daje absolutne zabezpieczenie,

PIORUNOCHRONNA, przy odpowiednim, łatwym i tanim uziemnieniu,

OSZCZĘDNA, zmniejsza składkę asekuracyjną od ognia i opłaca się w przeciągu kilku lat.

DO NABYCIA:

we wszystkich składach żelaza i przez spółdzielnie lub wprost przez

Biuro Sprzedaży Wytwórni Blachy Cynkowanej

SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ

W KATOWICACH, ul. Powstańców 50

————— Tel. 323-16 i 323-17 —————

PAŃSTWOWE ZAKŁADY INŻYNIERJI

Terespolska Nr. 34/36

WARSZAWA

Telefon 5-48-10

S I L N I K I systemu Diesel'a marki Ursus i Saurer
od 4 KM. do 1000 KM. stałe i morskie

S I L N I K I dla rolnictwa

SAMOCHODY „Polski Fiat” i „Polski Saurer”

MOTOCYKLE C. W. S.

Kompletne napędy do wagonów motorowych

Z E S P O Ł Y oświetleniowe i pompy

ARMATURA do wody, pary i gazu

O D L E W Y z żeliwa i metali półszlachetnych

O D K U C I A aluminiowe

S T A T K I rzeczne

MOTORÓWKI

Łączniki szczepkowe o $\varnothing$ 52 mm. dla Straży Pożarnych

WSZELKIE MATERJAŁY DRZEWNE

PRODUKCJI LASÓW PAŃSTWOWYCH

DOSTARCZA

„P A G E D”

SP. z OGR. ODP.

WARSZAWA

Zielna 46

tel. 554-80

GDYNIA

GDĄŃSK

Świętojańska 44

Holzmarkt 24

tel. 19-19

tel. 224-51

Agentury w całym Kraju.

Informacje na żądanie.

Towarzystwo Sosnowieckich Fabryk Rur i Żelaza

SPÓŁKA AKCYJNA

Zarząd: Warszawa, Moniuszki 10

Telefon Nr. 667-35

Biuro Sprzedaży:

Sosnowiec, Nowopogońska 2. Tel. 58

— W Y R A B I A: —

RURY spawane i bez szwu do wodociągów
i wszelkich przewodów

RURY żebrów kute patentu Favier i grzejniki
z nich do ogrzewania centralnego

RURY szczelinowe do ogrodzeń

RURY spłóczkowe

RURY cienkościenne do wyrobu mebli, nowo-
czesnych łóżek, i innych celów

SŁUPY rurowe. BECZKI żelazne

WĘŻOWNICE, rury gięte, konstrukcje z rur.

TANIE I EFEKTOWNE
NOWOCZESNE
OŚWIETLENIE

A. MARCINIAK S.A.

WARSZAWA

Złota 49 przy Sosnowej

Telefon 260-76

TOWARZYSTWO FABRYK PORTLAND-CEMENTU

„WYSOKA”

SPÓŁKA AKCYJNA

Zarząd:

WARSZAWA, MAZOWIECKA 7

TELEFONY: 6-12-87 i 6-87-62

Adres telegraficzny: WYSOKA WARSZAWA

FABRYKI:

- 1) w Wysokiej-Pilickiej, st. Łazy,
Warsz. Dyr. Kol. Państw.
- 2) w Podrosi, st. Roś, Wileńska
Dyr. Kol. Państw. produkują
piecami rotacyjnymi cement
portlandzki normalny, wyso-
kowartościowy i specjalny,
wydatnie przewyższający nor-
my. Roczna sprawność pro-
dukcyjna 490.000 tonn
- 3) w Wrzosowej, st. Częstocho-
wa, Warsz. Dyr. Kol. Państw.
przy cementowni w Wrzo-
sowej istnieje dział chemicz-
ny produkujący:

**DWUCHROMIAN POTASU
DWUCHROMIAN SODU**

SPOŁECZNE PRZEDSIĘBIORSTWO BUDOWLANE

SPÓŁDZIELNIA
Z OGRANICZONĄ
ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ

**WARSZAWA — ŻOLIBÓRZ,
ul. Krasińskiego Nr. 18 m. 210/211**

WYKONUJE WSZELKIE
ROBOTY WCHODZĄCE
W ZAKRES BUDOWNICTWA

**CZĘSTOCHOWSKIE ZAKŁADY
CERAMICZNE**

S. B. HELMAN i S-KA

ZAKŁADY CEGIELNIANE
„MICHALINA”

CZĘSTOCHOWA, JACKA 14. TEL. 3.28

WARSZAWA, MOKOTOWSKA 49/5

TEL. 975-57

SKŁADY — TOWAROWA 13

Cegła budowlana, stropowa, kanalizacyjna,
trocinowa, kominowa.

Dachówki dreny.

Klinkier fasadowy i posadzkowy.

Wyroby szamotowe, ogniotrwałe, kamionkowe
i kwasoodporne

Rury i kształtki kamionkowe.

Przewody wentylacyjne i kominowe.

Kafle majolikowe, kolorowe, gładkie i wzo-
rzyste.

Cegielki białe i kolorowe do wykładania ścian.

Flizy kamienne glazurowane.

Gлина ogniotrwała z własnych kopalni

**KRAJOWE TOWARZYSTWO
BUDOWLANE**

„KATEBE”

Warszawa, ul. Sienkiewicza 3

Zarząd – telefon 220-01 i 220-02

Biuro – „ 256-10

WYKONYWA

**WSZELKIE ROBOTY W ZAKRESIE
BUDOWNICTWA NADZIEMNEGO:**

**domy drewniane, murowane
i z materiałów zastępczych
i kompletnem wykończeniu**

ALFRED PESZKE

Warszawa, Zawiszy 8

Telefony: 208-96, 663-11

— FABRYKA —

**TEKTUR SMOŁOWCOWYCH.
BITUMICZNYCH MATERIAŁÓW
IZOLACYJNYCH I ASFALTU.**

KRYCIE I KONSERWACJA DACHÓW.

RUBERTIN

FILC I JUTA BITUMICZNA

RUBERTOL

materiały izolacyjne, wodoszczelne.

— ROBOTY: —

**IZOLACYJNE, DACHOWE,
ASFALTOWE I BLACHARSKIE.**

WYRÓB

KRAJOWY

**PODŁOGI GUMOWE
„RUBOLEUM”**

**są niezastąpione, trwałe, ładne, higieniczne,
elastyczne, tłumiące dźwięki, bezwonne, złym
przewodnikiem ciepła, dobrym oparciem dla
nóg, bogate w kolorach.**

**ZAKŁADY KAUCZUKOWE
„PIASTÓW”, SP. AKC.**

Warszawa, ul. Złota 35 – Tel. 5-33-49

ARTYKUŁY BUDOWLANO-INSTALACYJNE.

Oferty i kosztorysy wysyłamy na żądanie.

„TERRAZYT”

NIEDOŚCIGNIONY PIERWOWZÓR

**POLSKIEJ SZLACHETNEJ WYPRAWY
DLA ARCHITEKTURY FASAD**

**Zakłady Przemysłowe
„TERRAZYT” w Warszawie**

Biuro: Chmielna 72 – Fabryka: Wronia 40

Telefony: 6-72-14 – 2-88-48

ZAKŁADY CERAMICZNE „PUSTELNIK” SP. AKC.

Warszawa, ul. Królewska 8. Tel. 611-60

**Polecają: CEGŁĘ
PUSTAKI
KAFLE
DRENY**

**oraz najtańsze, najlepsze ze względów
technicznych, gospodarczych i estetycznych**

**Dachówki ŻŁOBIONE
Dachówki KARPIOWE**

PRZEWODNIK INFORMACYJNY

F I R M A	A D R E S	Telefon	U W A G I
BLACHA			
D/H A. Gepner	Warszawa, Grzybowska 27	655-25 660-27	Blacha cynkowa i pocynkowana, mosiądz, miedź, aluminium, ołów i t. p. w surowcach i półfabrykatkach.
BLACHA CYNKOWA			
D/H Herman Meyer, Sp. Akc.	Warszawa, Traugutta 2	603-84	
BETONOWE WYROBY			
Fabryka Wyróbów Betonowych K. Gagatnicki, S. Modelski i B. Słomczyński	Warszawa, Tyszkiewicza 25	605-95	Schody, posadzki, krawężniki do kwietników, tralki, wazon, płyty, kręgi studienne, słupy i t. p.
BUDOWLANE PRZEDSIĘBIORSTWA			
T. R. B. — Tow. Rob. Bud. inż. Bogusław Lencki i S-ka	Warszawa, Nowogrodzka 26, Oddział w Toruniu róg Mickiewicza i Matejki	964-12	
Biuro Techniczno-Budowlane B. Rogaczewski i St. Szulakiewicz	Warszawa, Nowy-Świat 34 m 12	200-82 968-94	
„Budostol” Sp. z o. o.	Warszawa, Wolska 58	581-07 251-33	Domy drewniane, stolarszczyzna budowlana, materiały drewnne, stolarskie i budowlane z własnych tartaków.
CERAMIKA			
Pomorskie Zakłady Ceramiczne Tow. Akc.	Grudziądz		Dachówki (karpówka żebiona, holenderka i rzymska).
Fabryka wyróbów szamotowych i fajansowych S. A. Skawina	Skawina k. Krakowa	Kraków 110-80	Najlepsze szamotowe kafle białe i kolorowe.
Władysław Sadłowski mistrz zdunski	Warszawa, pl. Grzybow- ski 3/5 w głębi podwór- za kościoła Wszystkich Świtych	227-37 265-74	Budowa pieców, kuchen, kafle majo ikowe i białe z własnej fabryki. Piece przenośne.
CEMENT			
D/H Herman Meyer Sp. Akc.	Warszawa, Traugutta 2	602-84	
ELEKTRYCZNE OŚWIETLENIE			
A. OKOŃ ist. od 1916 r. Koncesj. Zakł. Elektrotechn.	Warszawa, Mokotowska 41	807-99	Instalacje elektryczne i radio, żyrandole, lampy, abażury i t. p.
FASADOWE WYPRAWY			
Zakłady Przemysłowe TERRAZYT Sp. z o. o.	Warszawa, biuro: Chmielna 72 fabryka: Wronia 40	672-14 288-48	Kamienna barwna zaprawa oraz kamień sztuczny dla wyprawy fasad.
GAZOWE: PIECYKI KĄPIELOWE, KUCHNIE I T. P.			
 Fabryka JAN SERKOWSKI S. A.	Warszawa, Nowolipie 78	11-06-12 11-63-87	Gazowe piece kąpielowe ATIS, gazowe kuchnie, kuchenki i t. d. Kuchenki spirytusowe ATIS. Elektryczne lampy. Żyrandole.
IZOLACJE			
„GUDRONIT” — W. Ciszewski Specjalna fabryka materiałów izolacyjnych egz. od r. 1875	Warszawa, Krak. Przedmieście 17	611-45 10-10-45	Zabezpieczenie budowli od wilgoci. Niszczenie grzyba drzewnego w budowlach. Roboty asfaltowe. Dostawa wszelkich materiałów izolacyjnych własnej produkcji.

"ORŁOROG" dawniej Orłowski, Rogowicz i S-ka	Warszawa, Al. Róż 16	981-23	Fabryka izolacji korkowej, Bituminy, Aquisolu, Impregoliny. Zabezpieczenie budowli od wilgoci. Krycie i izolacja dachów. Roboty asfaltowe. Wszelkie materiały izolacyjne.
Wacław Kietbiński	Warszawa, Tyszkiewicza 9	280-75	Przedsiębiorstwo robót asfaltowych, brukarskich i izolacyjnych.
Biurowo Techniczne STANKIEWICZ i S-ka Inżynierowie	Warszawa, Widok 23	504-88	Conco, materiały azbestowo-włókniste, wodochronne, do izolacji oraz wykonywanie robót, izolacje ciepło i zimnochronne.
Warszawskie Zakłady Wyróbów Izolacyjnych "IZOLATOR" Inż. W. Schworm, A. Libiszowski i S-ka, Sp. firmowa	Warszawa, Syreny 35	203-40	Izolacje korkowe ciepło i zimnochronne. Pokrycie dachowe "Gumizol", (filc bitumiczny), konserwacja i izolacja dachów. Środki przeciw wilgoci. Roboty asfaltowe. Materiały izolacyjne wszelkiego rodzaju.

KAFLE

Zakłady Przemysłowe Jan Krause Sp. z o. o.	Andrespol, poczt. Andrzejów		Największa fabryka kafli i farb malarskich w Polsce.
---	--------------------------------	--	--

KAMIENIOŁOMY

Związek celowy powiatów śląskich dla eksploatacji kamieniołomów	Katowice		Kamieniołomy granitu "Puhacz" w Klesowskiej, woj. Wołyńskie.
---	----------	--	--

KRZEWY, KŁACZA, KWIATY

Zakł. ogr. M. Reicherowej	Ożarów pod Warszawą	podm 2 Ożarów 3	Bzy pienne, krzaczaste róże pnące, kłacza, konwalje.
---------------------------	---------------------	--------------------	--

OGRZEWANIE CENTRALNE, WODOCIĄGI I KANALIZACJA

WU-ES Włodzimierz Sołtykiewicz	Warszawa, Nowy Świat 47	287-14 523-59	Przedsiębiorstwo Robót Instalac. - Technicznych.
-----------------------------------	----------------------------	--------------------------------	--

STOLARSKIE ZAKŁADY

NOWICKI KAZIMIERZ	Warszawa, Żytnia 29, m. 32		Wykonuje wszelkie roboty stolarskie w/g modeli nowoczesnych.
Fabryka Żaluzji Drewnianych W. Kurc	Łódź, Drukarska 12/14 Dział żal. Centralny	184-76 149-04	Żaluzje drewniane ściśle: do parterowych mieszkań i okien wystawowych. Żaluzje drewniane rozciągane: do willi i nowoczesnych budowli. Żaluzje drewniane rozciągane przepuszczają powietrze, zatrzymując promienie słoneczne.

SZKLARSKIE ZAKŁADY

Zrzeszenie Szklarzy Sp. z o. o.	Warszawa, Nowowiejska 26	844-44	Przedsiębiorstwo robót szklarskich. Szyby i lustra na składzie.
---------------------------------	-----------------------------	---------------	---

PIECE SZRAJBERA

KAFLE
STALOWE

"PIECE
SZRAJBERA"

sp. z o. o.

Warszawa, Grójecka 35

920-33

SIATKI I PŁOTY DRUCIANE

Bronisław Paruszewski Mechaniczna Fabryka Siatek Drucianych	Bydgoszcz, Zboż. Rynek 9 adres telegr: Eksimport	2-70	Wszelkiego rodzaju siatki ogrodzeniowe słupki, furtki i t. p.
Ch. Rozenbes	Warszawa, Graniczna 1	261-64	Mechaniczna fabryka tkanin metalowych.

**AZBESTOWO - CEMENTOWA
DACHÓWKA oraz płyty faliste
i płaskie w różnych kolorach**

marki **„ETERNIT”** wyrób krajowy

Tanie, ogniotrwałe, lekkie, izolujące, szczelne i estetyczne pokrycie dachu. Świetnie izolująca wykładzina ścian zewnętrznych i wewnętrznych.

Zakłady Przemysłowe „ETERNIT”

Sp. Akc.

ZARZĄD - Warszawa, Czackiego 14

Telefony: 203-83 - 693-95

**Zjednoczone Fabryki
Portland-Cementu**

„FIRLEY” S. A.

Warszawa, Czackiego 14, tel. 512-33

Cement Portlandzki w najlepszym gatunku.

**Gazowe Piece
Kąpielowe**

jednoczerpalne,
wieloczerpalne,
- termy i t. p. -

**GAZOWE KUCHNIE
KUCHENKI, PŁEĆYKI
PALNIKI BUNZENA
ŻELAZKA I T. P.**

**WŁASNA ODLEWNIA
ŻELIWA**

**WARSZTATY REPERAC.
PIECÓW KĄPIELOWYCH
WSZELKICH SYSTEMÓW**

FABRYKA WYROBÓW METALOWYCH

JAN SERKOWSKI Sp. Akc.

WARSZAWA, NOWOLIPIE 78

TEL. B. SPRZ. 11-06-12, 11-63-97

**FABRYKA
MATERIAŁÓW BUDOWLANYCH
„IZOLACJA”**

HOŻA 55 **WARSZAWA, Tel. 8.55.58**

„Wilgociochrony”, „Fluaty”, „Zimne Asfalty”, Preparaty impregnujące i odgrzybiające, Lakierzy pancerne do żelaza:

„Murosian”, „Linka”, „Rapidol”, „Fluat C”, „Fluat K”, „Fluat D”, „Azbetol”, „Asfaltina”, „Xylosan”, „Ogniochron”, „Siderol” i inne.

„Emalit” Płyty okładzinowe „Marmorit”, Szlachetna zaprawa fasadowa „Terrabona”. Izolacja od wilgoci, wody zaskórnej, grzyba.

Płaskie dachy i tarasy.

FABRYKA LAKIERÓW i FARB

TOWARZYSTWO

„NOBILES”

Kochanowicz, Sachnowski & Co. S. A.

w WŁOCŁAWKU

Oddział w Warszawie,

ul. Emilji Plater Nr. 5, tel. 8.16-78.

Lakierzy olejne do wagonów, samochodów, samolotów i techniczne piecowe.

Lakierzy nitrocelulozowe samochodowe, do skór, przemysłu galanterijnego i t. p.

Emalie podłogowe i dekoracyjne.

Farby olejne szybkoschnące.

Farby rdzochronne „Sigal”.

Emalia do konserwacji.

Egz. od r. 1896.

BANK GOSPODARSTWA KRAJOWEGO

ZAŁATWIA WSZYSTKIE OPERACJE BANKOWE

Przyjmuje wszelkiego rodzaju wkłady, zapewniając
wkladcom korzystne oprocentowanie, pełne bezpie-
————— czeństwo i całkowitą tajemnicę. —————

Emituje listy zastawne i obligacje, dające nabywcom
——— zupełną pewność i wysoką rentowność. ——

Udziela z nagromadzonych kapitałów i powierzonych
przez Skarb Państwa funduszy, różnego rodzaju
kredytów, finansując rozwój gospodarczy kraju.

KAPITAŁ ZAKŁADOWY i REZERWY **Zł. 197.084.577**

WKŁADY i LOKATY **Zł. 803.366.194**

UDZIELONE KREDYTY **Zł. 1.881.568.914**

Suma bilansowa w dniu 31. XII. 1934 **Zł. 2.211.129.283**

CENTRALA i ODDZIAŁ GŁÓWNY
BANKU GOSPODARSTWA KRAJOWEGO
WARSZAWA, ALEJA JEROZOLIMSKA Nr. 1

Adres telegraficzny: KRAJOBANK.

Centrala telefoniczna 8-02-60

**Bank posiada 19 Oddziałów prowincjonalnych
w Polsce i korespondentów w całym świecie.**

20

BB-94313

STARACHOWICE

Biblioteka Śląska w Katowicach

ID: 0030001402095

II 1178172

Drzwi płytowe
Okna

Stolarszczyna
budowlana

Materiały tarte

Cegła
silikatowa

Kotły do
centralnego
ogrzewania

Radiatory

Rury i kształtki
kanalizacyjne

Osie wozowe

Żelazo
profilowe

Kalafonia
Terpentina

